

Poština plačana v gotovini

PRIJATELJ

ŠTEV. 4 * APRIL 1938 * LETO XII.

Ivo Gogala
Fotoklub Ljubljana

Spomlad

Razirna krema **LA TOJA**
 se hitro in odlično peni — omehča tudi najtršo brado — deluje na kožo zelo prijetno — britje z njo je res užitek!
 Generalno zastopstvo za Jugoslavijo:
 CHEMOTECHNA, Ljubljana, Mestni trg 10

Vse za Vas in za Vašo družinico, da bo radost pomladi popolna...
 Pridite in se prepričajte, da imamo pripravljeno za Vas najlepšo izbiro novosti za pomladna oblačila —

MANUFAKTURA NOVAK
 LJUBLJANA, Kongresni trg (pri nunski cerkvi)

KVALITETNO BLAGO! — VEDNO NAJUGODNEJŠE CENE

KLIŠETE
 vseh vrst po fotografijah
 ali risbah
 izvršuje
 najsolidnejše

KLIŠARNA ST-DEU
 LJUBLJANA-DALMATINOVA 13

HERSAN ČAJ

deluje dobro pri boleznih želodca, jeter in ledvic.
 Pomaga pri arteriosklerozi in hemoroidih.
 Lajša muke in bolečine pri revmatizmu in protinu.
 Blaži težave pri mesečnem perilu in meniju.
 Odpravlja motnje pri debeljenju in napravi človeka vitkega.
 Dobiva se v vseh lekarnah.

Reg. S. št. 19830/933

Pokažite

„Priatelja“ svojim znancom in prijateljem in jih pridobite za naročnike. Za vsakega pridobljenega naročnika dobite

lepo nagrado.

ELIDA mila

-ime jamči za najboljšo
kakovost

- Bogata mehka pena blagodejno vpliva na kožo.
- Radi svoje izbrane sestavine polepšujejo polt in negujejo kožo.
- Obilni vonj ostane v milu do zadnjega ostanka in se še dolgo občuti na koži.

ELIDA BELI ŠPANSKI BEZEG
omamljivega vonja — snežnobelega barve

Iz Španije.

Iz Španije se poroča, da je general Franco dve uri govoril navdušen govor nekemu svojemu polku, pa je šele naknadno ugotovil, da niti eden teh vojakov ni razumel špansko.

Zamera.

Uradnik javi šefu: «Gospod svetnik, neka dama želi govoriti z vami.»

«Ali je lepa?»

«Lepa, gospod svetnik.»

Šef se čez nekaj časa vrne in je slabe volje: «Ampak vi imate čuden okus!»

Uradnik se opravičuje: «Oprostite, gospod svetnik, nisem mogel vedeti, kdo je ta dama. Pa ne da bi bila vaša gospa?»

Šef: «Kaj pa, ona je bila!»

Črni humor.

Sinček vpraša očeta: «Očka, kako se imenuje neoženjen mož?»

Oče: «Samec!»

Sin: «In kako se imenuje oženjen mož?»

Oče: «Za take izraze imaš še dovolj časa!»

Psihološka uganka.

Ko se je vrnil domov, je začutil v sobi duh po tobaku in v pepelniku je opazil ogorek cigarete. Takih cigaret on nikadil. Vtem je vstopila njegova žena. Ko je videla čudni izraz na obličju svojega moža, ji je zamrl nasmeh.

Mož ji je položil roko na rame in ji pogledal v obraz.

«Ali si imela obisk?»

«Ne.»

«Tako — kdo je potem kadil tole cigareto?»

Nekaj časa ni vedela, kaj bi odgovorila, potem pa se je ojunačila ter rekla smehljaje se:

«Jaz.»

«Od kdaj pa kadiš?»

«Ah, že dolgo — posebno kadar nisi doma.»

Zdajci je zagledala zadaj za vazo dozo, polno cigaret. Vzela jo je ter s smehljajem ponudila možu.

Bil je poražen. Ves vesel jo je poljubil.

Ona pa je še tisti večer zapisala v svoj dnevnik:

«Čudni ljudje so tile moški! Ogorek cigarete jim vzbudi sum, polna doza cigaret pa jim razprši vse dvome!»

Zvišanje plače.

Smolec mora ves svoj denar izročiti ženi. Potem mu da ona vsak dan nekaj dinarjev za cigarete.

Včeraj so Smolcu zvišali plačo.

Smolec sedi in premišlja:

«Če rečem svoji ženi, da mi še niso zvišali plače, mi bo rekla, da sem tepec.»

«In če bi ji rekel, da so ti jo zvišali?»

«Bi bil pa res tepec.»

V žalovanju.

«Ali je bil vaš stric do poslednjega trenutka pri zavesti?»

«Tega vam še ne morem povedati, ker bodo oporoko odprli šele po jutrišnjem!»

Dober mož.

Lekarnar, ki ima nočno službo, skozi linico precej okajenemu možu:

«In vi me zaradi enega aspirina budite ob treh zjutraj?»

«Oprostite, toda moja žena je navajena, da ji vselej nekaj prinesem!»

V pomislek.

Pravi mati svoji hčerki: «Tako, draga Mimica, izpolnila sem ti željo in sem povabila na čaj tudi gospoda Kra-

lja. Sporočila sem mu, da pride lahko tudi v delovni obleki.»

«Za božjo voljo, mamica, saj on je plavalni mojster na Iliriji!»

Uradna bajka.

Želva je stavila z oslom, da bo prišla ob istem času do bližnjega gozda. Osel se ji je na ves glas zagrohotal.

Šla sta na pot. Želva je dospela do gozda, toda o oslu ni bilo ne duha ne sluha. Trajalo je precej dolgo, preden je ves upehan prišel. Želva ga vpraša, kaj je delal, kod je hodil.

«Nikar ne izprašuj,» je odgovoril, «jaz osel sem šel po uradni poti.»

Druga polovica.

Mala Milka je vprašala: «Očka, pravijo, da je žena druga polovica moža, kajne?»

«Hm... pravijo tako.»

«In če se mož dvakrat oženi, ne ostane od njega nič.»

Dober odgovor.

«Človek, ti si tako neumen, da bi niti tega ne znal povedati, koliko je dvakrat dve!»

«O, to pa vem. Če bi še tebe zadaj postavil, bi bilo štirideset.»

Potovanja križem sveta s Hapag

Izmed vseh doživljajev ostanejo modernemu človeku najbolj v spominu potovanja po morju. Ona mu odkrijejo neslutene lepote tujih dežela, morij in kontinentov, na njih spozna dostikrat prav svojevrstno kulturo drugih narodov. Pa še nekaj! Vse ladje proge Hamburg—Amerika nudijo svojim potni-

Proti zaprtju

Oglas reg. S. br. 3/36 dne 19. II. 1936

kom vse mogoče ugodnosti ob prav posebno nizkih cenah.

Redne proge spajajo vse dele sveta. Posebej opozarjamo na vsakotredsko brzo progo iz Hamburga v New York, na cenena študijska potovanja v Združene države Severne Amerike in na potovanja v Kanado. Najbolj priljubljena so pa pri potujočem občinstvu zabavna potovanja, tako v severne dežele, v Sredozemsko morje, na zahodnoindijske in atlantske otoke in kot višek programa potovanje okoli sveta.

Vsaka vožnja, najsi gre v čudoviti svet visokega severa, na prijazne obale sončnega Sredozemskega morja, v tropsko Ameriko ali kadar gre potovanje, ki traja malone 4 mesece, okoli zemlje, nudi vse polno trenutkov, ki ostanejo vselej med najlepšimi v spominu.

Kdor išče oddiha in veselja, pobude in razvedrila, jih bo na zabavnih potovanjih dobil, kolikor bo hotel.

Vse prospekte, brezplačna pojasnila in vozne listke Vam pošlje:

Nemški prometni urad — Beograd, Knežev spomenik 5.

Vladimir Pintar — Ljubljana, Masarykova ulica 12.

Kaj so zatajile zgodovinske knjige

Da so spolne bolezni v Evropo prinesli udeleženci križarskih vojn.

Da je bilo med francosko revolucijo, ki slovi po svoji krvavosti, pobitih največ 3000 ljudi, v Napoleonovi junaški dobi pa so vzele vojne nad šest milijonov človeških življenj.

Da je bil Shakespeare kot igralec najbolj priljubljen v vlogi — Kleopatre.

Da je slavni vladar Karl V. umrl, ker mu je od presitosti počil želodec.

Da je Jožefina Beauharnais Napoleona zelo pogosto varala.

Da je imel Schiller rdeče lase.

Da so stari Grki, ljubitelji lepote, zelo radi žvečili česen.

Da je bil Goethe prej čokat in debelusen kakor pa romantičen junak, kakor ga radi rišejo.

Ljubljana se širi

Ljubljana se širi v vse smeri, poseben razmah pa je pričakovati v pravcu Save, kakor hitro bo rešeno oziroma izvedeno vprašanje poglobitve železniške proge.

Toda ne le širi, temveč tudi obnavlja se na vseh koncih in krajih, o čemer se lahko prepričate skoro na vsakem koraku.

Le pogledjte posamezne ulice in ceste v središču mesta. Druga za drugo se dvigajo nove štiri- do šestnadstropne stavbe. Človeku se zdi, da hočejo preprečiti dostop sončnim žarkom, s katerimi je Ljubljana posebno v zimskih mesecih tako skopo obdarovana. Zato pa svobodno zadihajš, ko prideš na Kongresni trg, to resnično središče Velike Ljubljane. Tu je zraka, svetlobe, zelenja, razgleda na grad in lepo obnovljeno pročelje Nunske cerkve. Na nasprotnem vogalu obnovljena v sončnih barvah hiša št. 15, v kateri ima že 15 let svoje, sedaj že skoro do poslednje možnosti razširjene poslovne prostore manufaktura Novak. Deset lepo urejenih velikomestnih izložb je privlačnost za vsakogar. Novi, okusno izvršeni svetlobni napis je prijeten za oko in prispeva k celotni zunanosti estetskega lica Kongresnega trga in Ljubljane.

Sedaj, ko se bliža Velika noč in z njo sončna spomlad, ko bosta postala zimski plašč in suknja odveč, ko boste potrebovali površnik, pomladni plašč, lepo obleko in drugo, se spomnite te naše

najlepše točke — Kongresnega trga. Ozrite se na Novakove izložbe in vedite, da boste tam postreženi z najnovjšim in kakor vedno tudi najceneje.

KAKOR JUHI SOLI,

tako je treba vsaki kavi dodati dobro mero «Pravega Francka». Dodajte ga rajši malo več kakor pa premalo, zlasti če jo pripravljate iz žitne kave. «Pravi Franck» izpopolni okus in aromo ter naredi kavo bolj tečno.

Rešitev uganke iz 3. številke

Rešitev križanke

Vodoravno: Mesalina, ugovor, aliteracija, imam, tetanus, Benito, Eva, in, recitator, rar, dar, pa, it, zgraditev, kot, Johore, ujeta, ro, Ararat, Had, sabor, Vida, Loki, Ivan, os, Sinaj, zor, domovina, Azijat, Pilat, nos, cijanovodik, roba, Ilan, kal, kilovat, jo, elaborat, Doli, Zora, rt, ar.

Navpično: materijalizacija, elevator, vozilo, sitar, havarija, ata, Zorin, Janez, Leningrad, Dan, lo, Irun, reta, Otokar, nas, da, um, vaba, ac, Raduha, opolo, Iberija, Ovid, rr, ujec, Ted, silikat, Ganimed, nakit, it, vas, sat, Vital, Ali, rod, omot, Boninovo, Ra, oporoka, obala, moratorij, Satir.

Uganika št. 4

Križanka

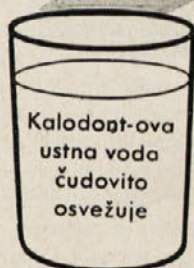
Besede pomenijo:

Vodoravno: I. Nekaj, kar vsaka pevka ne zmore; stara prevara; II. kamenina; časih pri radiju, časih v vojni; III. reka, ki sliši pogosto topove; draga prvina; slovenska vas; IV. ploskovna mera; delavec; grška črka; latinski spolnik; V. nekaj, kar je časih umetnost, časih pa ne; Hrvati kažejo tako; VI. ni vselej izraz resničnega znanja; ima vsak človek, pa ne gleda vsak, da bi bilo dobro; prijeten; VII. predlog, okrajšava za celino; skoraj iztrebljena velika žival; mesto v Birmi; VIII. smučke; osebni zaimek; staroveški pustolovec je bil tam doma; IX. žalostna reč; Ibsen se je mučil z njo več let; španska vzgojiteljica; X. lahko je konj, pa tudi človek; razpored; XI. okrajšava za prvine; ni otok; tolažba; XII. mnogo je odličnih; prinese denar, časih ga pa tudi

Niti ne sluti nevarnosti v ustih!

Ali morda tudi Vi še vedno ničesar ne ukrenete proti zobnemu kamnu, čeprav je najbolj nevaren sovražnik Vaših zob? Ne čakajte dokler ne bo prepozno in se Vam bodo začeli zobje majati, uporabljajte rajše takoj Sargov Kalodont! To je v Jugoslaviji edina zobna krema, ki vsebuje sulfuricinoleat, ki odstrani polagoma zobni kamen in prepreči, da se ne napravi na novo.

Kalodont-ova
ustna voda
čudovito
osvežuje

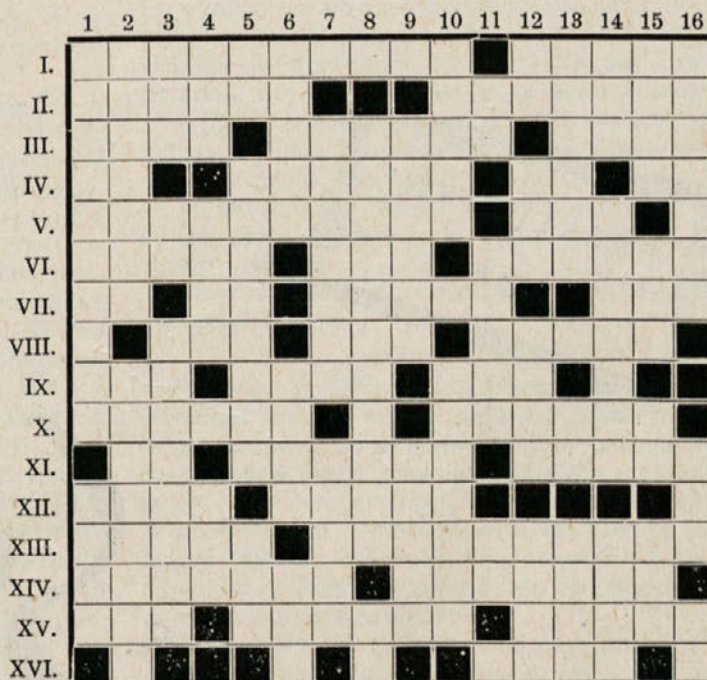
SARGOV

KALODONT

Proti
zobnemu
kamnu

odnese; XIII. pravi sam, da je športnik; zmogljivost; XIV. rastlina; ime človeka, ki je dal ime celini; XV. redka tekočina; okras; električni pol; XVI. trdnjava, znana iz križarskih vojn.

Navpično: 1. pokrajina v Španiji; poljedelec; 2. del pohištva; pogosto ime za posnetek; 3. maščoba; zaimek; pomembna žuželka v «Zgodbah groze»; 4. zaimek; čisto podoben; reka na Balkanu; 5. polovica napisa na križu; boljše vino; hlod; 6. del Grčije; kislá tekočina; človek hodi za njim; 7. mesto v Srednji Evropi; Ingolič jih je opisal v svojem romanu; 8. brezplodno zapravljanje elektrike; kvarta; 9. potrebuje jih plezalec; pokrajina na rumeni celini; 10. pogosto žensko ime; v Ameriki; 11. medmet; zveza; nota; 12. pogosto varljiv; nosi ga žival, v prenesenem pomenu pa tudi človek; v Južni Aziji nedotakljiv človek; pokrajina v Aziji; 13. zgodovinsko polje; latinski veznik; krstno ime znanega pevca; 14. latinski pozdrav; otok sredi Donave; moško ime; 15. žensko ime; Adamovo rebro; medmet; nemška smrt; 16. ime znane pevke; turški plemič; ploskovna mera.

ZA PREHOD
IN POLETJE

Sivila

EKSKLUZIVNI
VZORCI

VELIKA IZBIRA IMPRIMÉ
IN MODNE SVILE

MANUFAKTURA

Souvan

F.K.S.

LJUBLJANA
MESTNI TRG 24

Pavel Drobtina:

VDOVEC

I.

Wdovec Koren je skupoval vino po Dolenjskem in Bizeljskem. Kadar se je v postu odpravil na pot, je z ovsem dobro nakrmil belca:

Šimelj, za teden dni sva dobra na poti.

Starih znancev ima po teh krajih še od mladih nog, ko ga je oče jemal s seboj na vinske kupčije. Sin je potem le še razširil krog svojih poznanstev in trgovskih zvez. Povečal pa je tudi svojo vinsko klet in začel razpošiljati izbrana vina po vsej Sloveniji. In kadar je v postu prijezdil med vinogradnike, se je vlekla po goricah ena sama gostija. Vabili so ga sem in tja, na dom in v zidanice, in vsakdo je bil vesel, da ga je lahko pogostil, pa nihče ni zameril, če je Koren odbral in kupil boljšo sorto pri sosedu.

Bilo je vsakomur silno všečno, če je mogel posedeti s samovoljnim vdovcem za mizo, pri kurjem bedru in poliču. Vdovec, ki je leto in dan tičal med sodi, pismi in številkami, se je že na ježi v vinske kraje otresel svoje toge resnosti in čmernosti in se je med vinogradi razplemenela v njem vsa bistra šaljivost, ki jo je bil dedoval po očetu. In pa umazan ni bil. Otroke je rad božal po licih, jim pravil smešne storije in pesmi in jim stisnil kar po kovača v premrle ročice. Zbadali so ga možje zavoljo vdovstva. Nekateri so imeli že davno godne dekline in nihče bi ne bil rekel «ne», če bi vdovec Koren le mignil s prstom. Toda nič.

Še najmodreje se je držal vinogradnik Hanžič. Ta je imel tri zale hčere. Nikoli pa ni Korenu prigovarjal zavoljo trdoglavega samstva. Vedel je, kako se je izpremenil Koren, odkar je pokopal mlado, jetično ženo. Zvest je, tale Koren. Toda krepak je vendar še tudi. Ni mogoče kar po meniško pričakovati stara leta... To je znal napraviti Hanžič, da je njegova najstarejša hči Nežka pridno nosila na mizo, lepo opasana z belim predpasnikom, lase pa nakodrane, da jo je bilo veselje pogledati, čeprav je že stopila čez prag petintridesetega leta. In pa gospod župnik je — na Hanžičevo povabilo — zmerom prišel v Korenovo družbo, kadar so sedeli v prostorni zidanici, ki se je košatila vsa bela in gosposka na Vinjem vrhu. Gospod župnik je potem opravil tisto malo molitev, blagoslavljal je jedila in pijačo, prispeval je kupček starih farovških dovtipov in je s svojim basom dobro podpiral skupno prepevanje dolenjskih zdravic. Tudi njegova napitnica je bila vselej najbolj izbrana, gostu na čast. Toda trdoglavi Koren se ni dal omajati v svojem vdovstvu. Ne, pa ne. Samo muzal se je in navadno ni rekel ne bele ne črne, ali pa je hitro okrenil besedo tako, da so dedci takoj zavozili s pogovorom na drug tir.

No, zadnjič je pa starega Hanžiča ujezilo in je bleknil vpričo vse družbe:

— Seveda, Koren, saj nisi nor: kjer se pozimi greješ, tam se boš tudi poleti ohladil.

Koren je belo pogledal. Ni prav razumel opazke, samo domneval je, da prav sluti, kam Hanžič cika. Ta pa je že nadaljeval:

— No, no, kar pokaži se že enkrat s svojo nevesto. Saj je brhka in urna in huda, presneto da je! Videl sem jo zadnjič, kako se ti obrača. Kar je res, je res: dobro si izbral in dobro skrivaš, Koren!

— A tako, tako! — so z odprtimi usti sprejeli to na znanje vsi dedci v družbi. Pohahljal se je tudi gospod župnik. Nato so pili na Korenovo zdravje. Koren pa je le prisiljeno odkimaval. Nič prav mu ni kazalo, da bi zdajle z bogve kakšnim neumnim izgovorom ali dovtipom prekril svojo očitno zadrego. Nekam neprijetno ga je zadelo. Pil je. Toda ves večer mu je še ležal oblak na čelu, ki ga ne zdravica, ne pijača ni pregnala. Koren se ni mogel več prav razvedriti. Opolnoči, ko se je dvignil gospod župnik, se je poslovil tudi Koren. Kar nič se ni dal pregovoriti, da bi nočeval pri Hanžiču ali v farovžu. Tudi zaukal ni to noč, kakor je sicer bila njegova navada, kadar je stopal z Vinjega vrha v dolino.

— No, tako. Bo pa morda le kaj — je nagajivo ponavljal župnik, ko sta pod pazduho sklenjena stopala s Korenom po blatni stezi s hriba.

Koren se je zagledal v mesec, ki je ves krmežljiv visel na nebu, ujet med oblačke kakor pajek v belo mrežo.

— Čenče, čenče, gospod župnik, ne utegnem niti misliti na to. Dobra gospodinja je, to je res, ampak to je tudi vse. Hvala bogu, da imam mir pri hiši...

Pri Hanžiču ob cesti so se poslovili. Koren sam je stopil po belca v hlev, ki je dobro nakrmljen zahrzal od veselja.

Potem je v mlačno pomladno noč odmeval živahni peket konjskih kopit.

II

Po malem se je že danilo, ko je Koren prijezdil domov. Domačija stoji na nizkem obronku. Po dolini so se vlekale megle, kakor da so se naveličale ponočevanja in se trgajo, da si poišče vsaka svoje jutrnje ležišče nad potočkom ali gajem. Izza mračnih lesov je tipala prva svetloba. Toda okrog Korenove domačije je bilo vse tiho. Še petelin se ni oglasil. Ali niso čuli konjskega peketa? Ali ne čujejo hrzanja, ko je Koren belca pred hišo pod lipo razjahal in ga na povodcu vede proti hlevu?

— Saprament, — je zarobantil gospodar in z nogo butil ob hlevska vrata, da je hlapec Anžur kar plašen skočil z ležišča in pihitel v samih spodnjicah odpahnit.

— Hudiča, to ste mi kujoni — se je togotil gospodar — ali se mi zmerom takole zaležite lenobe, kadar sem zdoma!

Pobožni hlapec Anžur je spoštljivo sprejel belca za uzdo in ga začel razsedlavati.

— No, saj je šele dan zvonilo, čul sem. Pravkar sem odmolil in hotel vstati.

— Kaj pa dekla? Še ni podkurila? ... In gospodinja? Kaj vam Kati tako prizanaša, da vas ne vrže prej pokonci, preden sam ne pridem?

Hlapec Anžur ni vedel odgovoriti, zamomljal je, položil konju v jasli, nato si je ročno napravil svitka iz slame in začel z obema rokama drgniti in brisati potnega belca.

Pa se je gospodar Koren togotil le bolj na videz. Zavoljo Katke — i no, kaj ne bi še spala in poležala, saj ima čez dan toliko skrbi in dela. Taka je, da ima za vse oko in roko, ne bi bil mogel dobiti boljše gospodinje. Odločna je, pa čudno molčeča in postrežljiva. Ne, nikjer ne bi našel boljše, — rajnica je dobro vedela, kakšno pomočnico si je privedla iz svoje fare. In zala je, primojdunaj da res, takšna dozorela tridesetletnica, poleti zagorela, pozimi rdeča in bela — o, da, vse to je naglo premišljal gospodar Koren, ko je stopal od hleva do hišnih duri in si je s paličico trepljal po škornjih.

Odklenil je in stopil v hišo. V veži je bila še črna tema, v izbi so okna propuščala komaj toliko svetlobe kakor pergament. Vsepovsod je še bila tišina. Gospodar Koren je odprl vrata svoje male apoteke v zidu, zvrnil je kozarček droženke, zabrbral in si z levico potegnil po brkih, potem se je pogrel še s šilcem starega brinovca, vloženega na jagodah in travah.

Naposled se je opogumil in stopil po stopnicah. Kar nič tiho ni stopal, preden se ni ustavil pred vrati Kafine izbe. Koščeno je potrkal. Nič odgovora. Pozorno je napel ušesa in odmajal z glavo, zdelo se mu je, da čuje šepetanje, — ali kaj bi to! Najbrž vstaja.

Še enkrat je potrkal, odločneje. In je poklical.

— Kati, odprite!

— Takoj pridem! — se je znotraj glasil odgovor in Koren je dobro čul, kako se je Kati zganila v postelji, planila pokonci in zazehala. Ali ni tudi šepetala? Primojdunaj, ko bi je ne poznal, pa bi mislil, da ima vasovalca pri sebi.

— Tak odprite no, Kati! — je skoro moledoval.

— Kaj je takega? Kaj se je zgodilo? — je hlastno vprašala.

— No, nič, kar tako ...

— Takoj pridem, da skuham zajtrk — je odvrnila Kati, kakor da noče nič drugega razumeti.

Koren je čutil in čul, da že stoji pri vratih, pri ključavnici. Seveda je uganila, da hoče pri njej kar na lepem povasovati, pa ga je spretno odbila. Poparjen v svojem dostojanstvu se je gospodar štorkljaje vrnil po stopnicah in zavil v svojo sobo. Sezul je škornje, slekel suknjič, odpel srajco pod vratom, se vrgel na posteljo in se komaj z odejo pokrtil. Truden je na mah zaspal.

Ko je prišla kmalu nato Kati kuhat zajtrk, je prisluhnila v kuhinji in je čula, kako gospodar smrči. Zadovoljno se je nasmehnila ...

III.

Prišla je nedelja.

Gospodar Koren tudi tokrat ni šel k fari, malokdaj ga je tja zavabilo, malo mu je bilo do politike.

Postopal je okoli hiše, ogledoval je drevesca in njihov zala pomladna očesca, stopil je tudi do potoka pogledat, kod prežijo in švigajo postrvi. Izprehajal se je pač samo zato, da mu mine čas, a zraven je mislil in preračunaval: post gre h kraju, pozna je letošnja velika noč, vdovcu

pa ni treba razsipati z meseci in leti, ki teko hitreje kakor mlademu človeku. Zdaj ali nikoli se je treba odločiti. Da, si je rekel, danes odločno izpregovorim s Katko — privolila bo, kaj bi ne — potem se bo pač treba posiliti čez farovski prag in prestati tri oklice. No, pa bo minilo tudi bahato svatovanje, tako bahato, da bodo ljudje res imeli kaj govoriti. In potem se bo zadovoljno živelo na Korenovini ...

Tako je premišljal in si priznal, da so mu te misli silo prijetne, tako neznansko v skladu s tole zgodnjo pomladno nedeljo.

Zdajci je tamle pri fari poslednjič zaklenkal zvon, opravilo gre h kraju. Koren je postal ob potoku, potem se je počasi vrnil pred hišo, postal je pred lipo in gledal proti fari. Že so se razpeljavale procesije vernikov po stezah in po cesti. Gospodar Koren je voljno čakal in dočakal — naposled je prišla tudi Kati. Kar po modi je bila danes opravljena, temnozelena obleka je imenitno poudarjala oblike njenega telesa, svilena ruta je uokvirjala njeno lepo, zdravo lice, rožnato nadihnjeno od nagle hoje.

— Dobro jutro! — je voščila in se odkritosrčno nasmehnila.

— Bog! — je odvrnil gospodar. Kučme ni snel z glave, pač pa je vzel čedro iz ust in jo nato jel vztrajno nazigati.

Počasi je stopil za Katko v hišo. Katka ni zavila takoj po stopnicah, da se preobleče, marveč je prej postala v hiši, in ko je bil on za njo, je stopila še v kuhinjo, kakor da se mu hoče v zadregi umakniti. Čisto sama sta stala blizu ognjišča, drug nasproti drugemu. Spogledala sta se kakor znanca, ki se po dolgem snideta v tujem kraju. Gospodar Koren je spet vzel čedro iz ust in načel pogumno:

— Tole sem hotel reči, — nove gospodinje potrebujem — —

— Da, — je sklonila glavo in zardela, — da, tudi jaz sem vam hotela povedati. Nove gospodinje boste morali iskati.

— No, no, kaj bi slepe miši lovila, ne samo gospodinje, temveč žene, žene potrebujem.

— O, če je tako, prav. Umaknila se bom prav v kratkem. Vidite, vse se lepo uravnava po sebi.

— Kam vendar mislite, Kati! Pri nas ostanete, z menoj — ej, kako pa!

— Ne, ne. Prav, da ste zastavili besedo. Tudi sama sem hotela danes izpregovoriti z vami. Konec je mojega gospodinjstva. Poročim se.

— Kako? Kako? — je hlastal Koren ves osupel. — Poročite se? S kom pa, če smem vprašati?

Ves je bil kakor polit. Ona pa je mirno povedala:

— Videli ga boste popoldne. Rekla sem mu davi, naj pride, da se v miru pogovorimo in pametno razidemo. Bil je tu že oni dan, ko ste vi bili zdoma, čakala sva vas do pozne noči. Potem ...

— Potem?

— I kaj! Vem, da si ljudje brusijo jezike, pa vam rajši sama povem: potem je ostal pri meni ...

— Te grom! — je tenko zavil vdovec Koren, hitro je premagal zadrego in je vprašal: — Pa je še spal, ko sem jaz potrkal?

— Zbudil se je takrat. Ko ste vi sladko zaspali, se je odpravil.

— Preteta reč! — se je vdovec čehljal za ušesom. — Danes popolne da pride?

— Da ... saj ga poznate, Matjanovega iz Zabrusnic. S Francoskega se je vrnil, grunt prevzame in gostilno.

— Dobra partija — je Koren mencal roke — prav dobra partija. Toda o tem se kar sama pogovorita. Hudo

Robin:

Spomladi

Izmislil si bom drobno pesem
in si jo pod drevesi pel.

Zakaj bi si je ne zapel
te drobne pesmi brez pomena?
Saj je pomlad!

Svileno bodo mlade vode šelestele vmes
in veter zvoke bo v pomladje nosil
in raz peruti jih po solnčnih krajinah trosil.

O, ti pomlad! Mamiš me bolj ko žena!
Dvignil se bom, pripravil se za ples:
v meni se že plamen razgoreva v kres!

O, saj sem mlad!
Ti veter! Solnce! Zemlja!
Do dna sem ves z vašo močjo prežet.
Vem: z vami vekomaj ostanem mlad!

Ljubo Vidmajer
Fotoklub Ljubljana

Stopnice

mi je žal, hudo žal, ampak popoldne moram spet z doma...

In vdovec Koren se ni zlagal. Res se je bil tisti trenutek odločil, da odrine popoldne spet na pot. Končal je pogovor, potem je še malo stopal okoli hiše, nazadnje se je odpravil v vas, v gostilno, med očance. Vesel je bil in zgovoren, da že dolgo niso videli takega. Zbijal je dovtype, kresal domislice, vsa gostilna ga je poslušala in njemu samemu se je zdelo, kakor da se mu je kamen odvalil od srca. Pil je in ko je bil malce omočen, se mu je inako storilo za Katko. Toda ko je bliskovito pomislil, da prej nikoli ni silil za njo in da ga je k temu pripravilo šele tisto Hanžičevo cikanje na Vinjem vrhu, je zaklel in dalje moževal z brezzobimi očanci.

H kosilu je prišel kasno. Katka mu je stregla molče, tudi sam ni izgubljal besed. Takoj po kosilu je dal oseedlati belca. Potrepljal ga je plosko po vratu, potem pa pognal v kalop, da se je kadilo za njima. Daleč po dolini se je čul peket konjskih kopit. Ljudje, ki so šli k večernicam, so ugibali, kam se spet žene neugnani vdovec. On pa je venomer poganjal in besedoval belcu:

— Šimelj, za danes in jutri sva spet dobra... No, boš pa potem imel mir. Po ženitovanju...

Mrak je že bil, ko je snubec Koren prijezdil pred Hanžičevo hišo. Čuli so ga od daleč. Prva, ki mu je stopila praznje opravljena nasproti, je bila Nežka. Koren ji je toplo stisnil desnico, tako pač doslej še nikoli.

Leto devetinsitirideseto

Bilo je o veliki noči leta tisočosemstodevetinštiridesetega.

Po dolgi zimi, ki je pritiskala dolge štiri mesece, je bil nenadoma skopnel sneg, sonce je iz dneva v dan topleje sijalo, nastala je pomlad, da je ni bilo lepše. Kukavica se je oglašala že pred velikim tednom, trobentice so obsule prisojne bregove, v dolinskih gozdovih se je že odpiralo popje v drobnih, svetlozelenih pahljačkah. Pastirji so že davno piskali na vrbove piščalke, v oljčnih butarah cvetne nedelje ni manjkalo leskovih muck.

«Prava pomlad, lepa velika noč», so govorili ljudje. «Če se le kaj ne izpremeni», so dodajali.

Na veliko soboto so se nenadoma prikazali oblaki in zakrili polovico neba. Pa je zapihal veter in razkril jasnino, sonce je zopet posijalo prav tedaj, ko so v Bukovju padle zavese s svetnikov in so zopet zapeli zvonovi.

Noč je bila jasna. Zvezde so sijale kakor skozi veliko, temno mrežo, tonile in nove vzhajale. Proti polnoči se je bila utrnila svetla zvezda in opisala žarečo pot od severa proti jugu. Ako bi jo bili ljudje videli, bi se bili prestrašili. Pa so spali.

Šele proti jutru so se začeli prebujati. Zvonovi so se z brnečimi glasovi oglašali z vseh strani, kakor da kličejo k molitvi. Utihnili so za nekaj minut, pa so se oglasili iznova, radostno, da je zaigralo srce.

Nad zemljo je še ležala tema, noben dih zarje še ni bil obsinil neba. Po hišah so zagorele luči, svetla okna so mežikala v črno daljavo. Zvonovi pa so vsevdilj pritrkovali.

Zdaj pa zdaj se je od ene ali druge hiše odtrgala svetilka, njena svetloba se je počasi, zibajoče premikala proti cerkvi. Druga svetilka, tretja... In tako zapovrstjo. Luči po vseh stezah, kolovozih in klancih, ki so vodili iz bližnjih vasic k fari v Bukovje. Vse mežikave in trepetajoče, spremljale so jih sence in glasovi počasnih razgovorov.

Prihajali so ljudje iz Zagorja; visoki, nerodni možje s hojo, ki je spominjala na njihove kamnitne, od vode razorane poti; za njimi so stopicale žene, zavite v velike volnene rute. Prihajali so mračneži iz Košanije, ki so bili navajeni senc in vlage, ilovice in groblja, redkih besed in še redkejšega smeha. In še oni iz Lazen in iz Žabič. Pomešali so se z ljudmi iz raztresenega Bukovja in se po zložnem klancu pomikali v cerkev.

Njih polglasni, mrmrajoči glasovi so bili v prijetnem soglasju s sencami in medlimi trakovi brlečih svetilk. Pomenkovali so se o hudi zimi, o topli pomladi, ugibali so o bodoči letini. Poslednje jim je prebudilo neko misel, ki jim je kakor plaha ptica ždela v srcu.

«Da ne bo več desetine in tlake in bomo sami svoji gospodarji.»

Novica je že nekaj mesecev strašila po vseh gorskih vaseh. Toliko so jo razpredali in obračali, da so bili že skoraj bolni od nje in niso mogli nič drugega več misliti.

«Pravijo tako. Bog ve, ali je resnica ali je le praznica?»

«Zakaj bi nas imeli za norca? Preveč se govori, da bi bilo kar tako iz zraka. Tudi Kramarjev gospod je povedal, v nemških listih je bral.»

«Kaj je bral in povedal?»

«Saj veš, kaj bi ti pravil. Kar se govori. Tako in enako, da grofa ne bo več, ne desetine, ne tlake, ne služnosti, ne davka...»

Bilo je težko verjeti.

«Davek bo, sem slišal», se je oglašil neki starec. «Več ga bo ko doslej. Tako kakor pod Francozi.»

Pod Francozi? Hm! To bi ne pomenilo nič dobrega. Spominjali so se let, ki so bila zaradi vojne in dajatev huda, prehuda, da bi jih mogli pozabiti.

«Kako bom sam svoj gospodar, ako bom moral plačevati davke.»

Zagovorniki novice so se jezili:

«Dajaj desetino, hodi na tlako in še plačuj davke povrh! Nisi zadovoljen, če ti vzamejo tri, štiri bremena in ti puste samo enega.»

Molčali so nekaj trenutkov.

«Vendar mi ne gre v glavo», se je oglašil neki nejevernež. «Kako je mogoče, da bi cesar napravil grofu krivico? Volk ne požre volka.»

«Pa ga! Kdo pravi, da ne, ako je sila? Cesarju so se bili uprli in mu rekli: ali požri grofa in daj kmetu, kar mu gre, ali pa zbogom! In tako je cesar rajši požrl grofa. Vsak je sebi najbližji.»

«Kdo se je bil uprl?»

«Menda gospoda... Kaj jaz vem.»

«Ha! Ta je bosa.»

V vsaki besedi, naj jim je bila še tako nepojmljiva, je bilo za drobec resnice. In vendar niso mogli verjeti. Kljub temu misli na to niso zavrgli. Kakor da so jim stoletne sanje nenadoma oživile srce. Bile so presladke, da bi jih odganjali.

Tisto jutro so jih posebno zamamljale. Razgovor, ki so ga razpredali možje iz Košanije prav tako kakor možje iz Lazen. Razvnel se je tudi med glasnimi možmi iz Zagorja, ki so poizkušali prepiti ropot svojih korakov na kamnitem klancu. Pod podkovanimi škornji so se jim kresale iskre. Od svetilk so padale dolge, pošastne sence in plezale po skalah in grmovju. Prehitela so jih dekleta v belih predpasnikih, ki so v jebasih nosila velikonočno pogačo.

Dospeli so na ovinek, od koder je bilo videti k fari. Na kuclju se je svetila farna cerkev. S svojimi svetlimi okni je bila kakor obeti novega življenja. Zvonovi so pritrkovali. Globoko iz doline, ki je bila temna, le redko posijana z brlečimi lučkami, se je razlegnil vrisk in umrl na bregovih. Zvezde še niso bile pobledele. Svetle, polne sladkih obetov, so se svetile z neba.

Pogovor o zasanjanem kraljestvu kralja Matjaža je utihnil. Cerkev se je polagoma napolnila. Bila je natrpana ljudi. Pred oltarjem so se prerivali otroci, župnik je pel jutrnjice. Za deklicami so v pisanih rutah stala dekleta z belimi predpasniki in sijočimi obrazi. Žene so se zavijale

v težke volnene rute, dasi je v gneči postajalo vroče in se jim je pot v kapljah nabiral na čelu. Možje so molče gledali v oltar, v bandera, ki so bila razkošna v svili in v zlatu, v monštranco, ki se je lesketala nad tabernakljem.

Oglasila se je pesem. Glasovi so kakor metulji plavali pod obokom; zdelo se je, da sedajo na svilo in zlato in se iznova dvigajo; prodirali so v srca in v duše, drhteli in vriskali. Ta dan bi bila tudi vsaka žalostna pesem v radostni svetlobi oltarjev in božjega groba postala vesela, skoraj pregrešno poskočna, kakor da prihaja iz godčevskega srca. Še župnikov glas, ki ga je tu pa tam pregušilo bučno orglanje, je drugače zvenel.

Po evangeliju je župnik zaprl knjigo, pogledal po cerkvi in izpregovoril:

«Dragi farani! Ob Odrešenikovem vstajenju vam povem novico, o kateri ste že govorili tudi vi, a vam je še nihče ni bil potrdil. Danes vam lahko povem: resnica je, kar ste govorili in ugibali po nejasnih besedah, ki so vam bile prišle na uho. Morda ne bo vse tako, kakor so sanjali lahkoverni, a tudi ne bo tako, kakor so godrnjali dvomljivci. Toda vzeto vam je nekatero breme, mnogo vam je darovano, ne zapravite tega daru! Še bo preteklet nekateri mesec, da se vse uredi, toda prazniki naj vam bodo veseli, kakor vašim očetom in dedom nikoli niso bili! V grobu ste ležali, vstanite tudi vi! Vstanite, vam pravi, vstanite, vstanite!»

Besede, ki so kakor vroča drhtavica izpreletele ljudi. Ni bilo čuti niti diha, oči so bile zavzeto uprte v župnika, usta odprta, telesa so se kopala v sladki omotici. Bila je torej resnica, bila je resnica! Župnik je to potrdil, on ve! Smeh jim je silil na ustnice, od radosti so jim drhteale prsi. Trde hribovske korenine so se molče spogledale z dolgimi pogledi, nekaj neizmerno mehkega, z nežnim čustvom prepojenega se jim je zganilo na obrazih. Ganilo jih je tako globoko, da so se nekaterim zasvetile solze v očeh. Med svilenimi banderi, med zlatom, gorečimi svečami, v vsem tem prazničnem sijaju jim je šlo tembolj do duše. Sladkost, tako velika, kakor je dotlej še nikoli niso občutili v življenju. Ljubezen do Boga, do življenja, do vseh stvari, še do črva v prahu.

Župnik si je ogrnil veliki plašč, ki je bil ves pretkan z zlatom, in je stopil k božjemu grobu. Vzel je monštranco, se obrnil proti ljudem, ki so klečali s svečkami v rokah, in zapel alelujo. Oglasili so se zvonovi in zvončki, orgle so zabučale.

Znanilka pomladi

Pomlad je tu!

Ko je župnik dvignil monštranco najvišje in v tretje zapel alelujo, so se mu solze udrle po licih.

Farani, ki sključeni ves čas niso obrnili oči od njega, so zagledali solze. Zakaj joče? Zaradi radosti nad Odrešenikovem vstajenjem? Zaradi veselja, ker njegovim farani niso bili več podložniki? Ob pogledu na te solze se jim je podvojilo burno čustvo, ki so ga dotlej zadrževali v dušah, in jim z vso silo planilo na površje.

Vas cerkev je zajokala.

Te solze so bile najvernejši izraz njih notranjosti, najčistejši odsev hvaležnosti, ki so jo bili dolžni dobrotni usodi. Bilo je, kakor da so pretrgane vse vezi s preteklostjo in se s tistim dnem začenja večer praznik veselja in sreče. Ali bo res tako? Kdo je tedaj dvomil! Njih trde, hribovske duše so se takrat prebudile, vzvalovale kakor morje.

Župnik je izprva obstrmel nad tem jokom. Pa ga je takoj razumel, se zbral in stopil z monštranco pod nebo. Ljudje so se z objokanimi obrazi gnetli iz cerkve.

Procesija je krenila okoli voglov, čez speče grobove. Svečke so gorele, plapolale v sapi in ugašale, da so jih morali vedno iznova prižigati. Na vzhodu se je bila zaznala mlada zarja, a zvezde še niso bile popolnoma pobledele, vseokrog je še ležal mrak. Iz mraka pa so se svetila okna hiš, ki so kakor ognji pozdravljali vstalega Odrešenika, polagoma gasneče zvezde, obrise gora, nastajajočo zarjo in trepetajoča, radostna srca, ki so kakor v sanjah stopala za nebom, plavala v neizrekljivi sladkosti in se vdajala drznim upom... Svet se jim še nikoli ni zdel tako lep kakor v črnini tistega jutra, zvezde še nikoli tako svetle, župnikov glas še nikoli tako zvoneč in blag.

«Vstanite!»

In so vstali, kakor vstane zarja in razliva medel blesk čez pokrajino.

ŠMARNA GORA

dvajsetletnih mladeničev v vseh povojnih dobah prilično enaka. Niti pri razgledu s Šmarne gore se ne mislim muditi. Svet, ki se nam zdi iz žabje perspektive zmerom drugačen, iz ptičje perspektive niti po daljšem času ne pokaže bistvenih izprememb. Zato povem na kratko, da so mladeniči v gostilni pod cerkvijo slednjič izpili ostanek kislega vina, plačali ter odšli. Zavili so navzdol po stezi mimo svetega Antona.

V tej davni dobi so šli drugo pomlad po svetovni vojni neko lepo nedeljo trije mladeniči na Šmarno goro. Fantje so bili prijatelji iz vojne, ki je vsem enako milo prizanesla, kar je čisto prav. Domovina ne potrebuje zgolj slave mrtvih junakov, temveč tudi rok in glav živih.

Ne bom ponavljal razgovorov, ki so jih fantje po poti imeli. Saj je bila misel in narava petindvajsetletnih mladeničev v vseh povojnih dobah prilično enaka. Niti pri razgledu s Šmarne gore se ne mislim muditi. Svet, ki se nam zdi iz žabje perspektive zmerom drugačen, iz ptičje perspektive niti po daljšem času ne pokaže bistvenih izprememb. Zato povem na kratko, da so mladeniči v gostilni pod cerkvijo slednjič izpili ostanek kislega vina, plačali ter odšli. Zavili so navzdol po stezi mimo svetega Antona.

In tu se začne povest.

Mladeniči so že prej trikrat slišali precej dolgo zvonjenje. Prišedši malo dalje, so zagledali pred kapelico svetega Antona tri mlada, čedna dekleta v ozkih kratkih haljicah...

Da, tako čudno so se ženske v pravadni dobi nosile. Obleke mladeničev bi se nam zdele danes morda nekoliko manj fosilne, toda ne mudimo se pri njih, zakaj povest, ki naj bo kaj prida, ne sme biti nikoli modna kronika.

Ko so dekleta zagledala fante, so se obrnila in jo ubrala navzdol in fantje seveda nevede in nehote pospešeno za njimi. Nekdo je zaklical: «Punice, kaj pa tako neumno bežite, če vas je sveti Anton pri priči uslišal in vam ženine poslal?»

Dekleta so nato še bolj urno stopicala navzdol, ali v ozkih kratkih haljicah in čevljicah z visokimi petami niso mogla biti dovolj spešna. Mladeniči so jih kmalu dohiteli in s prešernim zmagoslavjem ujeli. Tone je ujel Ado, Pavle Maričko in Rafael Marjanico. Po kratkem, ljubeznivem prigovarjanju in pomirjevanju so ujetnice dale pravo roko in moško besedo, da ne bodo pobegnile, niti ne pobegniti poizkusile, dokler bodo fantje pridni in spodobni.

Nato se je šest mladih ljudi skupaj vrnilo v Ljubljano. Med potjo sta Pavle

in Rafael po tistem sporazumu zamenjala vsak svoj plen, s čimer je bilo štirim ljudem ustrezno, ali drugače se ni primerilo nič nenavadnega.

Povest se je potem čisto normalno zapletala. Skupni nedeljski izleti treh parov so se čez nekaj tednov razdrobili v izlete posameznih parov. Po pravadni tradiciji je vsak človeški par svet zase. Ali ker je svet večno združevanje in razdruževanje, pa spet novo združevanje in razdruževanje, so se še zmerom kdaj sestali trije mladeniči, ki so se menili o treh dekletih, in našla skupaj tri dekleta, ki so se menila o treh fantih.

Jeseni pred adventom je sveta cerkev blagoslovila zakonsko zvezo treh parov, ki so se seznanili spomladi na Šmarni gori, ter po primernem presledku tudi skoraj zapovrstjo krstila njih prvorojenke na imena Tončka, Pavla in Rafaela. Seveda so zakonci dobili v naslednjih letih še več otrok, doživljali lepe in hude dni, preboleli marsikaj boleznih, jeze itd. Sloki mladeniči so postali trebušati možje in drobna dekleta postavne mame. Ali vse, kar se jim je poslej primerilo, je bilo kljub raznoličnosti vendar tako naravno in normalno, da bi bilo škoda besed, ki jih pisatelj s trudom zbira in izbira, a jih uredniki in založniki tako slabo plačujejo, da pisatelj marsikdaj niti za sol in tobak... Toda to je druga povest.

Povrnimo se rajši k nadaljevanju prve!

Nadaljevanje naše povesti se začne tisto lepo spomladansko nedeljo, ko so sedemnajstletne dijakinje Tončka, Pavla in Rafaela, nerazdružljive prijateljice od zadnjega skavtskega tabora, za vajo potelovadile po Turncu, katerega so potem odstopile trem dobrim mladim znancem.

«Ali nas na Šmarni gori kaj počakate?»

«Pri svetem Antonu, če se ne boste predolgo na Turncu mudili!»

Fantje so jeli lesti na Turne, dekleta v močnih, podkovanih čevljih in solidnih širokih krilih pa so odšla po planinski stezi čez Grmado na Šmarno goro. Pred kapelico svetega Antona so prijateljice obstale. Nobena ni vedela, kaj se je nekdanj na tem kraju pomembnega primerilo. Ali za nadaljevanje naše povesti niti treba ni, da bi katera kaj vedela.

«Naj pozvonimo?»

«Veš da, bo vsaj bolj držalo!»

Medtem je tretja že pozvonila. Ko sta še ostali dve odzvonili, so se vse tri

povzpele malo višje nad kapelico ter posedle med skale.

«Ali se jim skrijemo?»

«Bomo videle, kako bo nanese!»

«Pst, že gredo!»

Kakor bi za vrstico potegnil, so se tri zale dekliške glave sklonile ter potuhnile za skale in grmovje, a trije mladeniči so obstali pred kapelico ter se razočarani ozirali naokrog in navzgor.

«Presnete punice, spet so nas potegnile, kakor že tolikokrat!»

«Vesta kaj, pozvonimo, da se nas sv. Anton usmili!»

Tri fantovske roke so hkrati pograbile vrv in zvon svetega Antona je presunljivo zajecal. Odmev zvona se je razgubil, a tri roke so kakor čakaje še držale vrv, ko se je iznad kapelice razlegel vedri dekliški smeh.

«Zdaj ste naše!» — Vrv je prosto zabingljala, hkrati z vzklikom pa so trije prožni mladeniči planili v strm.

«Še zdavnaj ne!» — je bil nagel odgovor in tri lehkonožna dekleta so pred preganjalci zbežala po skalovju...

Vendar, nihče ne uide svoji usodi in najsi ga noge neso kamorkoli. Zagovedno trmasti moški spoznajo to navadno šele tedaj, ko jih že tako stisne, da se niti geniti ne morejo. Ženske so od pravadnih časov modrejše. Čudovito hitro začutijo, kaj je usoda in kaj zgolj naključje brez pomena. Pred usodo beže le, kolikor vsaka doba zaradi spodobnosti od njih zahteva.

Globoko spodaj je bila v šir in dalj razgrnjena bahata ravnina, pokrita s preprogami njiv, posejana z blazinami gozdov in preprežena z belimi trakovi cest; Ljubljana se je lesketala v soncu in segala z rožnatimi odganjki po zelenem Posavju in belem št. Vidu; pomlad je sejala zlat prah nad pokrajino od črnega Krima da srebrnih Grintavcev in tja do vijoličastih hribov na vzhodu, a sredi pokrajine je ležal med bisernim prodom smaragdni pas Save. V daljavi se je reka na ovinku še enkrat zasvetila in izginila za rjavkastim hribom — kakor bi se bela laketa željno oklenila zagorelega tilnika...

Kako silne so bile izkušnjavčeve besede, ko je vrhu hriba dejal: «Glej, vse to ti dam, če padeš predme in me moliš!»

Trije mladi pari se drže na vrhu Šmarne gore za roke in z zamaknjenimi očmi pijejo lepoto...

Končajmo povest in ne motimo jih! Naj z viška človeške sreče v miru uživajo razgled, ki razen spomladi na Šmarni gori ne najde sebi vrednega na zemlji!

Prisrčna Velika noč

VELIKONOČNA PRAVLJICA

Pomlad je cvetela nad morjem...

Pa to ni bila še prava pomlad, temveč le prvi lep dan, ki se kakor čudežno odkritje slučajno pojavi v zimi, naznanja joč, da se kmalu povrne blesteči letni čas in da smo po krivici že nehali misliti nanj.

Z visokega zvonika je zvonar zrl v čudovite oblube tega še v sive dneve vklenjenega jutra. Toda ni mu bilo mar pogleda na morje, polno isker in postlano s cvetkami od sanj in z lahnimi zvezdami. Kaj bi mu prostrano lepitičenje naravel!... Za njegovo ubožno srce to bogastvo ni bilo narejeno.

Zaman se je morje mešalo z nebom, razgrinjalo svoja svilena oblačila in poskušalo v naglici vsa nakitja, ki mu jih je posojalo sonce... Beppovi pogledi so bili zastrti z neizbrisno senco, ki jo je pustila v njih Bianca, najlepša med dekleti, ki se ni več vrnila. Ta senca je ostala med njim in vsem, prostranejša od Jadranskega morja, vse večja od bodočnosti — tako velika kot grob.

Tri leta so že potekla, ki jim ni več hotelo biti konca, tri dolga leta, odkar se je oranžno jadro predragocene barke tako skrčilo v daljavo, da je bilo videti le še kakor mrtev list, potopljen v prostranstvo morja.

Odpravila se je bila in se ne bo nikdar več vrnila. Njena odsotnost je bila hujša od same smrti: zakaj ljubila je drugega fanta, čigar ime je bilo prekleto. In zaradi drugega so bile tako koketne in tako dražestne njene razcvele ustne, ki so se svetile včasih kakor njene oči. Drugemu je posvečala tugo in solze. Videl jo je tudi, kako se mu je smejala — kako kruto je bilo to drugim fantom — nekoč, zvečer, v paradižu majhnega polja.

Beppo je bil fant tistega plemena, ki ne zna izkričati svojih boleti, ki ne zna tožiti, a preveč jokati... Vzdihoval je, utripal z očmi, ranjenimi od svetlobe in od skušnjav jutra, ki je napovedovalo tajnostni povratek poletja. Ko pa je črna črta, ki kakor suhoten prst kaže preko kazala sončne ure, pritrjenega navpik na zvonikovo steno, zaznamovala uro, je Beppo vstal in šel pritrkavat.

Zvonil je vneto, zakaj to je bilo njegovo delo in edini smisel njegovega življenja. Opravljal je ta svoj posel kakor človek, kateri ponavlja stavek, ki ga nikdar ni razumel ali pa ga ne razume več, in vabil glasove iz velikih, obešenih tam gori v zvoniku kakor široko razprte kupole pod vseobsežno kupolo nebesnega azurja. Varan, je vsenaokrog sejal upanje med sladke daljave.

Toda po njem razgibani udarci zvonov so očitovali neke vrste melanholijo. Proti njegovi volji je vdanost dihala iz zvonjenja, ki ga je oživljal. Njegovi zvonovi so trepetali otožnejše od drugih zvonov. Bilo je, kakor da bi on, molčeči, nemi fant, z mogočnim glasom govoril iz njih. Kakor da bi klical iz njih otožni de profundis svoje neporabljene nežnosti, mladosti, ki je nobena sreča ni bila izkoristila in ki bi lahko izžarevala toliko svete ljubezni, če bi ga bila uslišala božanska Bianca!... Ni mu bilo mogoče, da bi s prostranimi klici ne bil razsipal v vetrove posvečenega pepela svojega srca.

Sicer pa je, kadar ni zvonil, vedno samo molčal. Z ljudmi ni imel skoro nobenega stika. Ves dan je čepel v visokem zvoniku, zakaj bil je stražar nekega zelo starega svetilnika, kateremu mnogo popotnikov ni več zapalo. In kakor vsi stražarji nedostopnih svetilnikov, je živel tudi Beppo oddaljen od življenja in od živih bitij, katerih se je bal. Nikdar ni ostavil svoje postojanke in nikdar zapustil cerkve. Komaj da je ta zaradi prevelike ljubezni kaznovani jetnik imel kdaj priliko nagovoriti gospoda vaškega župana, svojega kralja, in gospoda župnika, svojega papeža.

... Ta dan pa je glas zvona, ki je vabil vernike, bolj kakor kdaj prej ganil neko dušico, ki je iz kotov svojih velikih oči opazovala polje.

To je bila dušica Lazareta, najnesrečnejša dušica, toda žlahtna in angelske vnanjosti!

Zakaj Lazareta je nosila v sebi veliki ugasli sen. Ta sen je imel neprimerljivo obliko nekega tujega mladeniča, ki je zdaj daleč nekje vodil avtomobil princa della Scala.

Vse poletje se je vozil po cestah, prestoljuč na prednjem sedežu čudnega vozila, in vse poletje ga je gledala, naslonjena na zid ali na drevo, omahujoča kakor v zanko ujeta ptica, ki vidi, da se ji bliža ptičar, in ki se ne upa zadrževati svojega nerodnega trepetanja, da bi ne izdala srca. Večkrat jo je lepi prinčev šofer nagovoril in dvakrat ga je videla celo prav od blizu. Nosil je košate francoske brke, razpete kakor peruti jastreba v polnem poletu...

Potem pa je odletel v čudovitem vozilu, ki mu je bilo pokorno, in dekle ni več moglo pozabiti njegove podobe.

Kako se je poslej izpremenil svet. Njen smehljaj je ugasnil, njene besede so postale redke, njeno životarjenje se je bilo usamotilo, utesnilo le okoli domače hiše. V tej hiši je živela v suhotni senci stare Ane, svoje daljne sorodnice, kateri je opravljala posel služkinje in ki je bila prepirljiva in protinasta. Temačno hišo s svetlim zidovjem je zapustila le poredkoma, kadar je šla na strmo obalo trgat cvetke za priročnega cvetličarja mojstra Mateja ali pa kadar je povedla kozo Giraldo, da je prav spretno posmukala vso žametno travico okoli količa, na katerega jo je bila privezala.

Lazareta je bila ravno tako srčkana kakor prej. Žalost ne izbriše kar takoj vse lepote. Najnezatnejši sončni žarek jo je krasil kakor talisman in jo delal podobno roži z makom na glavici... Toda zanimala se ni za nič in za nikogar. Videla ni niti, kako ljubko je bilo njeno ogledalo, kadar se je zazrla vanj.

Občutila je samo glas zvonov od Sv. Tomaža, ker se ji je v veličastni mehki njenih boleti zdelo, da razloči tisto, kar je res bilo v njih: nežne odtenke človeške tožbe, ki so neopazno zadrževali ritem, in nalahno izražen občutek zapuščenosti vdanosti.

Navzlic temu, da so besede, ki so žarele z zvonika, bile edine, ki jih je poslušala — ker so bile žalostne in razumne — se Lazareta vendar ni upala iti v cerkev. Ogibala se je celo poti, na katere koncu se je svetilo cerkveno stopnišče. Ali se je sramovala srčnih bolečin ali pa ji je no-

tranjost glodal strah, da bi potem morala pozabiti dneve ljubezenskih muk ali pa se jih kesati? ...

... Tedaj je za drugimi nedeljami prišla kakor imenitna gospa — velikonočna nedelja ...

Toliko sonca in vonjav je bila prinesla s seboj, da je omamila vse, celo Scafina, neznatnega kopitarčka, ki je že ob sedmih zjutraj nehal zbijati čevlje in prislunil, kako mu utripa srce v zavaljenem telesu, in celo staro Ano, da ji je vzdihljaj stresel osušeno telesce, podobno na žebelj obešeni obleki.

Ko se je Beppo pripravljal k zvonjenju v zvonik, ves oblit od jutrnje luči, mu je trepetajoče, čudno, nepojmljivo veselje obočilo prsi ... Osupnil je, ni se več spoznal ... Kaj naj pomeni ta nova moč, to novo upanje, te lepše barve, ki so vse stvari z njimi odete?

Proti svoji volji je pričel spet živeti. Čutil je, da se mu navzlic težki preteklosti spet dviga in obuja prezgodaj otrplo srce. Siloma, neizbežno se mu je vračala mladost in ga vsega prešinjala.

Božji čudež ali čisto navaden človeški čudež? Kakor je že bilo, pešem zvonov, ki jo je razmajal, je bila ta dan bolj trepetajoča in srečnejša. Veliki glas je plavajoč preko polja oznanjal, da je življenje zmaga nad smrtjo in upanje zmaga nad življenjem.

In tam doli je Lazareta poslušala te besede zvona in drhtela v vsej svoji mladi bolečini. Odprla je bila okno in zrla na travnik, ki se je bil za to nedeljo okrasil s cvetočimi jablanami. Večno tožno dekle se je bilo nagnilo globlje v pomladno luč, da bi prislunilo izpremenjenemu glasu, nagnilo se je, najprej neodločno, potem pa je polagamo slišalo vedno več in vedno bolje razumelo.

Wl. St. Reymont:

Kako sem se seznanil s Sienkiewiczem?

Poslovenil Joža Glonar.

Vedno bolj slaba mi je predla, in čeprav sem si venomer vbijal v glavo naš kmetski pregovor: «Če se navadiš tako ali tako, ti tudi v vicaah ne bo hudo», se vendar nisem mogel izmotati iz revščine, ki me je trla. Takrat sem imel na dunajski železniški progji tako sijajno službo, da je moja plača komaj zadoščala za čaj in za cigarete. Za druge potreščine sem si pomagal s posojili in s kreditom, ki mi ga je dajala restavracija na kolodvoru. Moj položaj je bil po vsem tem obupen, razmere, v katerih sem živel, grozne, bil sem ubog kakor kamen na cesti in brez vsakega upanja, da se bo moja usoda kedaj zboljšala. Živel sem v neki vasi blizu nasipa, med dvema postajama. In sem od jutra do večera moral nadzorovati dela na progji. Ob prostih časih mi je bila na razpolago izbica v kmetski koči, prav blizu svinjske staje. Moje okno je gledalo na najlepše gnojišče v republiki, moji čevlji so bili vedno razbiti, bil sem oblečen kakor najhujši razeapanec in venomer lačen.

Vkljub temu pa sem bil zdrav kakor dren in poln neomahljive vere v svoje ideale, ker sem pač bil dvajset let star. Ta vera je bila tako močna, da sem si večkrat drznil sanjati celo o tem, da se mi bo plača povišala ali pa da bom od dela na progji prestavljen v pisarno uprave. Toda te sanje so ostale sanje,

kajti moj šef in visoka gospoda pri upravi so ravnali z menoj nič kaj prijazno, skoro že sovražno. Temu se nisem smel čuditi. Sum je letel na mene, da pišem pesni, in kar je še hujše, da pošiljam nekemu listu zlohotna poročila o razmerah pri železnici.

Da je bila nesreča popolna, sem si dal rasti dolge, košate lase, sem nosil ščipalnik in bil naročen na «Resnico», ki jo je izdajal Swientochowski. Vse to je zadoščalo, da so s prstom kazali za menoj. Prišel sem v slab glas in bil popolnoma odvisen od dobre volje svojega šefa. Povrh sem bil brez prijateljev in pokroviteljev. Skratka, predla mi je hudo trda. In tako sem se iz bridke vsakdanjosti zatekal v čarobno kraljestvo izgubljenih sanj, opojnih in bedastih: sanj o slavi in zmagi nad vsem svetom. Seveda o vsem tem ni nihče nič vedel. Za to sem bil preveč plah. Najbolj sem se bal zabavljic in pomilujočega preziranja. Še bolj pa žensk. O njih sem rajši sanjal od daleč. Sicer pa so si brile noree iz mene. Saj sem imel borno službo in pisal pesmi. V resnici: vse je bilo pri meni tako, da sem moral postati predmet posmeha in prezira. Prav zaradi tega me menda niso nikamor vabili. Tudi moji stanovski tovariši so se držali bolj ob strani.

Ta dan se je Lazareta prvič po toliko mesecih napotila v cerkev ... Šla je po bližnjici in zdelo se ji je, da je nebo modrejše, kakor si je bila mislila prej. Na dvokolnici, ki ji je zastavila pot, se je čudovito srečno zviral in pačil Giasco — in Lazareta se mu je nehote morala smejati ... Deklici, dobri znanki, ki ji je voščila dobro jutro, je odgovorila «dobro jutro», kakor da bi rekla «hvala lepa».

Prišla je drobna skoro do cerkve in se osupla od njene višine še malo obotavljala, ko je nenadoma opazila nekoga, ki je urno stopil izza cerkvenih vrat.

Bil je on. Odločil se je bil, da zapusti skrivališče v stolpu, se pomeša v vrtinec dehtečega in žarkega življenja in se okoplje v vlažni opojnosti in puhtečih vonjavah.

Tako sta šla drug drugemu nasproti. Križala sta se in se slučajno hkrati spogledala. Prav takrat je dahnil vanju opojen vonj po rožah in podaljšal v nepozaben trenutek pogled dveh bitji, ki nista mogli več ostati premagani.

Bila sta si tako podobna, vsak samo s polovico ljubezni, da sta se v hipu, ko so se njiju oči spojile, popolnoma spoznala ...

... Zgodilo se je potem kakor vedno ... Nekoliko ur pozneje, zvečer, se je Beppo vrnil na kraj prvega pogleda in malo počakal — kmalu je prišla tudi Lazareta.

Večerna senca je skrila pod svoje peruti njiju obojno rdečico. In ta senca, ki poenostavlja in zbližuje, jima je pokazala, da je — kakor sta si bila neznana in tuja drug drugemu — globoko v njiju obrazih nekaj sličnega ... Pokazala jima je, da sta si malo podobna, pa ne za oči drugih, temveč le za njiju sama ...

Prevedel d'Artagnan.

— Varujte se tega! — sem ujel neki dan — ta išče modele! Boste videli, kakšne reči bo napisal o vas.

Res sem pisal pesmi, snoval drame, jecljal pripovedke, toda da bi hotel ali mogel koga kakor po modelu portretirati, kakšno nesramno sumničenje! Jaz, ki sem preziral svet in ljudi, jaz, ki mu je ves svet bil samo trapasta in žalostna mora, ki niti ni vredna, da se človek zanjo zmeni, jaz da naj bi se tako daleč ponižal, da bi opisoval vso to ogabno umazanijo sveta? Povrh naj odkrito priznam, da nikoli nisem znal opazovati in da sem vedno hodil med ljudmi tipajoč kakor slepec.

Komaj se je moje razburjenje zaradi te epizode nekoliko poleglo, pa se je že zgodilo nekaj, kar me je stokrat bolj v živo zadelo. Na mojem sektorju je vlak povozil nekega delavca. To se je zgodilo v silnem snežnem metežu. Napisal sem poročilo oblastem o tem dogodku, kakor je bila moja dolžnost. Moj šef mi ga je vrnil z opombo, pripisano z rdečimi svinčnikom: «Vračam Vam Vašo novelo. Blagovolite mi poslati točno poročilo o dogodku. Odslej pa se bolj pobrigajte za svojo službo in manj za svoje slovstvene vaje!» Ta blamaža je bila zaslužena. Spravila me je v strašno slabo voljo. Povrh pa sem zopet prišel vsem ljudem med zobe. Moje nesrečno poročilo, karikirano, deformirano in

kar pisano od dodatkov, je vzletelo kakor ptič in se ustavilo zdaj na tej, zdaj na drugi postaji, na veliko veselje železničarjev, ki so se nad njim krohotali. Bil sem obupan. Protestiral sem, toda verjeti mi nihče ni hotel.

Ob tem času sem v Skierniewicach v restavraciji naletel na železničarja, ki je veljal za «intelektualca». Pravili so celo, da je anarhist. Videlo se je, da je čital Bakunina in imel žepe vedno polne ruskih brošur, natisnjenih v inozemstvu. Bil je ponos našega sektorja; res je, da je bolj poredko prihajal v urad. Zato pa je bolj pogosto posedal v restavraciji, kjer je poznal vsako reč in o njej govoril z neomajno sigurnostjo. Potožil sem mu svojo nezdgo. Pa me je velikodušno potrepil po hrbtu.

— Kot uradno poročilo je to poročilo res prav pod psom. Kot literatura pa je gnila novela! — je udaril po meni kar naravnost in začel na dolgo in široko govoriti o literarnih rečeh. Poslušal sem ga z zbrano ponižnostjo. Na koncu sem se ojunčil tako daleč, da sem mu ponudil kavo. S prezirom jo je odklonil in si zaželel žganja, velik kozarec grenkega. Naročil je še enega, nato še nekoliko, me začel tikati in se radodarno posluževati mojih cigaret. Saj lahko uganete, kako se je reč končala: prečital sem mu celo vrsto sonetov in ga poprosil za njegovo odkritosrčno mnenje.

— Sijajna reč! — je zabundal, jaz pa sem zardel kakor mlada deklica, ki ji je kdo prvič odkril svojo ljubezen. — Prepiši to na lep papir, poveži z rožnatim trakom in zanesi svoji teti Cici za njen god! Uspeh ti je zagotovljen! — In je kar pokal od smeha ter odšel.

Plačal sem račun za šest čaš grenkega žganja in se pobral domov kakor potepen pes. Onemu pa ni bilo še dovolj, da me je tako ponižal; pozneje je še pripovedoval, da sem mu bral verze nekoga drugega, pa jih prodajal za svoje. Na to je celo dal svojo častno besedo. To pa mi je bilo vendar preveč: pred mnogimi pričami sem ga pošteno nabunkal in ga prisilil, da je prekleal svoje nesramne laži. Bil je izreden škandal! Ob tej priliki sem se nekoliko bliže seznanil z nekim višjim uradnikom našega sektorja uprave. Bil je v resnici dober in kultiviran človek. Blagohotno se je pobrigal za mene in za mojo željo, da bi s proge bil prestavljen v pisarno.

— Načelnik vam v resnici ni naklonjen, toda mogoče bi se dalo kaj doseči s pomočjo njegove prijateljice. Vprašanje je samo, kako bi jo pridobili.

Molčal sem, ker se mi nikoli ni niti sanjalo o podobnih sredstvih in o dobrih prijateljicah...

— Ni drugega sredstva kakor ono, ki se ga poslužujejo nadzorniki prog in celo tudi železničarji. Od časa do časa ji je treba poslati jajec, surovega masla, še boljše kakšnega zajčeka...

Hitro sem ravnal po njegovem nasvetu, in čeprav me je stalo precej, sem si vendar lahko oskrbel ta potrebna da-

čila. Posebno radodaren sem bil z divjačino. Med delavci sem izsledil nekaj sijajnih divjih lovcev, graščinski gozdovi pa so segali skoro tik do proge... Pošiljal sem ji jerebice, pošiljal fazane, pošiljal race, toda samo nekoč, ko je dobila divjo svinjo, me je povabila, naj jo pridem obiskat. Trepetajoč od strahu sem stal pred njo. Sprejela me je zelo prijazno, vtis, ki sem ga dobil od nje, pa je bil dovolj čuden. Bila je že precej v letih, okrogla kakor sodček, še vedno precej lepa brinetka, z zlatimi uhani, šminkana, nenavadno živahna v vseh svojih kretajah, je bila podobna kaki nekdanji igralki. Postregla mi je s čajem, me povabila k sebi na majhen kanape in me pozvala, naj ji povem, kje me čevlji žuli. Zanimala se je za vse, celo za moje pesmi, o katerih je bila nekaj čula šušljati. Moral sem ji jih deklamirati. Vsa ginjena me je poprosila, naj ji kaj napišem v njen album, pa da ga naj kmalu vrnem. Odšel sem popolnoma očaran in prekipevajoč od najlepših upov.

Kmalu za tem sem ji zanesel eno svojih najlepših pesmi, nekako razlago nekoga «Prélude» Chopina. Bila je tako izredno navdušena, tako goreče se mi je zahvaljevala, njene oči so tako čudno žarele, tako nežna, pozorna in koprneča je postala, da sem pograbil prvi povod, ki sem ga sam ustvaril, in se izmuznil. Pozneje sem se kesal in se bal, da je užaljena. Pa ni prav nič zamerila. Nekaj dni pozneje mi je M. W. poslal pismo, naj se prihodnjo soboto oglasim pri njem.

— Zajčki so dosegli svoj namen — tako me je smeje se pozdravil. — Načelnik se je dal pridobiti in vas bo sprejel v svojo pisarno kot risarja začrtnika. Za enkrat pa ste nadštevilni. Jutri je novo leto, pa bomo osebno stopili k njemu voščiti mu sreče in zdravja. Vi greste lahko z nami. Zaradi lepšega pa ga boste morali poprositi za to službo, tako sva se domenila. Pridite proti deseti uri, ne bolj pozno, kajti točno opoldne se odpelje v Varšavo. Treba bo tudi, da se zahvalite svoji pokroviteljici. Glejte, tukaj je pismo, ki vam ga je pravkar poslala po slugi. — In je glasno zavzdihnil.

Zmašil sem pismo v žep. Vesela novica me je kar opijanila. Nenadoma so se pred menoj odprla sama rajska vrata. Kar peruti so mi zrastle. Neizrek-ljiva sreča me je razžarjala. Konec je mojih beraških, bornih in samotnih let! Odslej bom lahko začel živeti kakor človeško bitje! Mudilo se mi je, da bi ostal sam s svojimi sanjami o bodočnosti. Toda ko sem odhajal, sem na mizici v kotu zagledal kup knjig.

— Sienkiewiczova «Trilogija»! Pravkar je izšla, pa sem jo kupil za našo čitalnico.

Izposodil sem si jo, da bi jo malo pregledal, in obljubil, da jo bom drugo jutro razrezano vrnil. Šel sem iskat prenočišča za to noč pri kakem tovarišu. Imel je kanape, ki je bil slaven po svojih imponantni širini. Na njem si našel vsak čas kakšnega zaspanca. Tokrat pa

sem slabo zadel: bilo je tam mnogo ponočnjakov, ki so silvestrovali. Toliko dima je bilo po teh nizkih, podstrešnih sobicah, da se je komaj videlo; čul se je žvenket kozarcev in divjanje nečloveških glasov. Družba je bila sestavljena iz mladih poštarjev, uradnikov krajevne in graščinske uprave, cele skupine železničarjev in nekaj veselih deklet. Vsak je plačal svoj delež, pa se je tudi zabaval po svoje. Eni so igrali na karte, kolikor je pač bilo mogoče, drugi so pili, jedli in razgrajali. Nekdo je zatrobil pravo fanfaro na trobento, drugi je poskušal valček na grožno starem klavirju. Zdaj pa zdaj so v zboru zapeli kako malorusko pesem, ki so bile tedaj v modi.

Potegnil sem se, ne da bi me bil kdo opazil, in se skril v majhnem hotelu poslednje vrste. Bil je grozoten brlog, zato pa je sobica tudi stala samo pol rublja. Dal sem si prinesiti kup obloženih kruhkov, svetilko, samovar in pol pečene gosi. Suhljati žid, ki me je postregel, je zahteval, naj vse takoj plačam. Zato sem ga nahrulil, pa ni nič pomaglo.

— Gospodom se včasih mudi na vlak. pa pozabijo plačati — mi je razlagal.

Plačal sem mu, pa ga pri tem opozoril na ščurke, ki so lazili po steni.

— Prava reč! Oni so na steni, vi, mladi gospodič, pa ste v postelji! Kaj naj bo potem hudega! Takele majhne živalce še niso nobenega človeka snedle! Ali res ne potrebujete ničesar drugega? Prav ljubeznive osebe poznam... eno na primer, ki je zaročena z nekim oficirjem...

Končno sem ostal sam s svojimi sanjami o tako bližnji bodočnosti.

Skozi stene so prihajali prepirljivi glasovi pijancev. Pred okni so žarele neštete luči kolodvora. Vlaki so prihajali in odhajali z velikanskim truščem, ki je divje stresal okna. Zunaj je bilo mrzlo, zima je razkazovala vso svojo grozo.

Vzel sem knjige v roke. «Trilogija» sem poznal po nekaterih podlistkih, ki sem jih slučajno bral po raznih poljskih kavarnah. Najprej sem odprl «Z ognjem in mečem». Hotel sem v knjigo samo tu in tam pokukati in pri tem liste razrezati. Toda že kar ob začetku sem bil kakor začaran. Čital sem z nepopisno strastjo. Novi svetovi so se razgrnili pred menoj. Začutil sem šumenje sive stepe, mokre od jutrnje rose. Uganjal sem prešernosti z Zaglobo, bil zaupnik Skrzetuskega, Podbipięta mi je kmalu postal moj vojni drug. Doživljal sem vedno bolj čudovita znanja. Zgrabila me je nekaka vročica. Veselje, očaranost, zanos je korakal z menoj. Nekaka neznana sreča mi je razganjala srce. Nato je prišel trenutek, ko sem utonil v nekaki pozabi zunanjega sveta: ničesar se nisem več zavedal, prav nič nisem vedel, kje v resnici sem. Čutil sem, da sem nekako prestavljen v stare čase, v nekdanje vekove, v sredo teh junaških vitezov. Drvel sem nad sovražnike pojoč bojno himno «Bogarodzico»: česar se spominjam, je samo še

frfotajoči gozd zastav, blesket tisočernih sabelj, ki razbijajo kozaške glave, bojni vrvež, zvok trobent, blazno rezgetanje konj, poki mušket in stoki umirajočih. Povsod navzoč sem bil vse, kar se je razvijalo na dolgi vrsti strani knjige: bil sem sama sila slavne Republike, bil njeno veličastje in njeno maščevalno orožje. Bil sem kralj, bil Jarema, bil Skrzetuski in poslednji pešec v armadi. Neslo me je skozi vse viharje njene zgodovine! Vsepovsod sem doživljal strašne skušnje: bitke pri Žoltilih vodah in Korsunu, ugrabitev deklice, ki sem jo oboževal, težko usodo Zbaraža, smrt Podbipięte. Dneve bojev, dneve porazov, dneve sramote in obupa!

— He! He! Kaj vendar počenjate! Gostje se pritožujejo, da jim ne daste spati. Kaj naj to pomeni? Vi požete, vi kričite! V vaši sobi se vedete, kakor da se vam meša! Ali mislite, da ste kje pod milim nebom? Pa ste tukaj v spodobnem hotelu. Zdi se mi, da vaša glava ni prav v redu!

Pomiril sem ga z denarjem. Zunaj se je delal mrak, sneg je naletaval kar naprej, čulo se je žvenkljanje sani, prav kakor pri Wodoktah, ko sem se z gospodom Kmicicem peljal Olenki nasproti. Kajti sedaj so me zagrinjali viharji valovi «Potopa». Od časa do časa sem kaj malega pojedel, popil nekaj čaja, pa čital naprej in kadil cigareto za cigareto. Začelo me je zebsti. Dal sem v peči zakuriti, pa je dajala več dima ko toplote. Zavil sem se v pernico, si posadil čepico na glavo, si zavil noge v zglavnik in čital naprej.

Spominjam se, da je nekaka mlada ženska stopila v mojo sobo, kakor da se je zmotila; opravičila se je, vendar pa je popila čaj iz mojega kozarca, pokadila nekaj mojih cigaret in po vsej sili hotela pospraviti sobo. Pokazal sem ji vrata, pa nič kaj prijazno. Za Boga, saj sem bil vendar v Kiejdanih, v gradu izdajskega Radziwilla, na balu, na katerem so mu rojaki kar v lice izpljuvali vse svoje preziranje in vse svoje kletve! In za tem — kakšen plaz nesreč in trpljenja. Švedska poplava se je razlila preko vse Poljske. Kolika snov za razmišljanje! Koliko zaskrbljenosti! Koliko bojev! In nato vsi ti neskončni boji s Švedi, z Moskali, z izdajskim Kurfürstom, z Rakoczijem, vsi ti nadčloveški napori, ki so privedli Republiko do zmage nad vsem in vsemi. In potem oni najvišji trenutek, ko se je Olenka zgrudila k mojim nogam in zaklicala: «Andrej moj, nisem vredna, da bi poljubila tvoje rane!»

Ali si je Sienkiewicz res mogel vse to izmisliti? Ali niso bile vse to prav moje zgodbe v davnih, davnih časih? Kako bi se jih sicer mogel tako spominjati? Kako bi se sicer mogel tako vživeti v njih? Saj ni bilo treba drugega, ko dotakniti se teh strun, in moja duša je vso to melodijo priklicala iz motnih spominov davno preteklega življenja, ki jih je nanizala ob jasnem pragu zavesti.

Končal sem knjigo; v glavi se mi je vrtelo in očitno nisem bil pri pravi zavesti, ker nisem mogel spoznati, kateri

Tudi v hribih se zima poslavlja

dan je minil in katera noč je s svojimi bleščečimi zvezdami gledala skozi okno. Zatopil sem se v «Gospoda Wolodyjowskega». Nisem se mogel ustaviti. Prihajali so mi pomisleki, toda jaz sem jih jezno odganjal kakor nadležnega psa. Služba, kaj naj imam jaz koristi od nje? Brigam se za načelnika in za vse železnice sveta! Naj gre vse skupaj k vragu, samo da lahko čitam naprej, da se lahko gibljam med temi čarobnimi vizijami, da lahko dalje diham to široko, mogočno in herojsko življenje! Kar strmoglav sem se pognal v nove boje in nove dogodivščine. Užival sem življenje taborov, postavljenih ob meji Republike, okušal sladkosti zimskih večerov in poslušal dolge zgodbe vojnih tovarišev. Prav tako sem okušal bolesti ljubezni do Basie. Boril sem se z Moskali, boril s Tatarji, boril s Švedi. Moja sablja, moja kri, moje življenje je bilo posvečeno domovini. In ko je prišla bitka pri Krzemiencu in mi je tako velevala moja vest, sem se rajši dal pogrnati v zrak ko pa da bi trdnjavo prepustil sovražniku. Usque ad finem! Dolžnost, to je bila deviza tega viteza brez strahu in brez madeža. Da boste razumeli, vi vsi: dolžnost!

Knjiga mi je padla iz roke. Na žalost je vsega nekoč konec. Pravkar se je bleda jutrnja zarja začela svetlikati.

— Torek zjutraj — je naznanil žid in se plaho stiskah ob vratih.

— Jezus, Marija! In novo leto! Načelnik! Moja služba!

Ponesel sem «Trilogijo» gospodu M. W. Sprejel me je jezno in me pošteno oštel.

— Človek mora biti res pravi osel, da si vso karijero zaradi knjige pokvari. Vse je padlo v vodo. Načelnik vas je pričakoval, vi pa niste prišli. Ves divji je, ker smatra to za omalovaževanje svoje osebe od vaše strani. Vaša pokroviteljica bi rada vedela, kaj je z vami.

— Popolnoma sem pozabil na njeno pismo.

— K tej vaši inteligenci vam res čestitam. Vaša služba pa je sedaj šla raketom žvižgat. O priliki se za to lahko zahvalite gospodu Sienkiewiczzu. Da izgubi človek svojo službo zaradi takih trapastih štorij!

— Prav imate. Hvaležen mu moram biti za neizrekljivo srečo, ki mi jo je dal, za okrepitev, upanje in vero, ki mi jo je navdihnil, za njegovo himno nepremagljivi Poljski!

Široko se je zasmel, in ko sem odhajal, rekel svoji ženi:

— Iz tega človeka ne bo nikoli nič! Ima očitno preveč koles v glavi!

TESTAMENT

Pavla Obrisača

To zgodbo, cenjeni čitatelji in čitateljice, želim napisati vam v ogorčenje, sorodnikom, če jih kaj imate, v veselje, sebi pa v zabavo. Zgodbo človeka, na čigar smrt so gledale nade v težkem pričakovanju, kakor je to že navada v primerih, če človek ni oženjen, a ima denar in mu smrt stoji pri glavi.

V Zajčevcih je živel trgovec. Pisal se je Jože Obrisača. Imel je trgovino z mešanim blagom, ker bi nobena druga trgovina v takšnem kraju, kakor so Zajčevci, kjer stoji farna cerkev sv. Martina, ne bila rentabilna. Poleg trgovine Jožefa Obrisača sta bili v Zajčevcih še dve drugi trgovini prav tako z mešanim blagom. In vse tri so živele in uspevale vsled potrebščin faranov Sv. Martina. Da te potrebščine niso bile potrebščine puščavnika Janeza Krstnika, priča blaginja vseh treh trgovin in novo zidana hiša Jožeta Obrisača po vrhu.

Jože Obrisača je bil oženjen. To bi tudi drugače ne bilo mogoče pri takšni trgovini, zakaj žena Amalija, ki je bila iz trdne rodbine Vajnkišev iz malotedenske fare, je bila kaj spretna prodajalka ob nedeljah. Ostala pa je spretna tudi, ko je nosila zadnja dva meseca pod srcem bodočega Pavla Obrisača, junaka naše zgodbe, česar navadno pri ženskah v takšnem položaju ni zahtevati.

Ko pa se je narodil mali Pavel Obrisača, je umrla Amalija. Usoda mlade matere. Ker je bilo v tistem času Jožetu Obrisači že štirideset let, so mu ženini in njegovi sorodniki močno odsvetovali drugo ženitev.

«Glej, učlovečil si samega sebe v otroku Pavlu. Skrbi zanj in ne dajaj mu mačehe!» so govorili.

Jože Obrisača se je popraskal pod pazduho in si mislil:

«Zaradi mačehe je reč res malo neprijetna. Ali gospodinje je treba. Ne vem niti, kako krmiti otroka, niti ne znam kuhati in še marsikaj, kar sodi v žensko področje.»

«Temu se že da kako odpomoči», so odgovorili sorodniki. «Pestunjo ti damo mi. Dovolj imamo hčera. Tudi taka, ki bo znala kuhati, se dobi med njimi. Pomočnika in pomočnico za trgovino dobiš med našimi sinovi in hčera — in še vse drugo, kar potrebuješ.»

Jože Obrisača je premišljal. Videl je zdaj, za koliko ljudi je delala in veljala njegova žena. Vendar sorodnikom ni hotel nasprotovati in je potrdil njih nasvete.

Od tistega dne je mali Pavel Obrisača gledal namesto svoje matere razne obraze svojih stricov in tet, bratrancev in bratrank, sestričev in sestričen, ujcev in ujn ter še mnogo drugih iz petega kolena, ki so prihajali in migali z njegovo bradico.

Tudi v trgovini je bilo vedno toliko postrežljivih rok, da mnogokrat Jože Obrisača niti sam ni vedel, katere so njegove in katere sorodnikov.

Izprva mu to ni ugajalo. Ko pa je videl, da se njegovo premoženje ne manjša, temveč celo nekoliko množi, je jel hvaliti Boga za dobroto, da mu je naklonil tako dobre in požrtvovalne sorodnike. Zakaj dasi trgovec, je bil bogaboječ in njegova tehtnica je bila pravična. Ni opazil, da bi bila njegov pomočnik ali pomočnica kdaj kaj goljufala. A če je morda le tu in tam kdaj kaj opazil, ni hotel opaziti, ampak je kar malo pomrmral: «Na svojo dušo goljufa, ne na mojo. Jaz si umijem roke.»

Trgovina je cvetela. Enonadstropno hišo je dvignil v dvonadstropno in trgovino je razširil. Da bi laže zaposlil svoje dobre sorodnike, je odprl gostilno. Ej, bilo je dela čez glavo,

zakaj ljudje radi pijejo. Stekal se je denar in kapljal v hišo in vsi so bili zadovoljni. On, ki ga je zbiral, tisti, ki so ga prinašali, in tisti, ki so ga obračali, češ: «Toliko gospodarju, toliko meni!»

Vsi ti trije činitelji so pa imeli svoja stremljenja. Tisti, ki so prinašali denar, so hoteli dobiti dobro kavo, sladkor, vžigalice, tobak, petrolej, blago itd., vino in pivo, žganje itd. za denar. Včasih tudi, če so bili dovolj znani, na up, ki je pa tudi denar. Jože Obrisača pa je stremel, da nakopiči ali, kakor je on trdil, prihrani denar zase in za sina, kolikor je pač potrebno. Koliko je potrebno, pa ni vedel niti sam in nihče v vsej fari Sv. Martina. Tisti pa, ki so denar obračali po geslu «Toliko gospodarju, toliko nam!» so pa imeli bolj zamotana stremljenja.

Že to, da se Jože Obrisača že ni vdrgič oženil, je bil uspeh teh stremljenj. To, da so bili zaposleni in si služili denar javno in na skrivaj, je bilo tudi eno izmed stremljenj. A če bi se zgodilo, kar Bog obvaruj, da bi mladi Pavel Obrisača umrl, pa bi bilo uresničeno jedro vseh stremljenj.

Ali mladi Obrisača je rastel v junaškega mladca in jedro stremljenj je ginilo. Zato se je pa večal skrivni zaslužek tistih, ki so obračali denar, in sicer v takšni višini, da je trgovec in gostilničar Jože Obrisača to spoznal, ko je pregledoval knjige. Položil je prst na čelo in se nasmehnil z zadovoljno nevoljnim nasmehom. To je bilo toliko, kakor bi rekel:

«Poznam vas. Nabirate odstotke od tuje glavnice.»

In napravil je nepričakovan sklep, ki je razburil vse tiste, ki so podpirali ogle trgovine in gostilne Jožeta Obrisača. Prodal je namreč vse, kar je stalo in ležalo, zadrgrnil vrečo, v kateri so bili denarji, in se preselil v mesto. Za svarila sorodnikov, češ, naj ne hodi na starost iz rojstnega kraja, se ni zmenil. Tudi se ni zmenil za psovke, ki so se usipale doma v hišah sorodnikov na njegovo glavo. Niti mu niso bili mar očitki šmartinčanov, ki so govorili:

«Obogatel je tu, na naših žuljih in za naš denar, zdaj pa gre. Sv. Martin mu je postal preubožen.»

Jože Obrisača se je nastanil v Mariboru. To ni ravno daleč od Prlekije in je prav za prav še tudi Prlekija, kajti tudi v Mariboru živi precej Prlekov. Zato Jožetu Obrisači ni bilo dolgčas. Tudi Pavlu se ni godilo slabo, samo učiti se je moral, ker je hodil v realko. Ali reč je že takšna, da je treba povesdo tudi nekaj težav premagati in prenesti, drugače ni pravga življenja.

Ali preden je Pavel postal inženir, je umrl oče. Zdaj pa je bilo tudi konec študiranja. Denar in vrednostni papirji, čeprav so bili naloženi v banki, so mu delali preglavice. Hotel je na vsak način spoznati, kaj je prav za prav denar, ko se o njem toliko razpravlja po učenih knjigah, ki utrujajo, če jih čita, in ki jih ne more razumeti. Hotel je torej sam preštudirati, kaj je prav za prav ta iznajdba, ki jo je oče tako počasi spuščal izpod palca, in če ima resnično tisto moč, da maje temelje sveta.

Pravil mu je sicer oče, kako so se trudili za denar tam v Zajčevcih vsi, on in njegovi sorodniki, in kakšno čast je užival zaradi tega denarja med ljudmi. Ali kaj tisto, kar je pripovedoval oče, sam hoče poizkusiti in videti, ali je res.

In vrgel je denar na mizo.

Pred Pavlom Obrisačo se je jelo priklanjati vse. Moški in ženske. Vsi so se gnetli okrog njega. Prvi so ga častili kot svojega najbolj zanimivega in ljubeznivega prijatelja. Ženske so ga imenovala značajnega in dobrega, vsem je bil kakor

Bog. Stavili so mu oltarje in zažigali na njih kadila njemu v slavo. Ljubeznivih besed, pohval in poklonov so nakopičili pred njim, da se ni mogel prestopiti.

Nekega dne pa je bila miza prazna. In glej, nikogar ni bilo s poklonom, nikogar s hvalo. Naenkrat je postal navaden, neznan človek, ki ga nihče ne pozdravi, nihče ne ogovori.

Pavel Obrisača pa ni pograbil revolverja. Še trenil ni z očesom. Samo nasmehnil se je kakor nekoč njegov oče in pljunil:

«Tak je denar!» je rekel. «Zdaj vem.»

Študij ni nadaljeval. Obrnil se je na angleško družbo za zgradbo železnic v Mezopotamiji za službo. Družba ga je sprejela, neglede na to, da ni dovršil vseh študij, kot inženirja in mu poverila gradnjo mezopotamske železnice.

*

V Zajčevcih pa so vendarle zvedeli, kako je pognal sin Jožeta Obrisače očetov denar in potem nekam izginil kakor kafra.

Nič ga niso pomilovali, samo muzali so se in rekli:

«Stari na kup, mladi s kupa!»

Teh misli je bila tudi vsa šmartinska fara, sorodniki pa so še pristavili:

«Falot je. Stari ni bil nič boljši.»

Samo kak star sorodnik je pomislil in rekel:

«Bolje bi bilo, da smo Jožeta še enkrat oženili. Manj bi neslo, pa bi bilo vsaj nekaj. Tako je pa zdaj vse ta falot pognal.»

*

Toliko naj bo povedano za uvod. Zakaj med uvodom in pravo zgodbo je preteklo mnogo let, da jih ni lahko sešteti. Sam mladec Pavel Obrisača je postal starček in tisti, ki so odsvetovali očetu drugo ženitev, so že pomrli.

Ker je bil torej Pavel Obrisača že star, je bil v pokoju. In ker je bil v pokoju, si je zaželel v rojstni kraj, dasi se ga že ni več dosti spominjal. Ali kolikor je vedel iz očetovega pripovedovanja, je bil to prijazen kraj in dobri ljudje so živeli tam in tudi njegovi sorodniki. Tudi o njih mu je oče pripovedoval. Tudi pisal jim je spočetka večkrat, a ker ni dobil nobenega odgovora, je prenehal.

Pavel Obrisača je bil tudi hudomušen. Še bolj kakor njegov oče. Ako bi ne bil hudomušen, bi si ne bil želel v rojstni kraj. Denar je imel, in če ima človek denar, si lahko dovoli marsikatero hudomušnost.

Najel je hišo v Zajčevcih. Vso hišo, prav tisto, ki jo je kmalu po odhodu Jožeta Obrisače zapil zajčevski želar Tomaž Čunta in jo je kupil trioglovski kmet Koprce.

Tu je hotel počakati smrti inženir Pavel Obrisača.

Izprva je vsak radovedno pozvedoval, kdo je tisti bogati gospod, ki je vzel v najem kar vso hišo in jo še povrh popravilja in preslikava na svoje stroške.

Zvedeli so kmalu, da je to neki angleški inženir.

In to je vzbudilo pri vseh veliko spoštovanje.

«Oho, Anglež?... Ni majhna reč tak gospod Anglež. In prišel je k nam v Zajčevce?... Kako se pa piše?»

Tudi to so kmalu zvedeli. Ne sicer vsega v enem dnevu, temveč polagoma, in tudi ne vsi naenkrat, temveč po vrsti in po oddaljenosti. Zvedeli so pa to iz naslovov, ki so bili natisnjeni na časopisih in pismih.

«Pavel Obrisača.»

Najprej so Zajčevčani začudeno gledali, da so tudi med Angleži slovenski priimki. Pa so se začeli nečesa spominjati.

«Obrisača?... Kako pa! Znano ime. Tu je bil nekoč trgovec, ki se je pisal Obrisača. Nekaj, ki se pišejo Obrisača, jih imamo še.»

«V tisti dvonadstropni hiši je imel trgovino in gostilno.»

«Da, da... Zdi se, da je bil Jože.»

«A sin?... Kako je bilo ime sinu?... Saj ga je imel, kaj?»

«Da, imel ga je. Majhnega. Pavel je bil.»

«Pavel, da, da, Pavel.»

«A kako se piše Anglež?»

«Pavel Obrisača.»

Usta so se skremžila.

«Glej no, kakšen Anglež... Zajčevčan, pa ne Anglež.»

Izginilo je polovico prejšnjega spoštovanja.

«Inženir je pa vendarle.»

«Hudiča... Falot.»

«Denar pa ima...»

«Če ga ima, še ni s tem rečeno, da je inženir.»

Ta vest se je valila po fari, ne sicer kakor lava s 150 metrovsko naglico kakor iz ognjenika Mont Peleeja, vendar ne mnogo manj.

Pavel Obrisača je začel dobivati obiske. Prva je prišla Neža Vajnkiš, priletna ženska iz malotedenske fare. Dve hčerki, Julčko in Tončko, je imela s seboj.

«Vi me ne poznate, gospod?» je rekla.

«Sploh še nikogar ne poznam.»

«Žena vašega sestriča sem. To sta moji hčerki.»

«A tako?... Dobro došli! Sedite!»

Prinesel je vina.

«Trčimo, ker smo sorodniki!» je rekel.

In so trčili in pili. Potem so govorili in si pripovedovali. A ko je Neža Vajnkiš s hčerkama odhajala, je imela v rokah cekin in tudi hčerki vsaka svoj cekin.

«Obiščite nas!» je še zaklicala.

Tako je šlo malone vsak dan. Prišla je Lojzka Kupec, tudi iz malotedenske fare, sestrična, ki se je omožila za Franca Kupca. Pripeljala je hčer Dorico in sina Pavleta in Valentina. Tudi Karel Grošič, sin bratranke Magdalene Obrisače iz Mačkovcev, ki se je omožila z želarjem Tonetom Grošičem, je prišel. Prinesel je v naročju pokazat svojega sinčka Tomažka. Pavlina Obrisača, bratranka, ki se ni hotela omožiti, ga je obiskala in se tožila na druge, kakšni so. Pepica Kolednik, žena Jožefa Kolednika iz Koklovcev, ki mejijo na Zajčevce, sestrična, mu je prinesla pokazat hčerki Olgico in Klarico ter sinčka Urbana s prav materinskim ponosom... Vse je Pavel Obrisača obdaroval. Vsakega s cekinom. A še so prihajali. Glava se mu je vrtela, a še so prihajali. In vsi so ga vabili v goste.

Ko je spoznal vse — števila jim ni vedel — so začeli od kraja. In spet je podaril vsakemu krono, srebrno krono, svetlo srebrno krono...

Pozno ponoči se je nekoč prijel za glavo:

«Zdaj razumem, oče, zakaj si bežal od tod.»

*

Ko so se malo bolj udomačili, so mu predlagali, seve, vsak brez prič, naj se preseli k njim. Bo imel vsaj dobro domačo postrežbo, česar še gotovo ne pozna, ker se ni nikoli ženil.

Pavel Obrisača pa se je ginjen zahvaljeval in trdil, da mu je tako tudi dobro, ker je že tako navajen. Na novotarije bi se pa na stara leta nič kaj lahko ne navadil. Razen tega pa ne dela nikomur napotja.

Ko so mu ponudili, spet vsak sam zase, svoje hčere in sinove za služabnike, se je prav tako ginjen zahvalil.

«Spoštujem vas.» je rekel, «ali ne mogel bi gledati, da bi mi bil tisti, katerega spoštujem, služabnik ali služabnica. Za to so dobri tuji ljudje. Plačša ga in mora te ubogati.»

Sicer niso temu ugovarjali, samo pripomnil je ta ali oni:

«Vendar je prijetneje, če je človek postrežen od svojih kakor od tujih.»

«Gotovo. Ali ne za plačilo.»

Tudi v goste je hodil in vsakokrat je obdaroval, preden se je poslovil, svoje gostitelje. Pa so mu govorili, seveda spet vsak sam zase, da imajo to in ono, kar ne potrebujejo, in naj vzame, da ne bo po nepotrebnem denarja tratil.

Pavel Obrisača je malo pomislil in komaj viden nasmeh mu je preletel obraz.

«Dobro, če daste, vzamem.»

Navozili so mu vsega, da že ni vedel, kam bi vse postavil. Od vsakega je nekaj vzel. Ko je bilo vse polno in so vsi dali, se je nasmejaval od razpoloženja in rekel sam pri sebi:

«To so zastavnice. Vsak z njimi drži za moje cekine.»

*

Pavel Obrisača je legel. Zgoditi se je moralo po zakonu prirode, kakor se zgodi vsakemu od ženske rojenemu. Njegov neumorni duh in energija, vajena napora, premišljanja, računanja, prerakanja in delovanja, v pokoju usihala kakor drevo, če se mu olupí skorja.

Moral je priti zdravnik.

«Doktor, je rekel Pavel Obrisača resno in nekako ukazujoče. «Nisem iz ljudi, ki sta jim tolažba in up orakeljska diagnoza. Govorite, kakor je. To je vse, kar vas prosim.»

Zdravnik je povedal naravnost, zakaj videl je človeka, ki mu je umiranje v programu, kakor sta mu bila v programu življenje in delo.

«Ne vstanete več. Nekaj dni še, v ugodnem slučaju morda nekaj tednov.»

Dvojni honorar je plačal zdravniku za odkrito besedo in bil je zadovoljen. Nato se je zamislil. Mladost si je privabil v spomin, očeta, kako sta odšla iz Zajčevcev v mesto, svoje študije, očetovo smrt in svoj «laboratorij», kakor je imenoval svojo razsipnost, kjer je preizkušal vrednost in moč denarja. Spomnil se je, kako je bil podoben Bogu sredi ljudi, ki so pred njim, lastnikom bogastva, vihrteti svoja kadila hvalisanja in hlapčevstva, mu zivali k nogam dišave ljubeznivosti in bili celo pripravljani na prvi njegov mig, da se mu vržejo k nogam in ga molijo — in to vse dotlej, dokler je tekel iz njegovih rok curek srebra. Ko tistega curka ni bilo več, je vse minilo. Ako bi ne bil videl svoje revščine, ki ga je po tistem preizkuševanju vrednosti in moči denarja objela, bi bil skoraj sam verjel, da je videl le neko fano morgano. Spomnil se je potikanja po svetu, gladovanja in trpljenja. Prodal je angleški družbi svoje moči in imel je srečo, da jih je kupila. Z delom in naporom je plezal po lestvici od klina do klina v položaje, ki so pomenili zaslužek. Na vsakem klinu se je moral ustaviti, se na njem utrditi in udomačiti in potem se je smel pognati višje. Zakaj na vsakem klinu je bil drug položaj njegove veljave in zaslužka. Sorazmerno višini klina je veljal v družbi kot človek le toliko, kakršen je bil klin, na katerem je stal.

Zdaj je poznal tudi drugo stran vrednosti in moči denarja. Ne tistega, ki mu je padel pred noge kakor sluga in se mu zakotalil v žepe sam od sebe, temveč tistega, kateremu je bil on sluga in ga je moral s silo dela in truda premamiti, da je ostal pri njem.

Spomnil se je, kako se je nastanil v hiši, kjer zdaj leži, čakajoč na smrt, in so ga obiskovali sorodniki. Videl je njih tajne skrbi in tajna pričakovanja. Spomnil se je, kako so se vsakemu zaiskrile oči od radosti, ko je začutil v rokah cekin, ki mu ga je bil podaril.

To je lastnost denarja še s tretje strani, ki jo je spoznal šele zdaj. Hrepenenje, da bi postali bogati s pomočjo smrti drugega, prevzema ljudi z neverjetno silo. Ta lastnost je podobna pojavam, ki jih je videl nekoč v «laboratoriju», ko je preizkušal vrednost in moč denarja. Tam so bili kakor zdaj tu vsi pojavi uslug, nasvetov, priljubljenosti, obiskov, hvalisanja in dobrikanja enaki sedanjim.

Stresel je z glavo.

«Grd si denar! Bodisi da si pridobljen brez truda ali pa s trudom, grd si! Niti trohice dobrote ni v tebi, a vse, kar se te drži, je samo kri in človeška zloba. Vsi tisti pokloni, usluge, kadila in izrazi prijateljstva so laž. Ker ne veljajo meni, temveč le tebi, denar. In vsa skrb, ki jo goje okrog mene umirajočega, je skrb zate, denar. Jaz sem le posoda, ki te hrani. Skrb, da se s posodo tudi ti ne razbiješ, je tisto, ki jih zbira okrog moje postelje.»

Bolno mu je leglo na oči to spoznanje, ki pa ni bilo tuje, ker ga je videl že pri smrti svojega očeta, le da ga takrat ni razumel.

Zatisnil je oči.

Spomnil se je milijonov, ki jih je srečal v življenju, lačnih in siromašnih, stoječih na najnižjem klinu družabne lestvice, ki jo je iztesal kapital. Niso jih pustili, da bi zlezli na višje kline, ker je bila nevarnost, da se lestvica prelomi in ne nastane katastrofa. Zakaj ko bi se lestvica prelomila, bi se zlomili vsi klini in bi potem takih razlik več ne bilo. Veličanstvo kapitala bi bilo zlomljeno. Videl je, kako so morali umreti prav tisti, ki so stali na najnižjem klinu lestvice, zato da so se utrdili drugi klini na lestvici. Videl je nešteto otroških teles, ki so bila prinesena k lestvici in jim je bil vtisnjen žig trpljenja in odpovedi samo zato, da je lestvica lahko bolj trdno stala. Kajti trpljenje množic je stebri družabnega reda sedanje človeške družbe.

Oh, česa se vsega ni spominjal Pavel Obrisača na smrtni postelji! Saj je bil tudi on obsenčen s senco veličanstva kapitala.

Pavel Obrisača je zmajal z glavo in odprl oči.

«Tako je bilo in tako bo, dokler milijoni ne utrgajo sadu od drevesa Spoznanja. Treba bo nove Eve in novega Adama, ki ne bosta bežala pred gorečim mečem.»

Vzel je čekovno knjižico in jel pisati. Razne številke so bile postavljene na zelenkasto tiskanih lističih raznih bank. Do zadnjega beliča je razdelil svoje premoženje. Ustanove revnim dijakom, podpore za ljudske šole, Bolnišnicam in sirotišnicam je nakazal velike vsote. Za izobrazbo delavstva in kmeta je določil poseben znesek in za visokošolce posebnega. Šmartinskim revežem in za učila revnim otrokom pri Sv. Martinu in pri Malem tednu je nakazal lepo vsoto.

«Ti naj bodo moji dediči», je rekel, ko je končal.

Ko je odposlal napisane čeke, se je nasmehnil.

«Kleli me bodo, kakor kolne siti lačnega, če mu je snedel drobtinico, pavšo od mize.»

Nato se je zamislil.

«Nič ne pomaga», je zamrmral. «Zaradi gotovosti je potrebno, da naredim tudi to.»

Poklical je strežnico.

«Pokliči gospoda župnika in gospoda učitelja. Govoriti moram z njima.»

Kaj so govorili, ni vedela niti strežnica, niti kdo drug, čeprav so sorodniki močno želeli.

Ko sta gospoda odšla, je Pavel Obrisača spet poklical strežnico. Ko je prišla, ji je izročil lepo vsoto denarja.

«To bodi za tvoj trud, zakaj umrl bom.»

Strežnica ni vedela, ali bi se zahvalila ali bi jokala. Glejala je tako, da se je Pavel Obrisača nasmehal.

«Nič huđega», je rekel. «Ne čudi se in ne jokaj, ker tudi ti umrješ. Pa tudi ne zahvaljuj se, ker ti nisem dal miloščine. Pač pa bodi tako dobra in obesi, ko umrem, sem na steno čisto brisačo, da se moji sorodniki lahko po moji smrti obrišejo.»

Ko je strežnica odšla, je še napisal pismo in ga vtaknil pod zglavje. Nato je zaprl oči in zamrmral:

«Tako, pripravljen sem...»

Zgodilo se je...

Nekako deset dni potem, ko je odposlal čeke, se je zgodilo. Obkrožen vsak dan od sorodnikov, je v njih krogu umrl. Zatisnili so mu oči in se spogledali.

Tista žalost in gorje, ki sta pokrivala ves čas njih obraze, sta izginila.

«Svoje pohištvo imam tu», je zamrmral neki glas.

«Pa tudi jaz... pa tudi jaz... jaz tudi...», je šlo kakor veter po listju.

Skrb je bila na njih licih.

«Ljudje bodo hodili kropit. Nerodno je...»

«Testament menda leži tudi nekje», je rekel nekdo.

«Gotovo», so potrdil drugi. «Zato je tu res nerodno postaviti mrtvaški oder.»

Govorili so tiho, da bi jih mrlič ne slišal, ki je nepremično ležal z nasmeškom na ustih.

«V mrtvašnici je lep prostor», je nasvetoval nekdo.

«In zato je tudi postavljena, da so mrlič tam», je pripomnil drugi.

«Gotovo. To je pa itak Koprčeva hiša, pohištvo in postelja pa naša.»

In sklenili so postaviti mrtvaški oder v mrtvašnici.

«Hišo pa zapečatiti», so se oglasili nekateri. «Nihče ne sme vanjo, dokler ga ne pokopljemo. Nihče se ničesar dotakniti.»

Bali so se drug drugega.

Ko je strežnica ugovarjala, da bi se prenesel mrlič v mrtvašnico, so jo zapodili.

«Ti si doslužila. Ne vtikaj se v dolžnosti sorodnikov.»

Hišo so zapečatili. Mrlič je ležal na odru v mrtvašnici in se nekako smehljaj vsem, ki so ga prišli kropit. Zvonovi so zvonili. Sorodniki so hodili žalostni okrog. A ljudje so govorili:

«Zvonijo, kaj bi ne. Saj ne bo napačna dediščina.»

Drugi so pripomnili z nekakšno zavistjo v glasu:

«Padlo jim je v mošnjo, da še sanjali niso.»

Jutro ob vodi

Tretji dan, ko se je zagrnila zemlja nad Pavlom Obrisačo, so sorodniki ogledovali pečat na hiši, kjer je živel in umrl.

Najveljavnejši in najbližji sorodnik Pavla Obrisače, Jože Kolednik, je pokazal pečat vsem in vsak ga je moral pogledati in pritrditi, da je pečat nepokvarjen.

«Da ne bo pozneje kakšnega prerekanja in sumničenja», je pristavil.

Bolj oddaljeni sorodniki so se spogledali in si pomežiknili, kakor da hočejo reči:

«Glej ga, kako se dela velikega, kakor da je že vse njegovo.»

«Morda pa je?»

«Ne verjamem. Pavel Obrisača ni bil iz takšnih.»

Ko so odtrgali pečat, so stopili v hišo. Zrak je bil mrtvaški, zatohel.

Ogledali so se. Vse je bilo, kakor so pustili. Nekateri so pokazali na brisačo in se hoteli šaliti.

«Še brisača visi, kakor da bi se moral kdo obrisati.»

Začeli so pregledovati. Jožef Kolednik in še dva druga, in sicer Tone Goršič in Pavlina Obrisača, so stikali v spremstvu ostalih očes povsod po hiši in po postelji.

In res, ko so obrnili zglavje, je Jože Kolednik zmagoslavno dvignil pismo in glasno čital:

«Moj testament.»

Vsem je zatrepetalo srce v prsih v tesnem pričakovanju, kaj stoji v testamentu in če je njegovo ime tudi v njem.

«Ali naj ga odprem?» je vprašal Jože Kolednik s slovesnim glasom.

«Odpri!» so zaklicali vsi.

Z drhtečo roko, da so vsi videli, je raztrgal ovitek in razgrnil papir. Pogledal je vsebino in mrzel znoj mu je kanil na čelo.

«Čitaj!» so pozivali.

«Čitajte samil!» je rekel kratko in vrgel pismo na mizo.

«Falot, kakor je bil stari!» je siknil.

Vzel je pismo drugi, ga pogledal in ga tudi on vrgel nazaj na mizo pa bevsknil: «Ničvreden falot!»

Nastalo je vrvenje in vsak se je rinil k testamentu.

Vzel ga je neki Mihael Cigel, sorodnik že v četrtem kolenu.

«Bom pa jaz čital», je rekel.

In čital je glasno:

Dragi sorodniki!

Kar mi je kdo dal, naj si lepo spel vzame. Ničesar drugega nimam kakor brisačo, ki visi tam na steni, da se z njo, ko si od iskanja zaprašite roke, obrišete.

Vaš

Dne 25. t. m.

Peter Obrisača.

Ko je prečital, se je zagrohotal, nato pa takoj utihnil in odšel iz sobe...

*

Tako. Oprostite mi to hudodelstvo, da sem vam povedal to zgodbo. Nisem mogel drugače. Moral sem to včerajšnjo zgodbo (če bi bila lanska, bi več ne imela pomena) povedati tudi vam. Kajti razburila je vse tajne žilice, ki so drugače tako skrbno skrite v tajnih shrambah vsega spoštovanja vrednih ljudi...

PRVI APRIL

Starec se je boječe približal in s tresočo se roko privzdignil klobuk.

— Oprostite, gospa, ali niste vi... tako rekoč... gospodična Evlalija... Kajne?...

— Gospod Adolf?

— Kar zdelo se mi je... Takoj sem vas spoznal, gospica Lalija. Toda tako dolgo je že od tedaj...

Drobna starka se je poskusila smejeti, da bi skrila ginjenost in zadrego.

— Kako se vam godi, gospa?

— Jaz nisem gospa, gospod Adolf...

— Ah! je dejal.

In jo je pogledal, kako je zardela.

— Pet in trideset let se že nisva videla, je povzel. Zdaj jih bom že dva in sedemdeset. In vi, gospodična Lalija? Dva in šestdeset, če se dobro spominjam...

— Vam je še moja starost v spominu, gospod Adolf!

Ne da bi odgovoril, je nadaljeval:

— Zapustil sem Châlons-sur-Oise leta tisočdevetstotega, meseca aprila...

— Spominjam se, je dejala starka.

— Tudi vi se spominjate, tudi vi? Ne bi verjel.

— Dobro mi je še v spominu, gospod Adolf... Saj je vaš odhod presenetil vse. Gospodarji so vas tako radi imeli! Bili ste vzoren blagajnik! In «Združene galerije», kakšno dobro podjetje!

— Da, gospodična Lalija, to je res, dobro podjetje... Poslej nisem več našel podobnega.

— Jaz sem ostala tam do lani, to se pravi — vse svoje življenje.

— V oddelku za drobno prodajo, gospodična Lalija?

— V oddelku za drobno prodajo, gospod Adolf.

— In druge gospodične od takrat: Izabela, Lucijana, Marta?

— Oh, vse so poročene! Družinske matere, babice!... Marta se je omožila z gospodom Fromembertom, vašim naslednikom.

— To je bila tiste čase vesela družčina.

Gospodična Evlalija se je otožno nasmehnila:

— Da, bile so veseljačice!

— Srčkane! Dobrovoljne!

— Da..., je rekla zamišljeno.

— Ampak vi tudi, gospodična Lalija!

— Oh, ne, gospod Adolf. Zelo ste ljubeznivi. Še vedno ste isti. Ampak jaz nisem nikdar bila lepa, no, no, to vem. Celó v polni mladosti, ko ste me poznali vi, nisem imela ničesar, da bi mogla ugajati. Bila sem slabotna, nerodna, nesamostojna. Nedostajalo mi je nastopa in koketnosti... Ah, saj so se dekleta dovolj norčevala iz mene!

— Ali je to mogoče?

— Saj jim tega nisem zamerila. Bile so mlade, norčave. Pa razsodnosti in usmiljenja niso imele... Če bi vam povedala, gospod Adolf, kakšne porednosti so uganjale z menoj!... Seveda samo za smeh, za zabavo! Ampak, saj veste, tudi to boli, muči... Neumnice!... Vsak dan sem dobivala takrat sladostrastna ljubavna pisma. Podpisana so bila od

Velikega Turčina — kakor smo rekali nekemu tovarišu — ali od komija-raznašalca, saj se še gotovo spominjate tistega bedaka, ki je škilil?... Bile so to same burke paglavk...

— Seveda, gospodična Lalija.

— Da, ampak jaz sem bila preveč grda. Pa sem zato jokala, kadar sem bila sama...

— Gospodična Lalija! Vi — pa grdi!

— In potem so mi nekega dne, vidite, gospod Adolf, poštno zagodle... Poslale so mi pismo, no... Pomislite, na nekakšen način so posnele, ponaredile vašo pisavo.

— Ni mogoče!... In potem?

— Nekega jutra — da, gospod Adolf — mi je pismonoša prinesel pismo v modrem papirju. Najprej sem mislila, da ste mi ga res pisali vi...

«Gospodična, preboječ sem, da bi se Vam upal osebno povedati, kar neprenehoma ponablja moje srce.

Toda silno Vas ljubim! Če Vam moja ljubezen ni zoprna, pridite, prosim, nocoj na promenado. Izkažite mi to milost. Ob osmih bom pri kiosku za glasbo...»

— Kako, gospodična Lalija? Vi znate to pismo... to pismo... na pamet?

— Da, gospod Adolf, na pamet, na pamet ga znam. Danes vam to lahko povem, ko sva oba stara in ko je življenje že za nama... To pismo... še vedno hranim. Zakaj čeprav je bilo ponarejeno, sem ga vendar vedno rada čitala!

— Gospodična Lalija!

— Nekaj trenutkov sem že mislila, da je resnično... Taka sreča me je vsó objela, da sem si zdelo skoro lepa!... Toda ko sem dvignila presrečne oči, sem opazila koledar... Kazal je prvi april... Takoj sem izprevidela, da gre spet za prevaro. Marta, Izabela in Lucijana bi se pri kiosku skrile za drevesa. Oprezale bi na moj prihod, zabavale bi se z mojim pričakovanjem, z mojo bojznijo, potem pa bi razigrano in zmagoslavno planile name in zakričale: «Prvi april! Po ptičje mleko si prišla! Prvi april! Prvi april!»

— In... zaradi tega niste prišli tisti večer na promenado, gospodična Lalija?

— Na srečo! In še delala sem se, kakor bi ne bila ničesar prejela. Zakaj če bi bila govorila o tem pismu, bi bila gotovo jokala pred drugimi... Tovarišice niso vedele...

— Ampak gospodična Lalija, saj sem vam res jaz pisal tisto modro pismo! Do noči, prav do trde noči sem vas čakal tistikrat pri kiosku za glasbo. Vas pa ni bilo, pa sem tako hrepnel... In če sem potem zapustil Châlons-sur-Oise...

Gospodična Evlalija je postala vsa bleda pod sivimi lasmi. Gledala je svoje grčave roke.

— Ne, ne, je rekla. To je bil prvi april. Vi ste dobri, gospod Adolf, toda glejte, zdaj bi bilo še bolj žalostno, če bi se bila zmotila... Nikar ne lažite, lepo vas prosim!

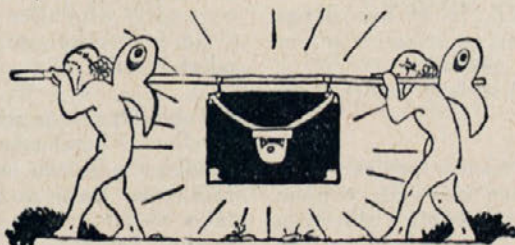
— Prisegam vam, Lalija...

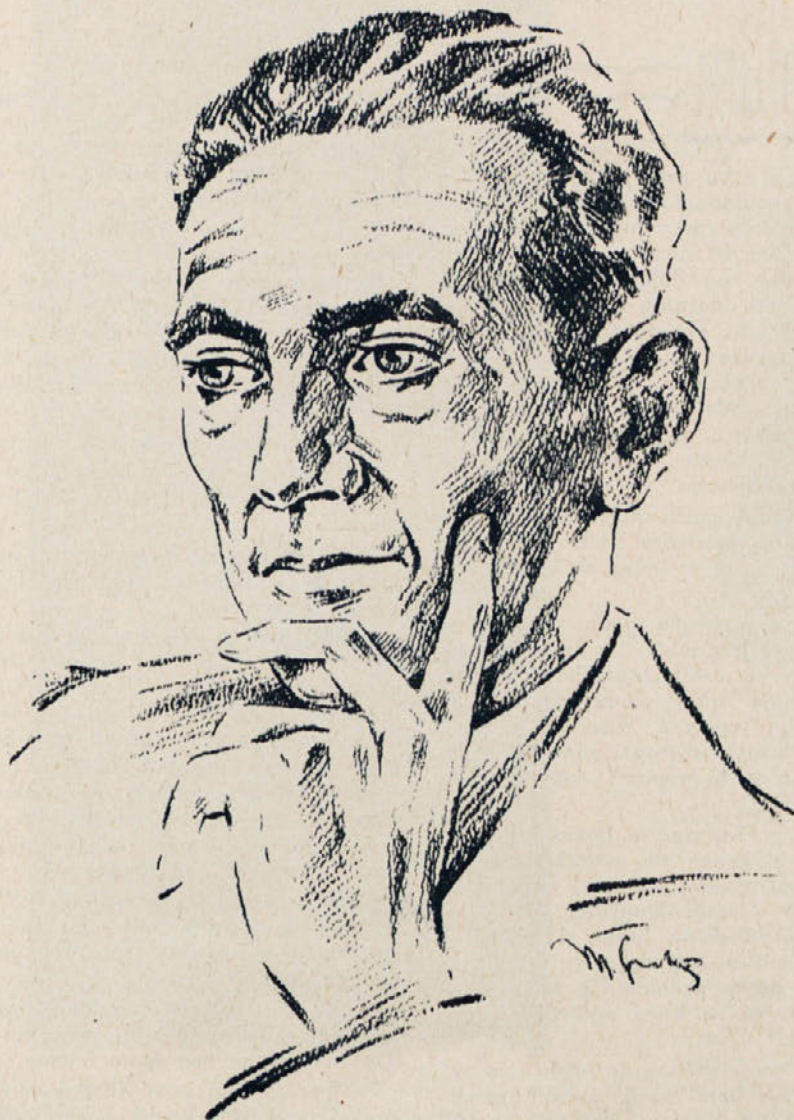
— Nikar mi ne delajte žalosti, gospod Adolf! Stara sva. Prepozno bi bilo... No, to je bil prvi april, kajne?

Upiral je vanjo svoje uboge, uvele oči in kar na jok mu je šlo. Njiju premrli roki sta se nerodno sklenili. Gospod Adolf je kakor pod vtiskom usode sklonil glavo in zašepetal:

— Da, moja Lalija... da... bilo je... kakor vi pravite.

Prevedel P. K.

Ob jubileju profesorja Osipa Šesta

Eden najvidnejših in najveljavnejših gledaliških oblikovalcev, višji režiser slovenskega Narodnega gledališča profesor Osip Šest je proslavil 1. tega meseca pri predstavi Verdijevega «Rigoletta» 25 letnico svojega umetniškega udejstvovanja.

Prijaznega, oljudnega, agilnega, povsod pričujočega gospoda Šesta pozna vsa Ljubljana, saj z iskrenimi nasveti in iz bogate zakladnice svojih izkušenj rad pomaga povsod, kjer le «malo diši» po šminki in lasuljah, povsod, kjer koli ima njegova ljubljena boginja Thalija svoje magične prste omes. Poznajo pa elegantnega, živahnega in duhovitega gledališkega profesorja tudi po vsej naši ožji domovini, saj je že v mnogih mestih in trgih vodil gledališke tečaje ali kot predavatelj Zveze kulturnih društev pred številnimi poslušalci govoril o najrazličnejših tematih iz področja sodobnega teatra, splošne kulture, estetike in bontona.

Jubilant se je rodil v Metliki, v Beli Krajini, v sladki zibelki Župančičevi, Ganglovi, Pugljevi, dne 23. julija 1893. leta. Bo torej letos dopolnil 45 let, ka-

kor jih je te dni naš dobri znanec, violinski virtuoz Zlatko Balokovič, ki je tudi pred kratkim z Ljubljansko filharmonijo svečano proslavil 25 letnico svoje umetniške poti. Deška leta pa je Šest preživel v Cerknici, kjer je njegov oče, bohinjski rojak, kot nadučitelj «režiral» mlada kraška srca. Bistri deček je po njem podedoval svojo krepko življensko in neumorno delavnost, medtem ko je z materino nemško krojo dobil svoje dandyjevstvo, svojega nemirnega, potepuškega duha, svoje zvedave, široko razpete oči, ki ga ženo na kulturna romanja po svetu, svoj izredno razviti čut in profinjen smisel za «uživacije» vseh sort...

Po dovršeni ljubljanski realki se je mladi Šest s priporočilom režiserja Milana Skrbinška vpisal v Ottovo gledališko šolo na Dunaju, kjer je prejel solidno teoretično podlago za svoje bodoče delovanje, obenem pa je študiral razne vloge pri znamenitem igralcu Wilhelmu Klitschu.

Proč je stopil na deske ljubljanskega gledališča leta 1913 v igri «Red iz npravnosti». Že v naslednjih počitnicah je

sodeloval pri teatru v Litomeřicah-Chomutovu na šleski meji, podpisal nato angažman za Regensburg in moral namesto tja — v vojaški suknjič in kmalu potem na rusko fronto in v ujetništvo, ki nam ga je lani tako imenitno popisal v knjigi «Enaintrideset in eden», o kateri smo več poročali v prejšnji številki «Priatelja». V Rusiji je kot igralec sodeloval najprej v rjazanskem Mestnem gledališču in nato v moskovskem «Narodnem domu», kjer je spoznal režiserja Putjalo, Knipper-Čehovo, Germanovo, Stanislavskega in druge znamenite stare novega ruskega gledališča.

Po vojni se je iz ujetništva vrnil v Ljubljano, kjer je pri Narodnem gledališču razvil svoje plodovito vsestransko delovanje. Režiral je doslej na slovenskih deskah (pa tudi v Zagrebu in Beogradu) skoro 200 dramskih in opernih del. Vsako leto je v počitnicah potoval po evropskih gledaliških centrih in od tam prinašal in presajal k nam učinkovite dramske novosti, ki jih je dosti tudi sam prevedel. Brez profesorja Šesta — to moramo pribiti — bi naše povojno gledališče danes ne bilo na tako zgledni stopnji. (Zadnji dve leti deluje samo še v operi.) On je bil tisti, ki je dolga leta kot vodilni režiser skrbel za modernizacijo našega prvega Thalijinega svetišča, pomlajajoč njegov repertoar z modernimi deli, ki so v velikem svetu dosegla uspehe, in v ozorni režiji postavljaljoč na domače deske nedosegljive velikane besede in dejanja, Shakespeareja, Moliérea in druge.

Poleg trdega in odgovornega dela v Narodnem gledališču je agilni profesor Šest dolga leta vodil Dramatično šolo. Zdaj pa kot profesor na ljubljanskem Državnem konservatoriju poučuje igro in recitacijo in predava o gledališki umetnosti.

Mnogo pa se je prof. Šest udejstvoval kot pisatelj. Njegovi zbrani podlistki, popotna kramljanja, strokovni in prigodni spisi bi dali več zajetnih knjig. Naš Ost, ki ima tudi kot pisec izredno velik krog občudovalcev in prijateljev, piše svoj posebni, malo nervozni, ampak zelo prikupni, duhoviti, z dikami in pikami posejani slog, ki te s svojo plastičnostjo in odrezavostjo kar potegne za seboj... v kraje, po katerih je potoval naš budni kulturni vagabund, k umetninam, ki jih uživa spotoma, in k ljudem, s katerimi prav po «sestoosko» naveže, kamorkoli ga zanesse okretna popotna noga...

Naročniki «Evalitovih» knjig se bodo ob piščevem jubileju spomnili njegovega sijajnega narobe-bontona «Kar po domače», ki jih je v šaljevem tonu kar mimogrede marsičesa naučil in odvadil.

Uredništvo «Priatelja» pa se pridružuje številnim gratulantom profesorja in višjega režiserja Osipa Šesta, želeč mu na deskah, ki pomenijo svet, še mnogo laborik, kot potopisce in literarnemu kramljaču pa še mnogo... pik... G'Artagnan.

Velikonočni datum

Leto se prične, to vsi dobro vemo, s prvim januarjem in se konča z zadnjim decembrom. Imamo pa tudi leta, ki se ne držijo omenjene meje, tako na primer šolsko leto, poslovno leto in tako dalje.

Za študenta se začne «leto» meseca septembra in se konča junija meseca, potem pridejo blažene počitnice, kakor sledi nedelja šestim delavnikom.

Tudi društva se ne držijo pratike. Njim velja leto od občnega zbora do občnega zbora, kar si morata posebno dobro zapomniti blagajnik in gospodar.

Navado pa imamo, da si v začetku leta, bodisi šolskega, poslovnega ali «pravega», ko se razgrinja pred nami pot, ki jo bomo morali prehoditi, kaj radi zaznamujemo na njej nekaj svetlih točk: božič, veliko noč, binkošti.

Toda pratika izide po navadi šele meseca decembra, marsikdo bi pa že več mesecev prej rad vedel, na kakšne dneve padejo omenjene letne «svetle točke».

Vsi vemo, da je božič petindvajsetega decembra, vemo tudi, da mu je kmalu za petami novo leto, prvi januar, ko bo spet treba globoko poseči v žep. In to ali ono premisliti in pretuhtati, tako da za počitek ne bo ostalo dosti časa.

Velika noč pa nasprotno v našem razburkanem življenju večinoma pomeni dobo sladkega odpočitka, dva, tri brezskrbne dneve, ko se v brezdelju in veselem razpoloženju srečamo s prvim pristranim pozdravom in svetlim smehljajem pomladi.

Pa če nimaš brž koledarja pri roki, ravno za veliko noč, ki je premakljivi praznik, ne moreš vedeti, na kateri dan pade...

Temelji razdelitve našemu koledarju so namreč naredbe rimsko-katoliške cerkve. In po teh naredbah, ki se ravnaajo po razsodbi koncila v Nici leta 525., se morajo velikonočni prazniki

praznovati prvo nedeljo po polni luni, ki sledi pomladnemu ekvinokciju (enakonočju), določenemu na dan 21. marca.

Učeni Benediktinci so, opirajoč se na te razsodbe, po dolgem in vztrajnem delu določili datume premičnih praznikov od leta prvega po Kristusovem rojstvu pa prav do leta 2000. Njih rezultate, zabeležene v velikem delu «Umetnost določevanja in kontroliranja praznikov», so poslej reproducirale preštevilske knjige in sploh vse takovrstne publikacije.

Sestavljalci naših koledarjev z oziranjem na določevanje teh premičnih praznikov torej še dolgo ne bodo v zadregi.

Dan, na katerega pade velikonočna nedelja, ki je središče in izhodišče računov za vse ostale premične praznike, si pa vsak brez visoke matematike lahko sam izračuna, znati mora samo malo seštevati, odštevati, množiti in deliti. Kako se to napravi, vam bom takoj povedal.

Račun, s katerim se bomo takoj seznanili, je konec 18. stoletja naznačil slavni matematik Gauss, ni nam pa — na žalost — svoje domisljice dovolj jasno očrtal. Toda — lahko si mislite — kako srečni so bili drugi računarji, ki so trčili na ta problem, in kako so se podvizali, da so hitro razkrili njegovo skrivnost.

Da bo moje računanje imelo tem več haska, vam bom takoj razložil pravilo in hkrati dal zanj tudi primeren zgled.

Vzemimo torej lansko leto 1957.... Kar svinčnik si lepo pripravite za račun!

Prvič: Delite letnico — v tem primeru 1957 — z 19! Ostane vam število 18, ki ga imenujemo a ; $a = 18$.

Drugič: Delite isto letnico s 4; ostanek je $b = 1$.

Tretjič: Še ena delitev! In sicer delimo 1957 s 7; ostanek je $c = 5$.

Četrtič: Množite sedaj prvi ostanek a z 19, to je $18 \times 19 = 342$, in temu rezultatu prištejte stalno število 24. Dobili boste 366, nato delite to število s 30. Preostane vam $d = 6$.

Petič: Stalnemu številu 5 prištejte dvakrat ostanek b , to je 1, potem štirikrat ostanek c , to je 20, končno šestkrat ostanek d , to je 36. Ta račun znesse 65. In sedaj mi dovolite še peto in zadnje deljenje! Razdelite znesek 65 na sedem delov! Dobili boste končni ostanek $e = 0$.

Šestič: To pot smo že pri koncu.

Velikonočna nedelja bo: $(22 + d + e)$ marca, to se pravi $22 + 6 + 0 = 28$ marca.

Naš odgovor je, kakor vidite, popolnoma točen. Lanska velika noč je bila res 28. marca.

Kakor smo že povedali, vpliva velikonočni datum na vse datume drugih premičnih praznikov. Tako je vnebohod štirideseti dan po velikonočni nedelji, vedno v četrtek. Binkošti praznujemo petdeset dni po veliki noči, sveto Trojico pa prvo nedeljo po binkoštih. Pepelnica je šest in štirideset dni pred veliko nočjo — tako dolg je namreč post — in pade vedno na sredo.

Gaussovo pravilo je splošno. Stalne številke 24, 22 in 5 veljajo za naš gregorijanski koledar od leta 1900. pa tja do leta 2099.

Če bo kdo sestavljal po tem pravilu koledar za bodoča leta, bo prav do leta 2000. naletel na eno samo izjemo.

Za leto 1981. namreč Gaussovo računanje napoveduje velikonočno nedeljo za 26. april, pravila cerkvene razdelitve pa odmerjajo veliki noči samo dneve med 22. marcem in 25. aprilom, zato je treba pač tisto leto prenesti velikonočno nedeljo na prejšnjo nedeljo. To je na 19. april 1981.

Toda to skrb mirno lahko prepustimo svojim vnukom! pk

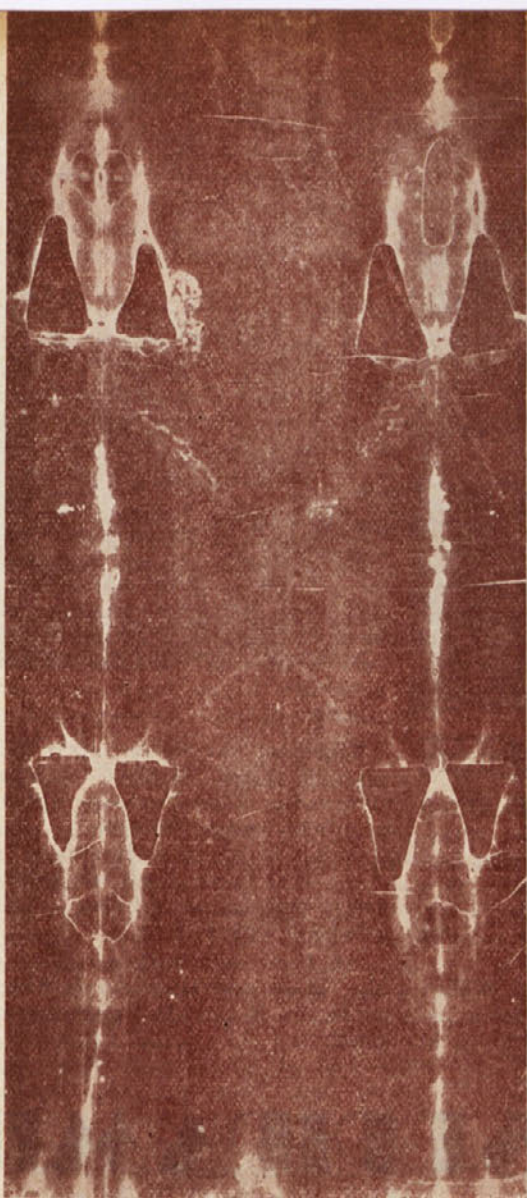
ALI JE BIL KRISTUS FOTOGRAFIRAN

Verniki in radovedneži se gnetejo zdaj pred nenavadno, malone dva metra visoko fotografijo, ki visi v okviru pod steklom na stranski steni cerkve Sv. Križa v Pragi. Na sliki se vidijo obrisi moškega telesa. Telo je sloko, roke prekrižane sredi telesa, obraz obkrožajo dolgi lasje, brada in brki ter čudovito spominja na Kristusovo glavo Albrehta Dürerja. Ta fotografija, ki jo je daroval praški zobni zdravnik dr. Hynek, je kopija slike «Turinskega mrtvaškega prta», tistega ostanka, o katerega pristnosti se že stoletja prepirajo in ki je prav zadnja leta spet postal predmet razprav med duhovniki in učenjaki, med verniki in dvomljivci. Branilci tega ostanka trdijo, da jim je uspelo z moderno fotografsko tehniko posneti na mrtvaškem prtu odtisk Kristusovega obraza in telesa in da so torej odkrili njegovo pristno sliko. Dr. Hynek je literarni oznanjevalec tega odkritja. Njegove knjige o Kristusovem obrazu na mrtvaškem prtu, ki so vznikle iz sestava pobožne vere in znanstvenega proučevanja, so bile doslej prevedene na petnajst jezikov, in v kratkem se odpelje dr. Hynek sam na predavateljsko potovanje po Združenih državah.

Legenda o turinskem mrtvaškem prtu, kakor jo podaja dr. Hynek, je tale:

«To je debelo hodno platno, dolgo 4,36 m in široko 1,10 m, torej zadosti veliko, da je bilo vanj zavito 180 cm visoko truplo. Po stari legendi so odnesli mrtvaški prt, v katerega je bilo nekaj ur zavito Kristusovo truplo, ko je bilo sneto s križa, Turki v Carigrad, od ondod pa križarski vitezi spet v Francijo. Ondi je ta prt leta 1532., ko je gorela kapelica, pregorel, saj se vidijo še zdaj na njem simetrično prežgane luknje; za časa francoske revolucije so ga hoteli sežgati. Toda brezbožniki so se polastili samo posnetka, ker je bil pravi prt že od 16. stoletja v Turinu, v posesti savojskega kraljevskega rodu. Konec 17. stoletja so zgradili okoli prta veličastno kapelo, toda savojska rodbina dovoli ogled prta le vsakih trideset let.

Z golim očesom se vidi na prtu le nekaj nejasnih lis rjaste barve, ki tvorijo približno sliko človeškega telesa. Pobožna vera je videla v tem že od nekdanj sledove Kristusovega telesa, novejši čas se je pa mimo tega pojavilo še razumljivo prizadevanje, da bi se potrdila verodostojnost tudi z znan-

Posnetek Kristusovega obraza na turinskem mrtvaškem prtu iz leta 1951., ki je bil posnet še brez modernih fotografičnih pridobitev.

stvenimi pomočki. Tako se je zgodilo, da je dobil leta 1898. turinski odvetnik Secondo Piovì, strasten amater, dovoljenje, da je smel fotografirati prt. Njegove slike so bile še zelo nepopolne, če jih presojamo z dandanašnjega strokovnega stališča. In vendar je pobožni odvetnik skoraj omedlel, ko je v temnici na razviti plošči prvič spoznal Kristusovo sliko, kakor so ga slikali pobožni slikarji. Cerkvena oblastva so bila, kakor vedno v takih primerih, nevtralna in raziskovanje prta je za dolgo časa prenehalo. Šele leta 1935. je napravil italijanski strokovnjak Giuseppe Enrie nove posnetke prta, in sicer s pomočjo vseh novih tehničnih pomočkov. Uspeh je bil presenetljiv. Pri svetlobi 20.000 sveč se je na negativu pokazala razločna slika obraza in telesa, in sicer pozitivna.

Kako je nastal ta čudež? Dr. Hynek dokazuje na podlagi svojega proučevanja, da se je vse godilo čisto naravno. Po starožidovskem običaju je bil prt na debelo potresen z alojo in miro, preden je bilo vanj zavito truplo Križanega. Z alkaličnimi izparki telesa se je aloja izpremenila v nerazkrojljivo barvilo aloetin, ki je natančno in trajno reproduciralo sliko telesa v blagu tako kakor občutljiva fotografična plošča. S tem da so fotografirali ta prvi, preprosti fotografični posnetek, je nastal na plošči pozitiv. Tudi zdravniške ugotovitve, ki jih je dožgal dr. Hynek po posnetkih, so zelo zanimive. Smrt na križu sodi po mnenju praškega zdravnika, ki je bil med vojno vojaški zdravnik, med najstrašnejše muke, ki so si jih bili kdaj ljudje izmislili. To je počasna smrt s krči in dušenjem, ki traja pogosto po več dni, in sicer umre mučenec pri polni zavesti. Takratni krvniki so morali dobro poznati anatomskega ustroj človeškega telesa, da so svoje žrtve križali tako, da se niso mogle niti

Dürerjeva slika Kristusove glave, ki je očitno podobna fotografičnemu posnetku.

odtrgati, niti prehitro umreti. Kakor je ugotovil dr. Hynek, niso bili žebli zabiti v dlan, kakor slika Kristusa večina pobožnih umetnikov, ampak v zapestje, ki lahko prenese težo vsega telesa... »

Ali je ta mrtvaški prt, kakor trdijo dr. Hynek in drugi verniki, res ovijal Kristusovo telo, ali je ta orientalski lepi, toda z neštevilnimi ranami iznakaženi obraz res obličje Jezusa Nazareškega, to se seveda tudi s pomočjo fotografiranja ne da zanesljivo dokazati.

Najnovejši posnetek zgornje polovice turinskega mrtvaškega prta, in sicer pozitiv s fotografične plošče. To je, kakor trdijo, verni odtisk Kristusovega telesa, ko je bilo sneto s križa.

≡ TIBET IN TIBETANCI ≡

Ena najbolj skrivnostnih dežel sveta je Tibet. Do nedavnega skoraj ni bilo mogoče prodreti vanj, tako ljubosumno so se Tibetanci varovali stikov s civilizacijo. Kolikokrat se je še do nedavnega bralo, kako je ta ali oni slavni raziskovalec izginil brez sledu v tibetskih gorah!

V zadnjem času pa so se razmere močno izpremenile. Pogosto slišimo

zdaj o ekspedicijah v to deželo, ki leži v osrčju Azije, in raziskovalci prinašajo iz nje opise, ki so naravnost fantastični. Tu, kamor še do nedavnega ni stopil tujec, žive še dandanes navade, ki so pri drugih azijskih narodih že docela pozabljene.

Tibetancem vladajo duhovni. Njihov poglavar je Dalaj-lama, nekakšen papež, ki je hkratu učlovečeni Budha, ki

se preseli po smrti v novorojeno bitje. Med raznimi dojenčki si duhovni izberejo svojega novega poglavarja in vladajo v njegovem imenu, dokler ne dorase.

Duhovniki — lame — žive v tibetanskih samostanih, ki jih je na stotine. Preživljajo se z beračenjem in delom lastnih rok. Žive spokorniško in kažejo prave čudeže premagovanja samega sebe. So po večini asketi, kakršnih ne najdemo morda nikjer, kakor v Indiji.

Čeprav je Tibet gorata zemlja, se prebivalci skrbno pečajo s poljedelstvom. Jak, najbolj udomačena žival Tibetanca, služi za obdelovanje zemlje in za prenašanje tovorov. Ker je zelo neizbirčna žival, se zadovolji s preprosto hrano in je zato nenadomestljiv.

Tibetanci so miroljubni, a zelo samosvoji ljudje. Preprosti prebivalci se nenavadno žilavo upirajo vplivom iz sosednjih dežel. Drugače je seveda z lamami, ki so se zadnje čase, ker v Aziji vre, vneto vrgli na politiko in imajo pod svojim vplivom več velikih kitajskih pokrajin.

Ali bodo odločevali pri usodi Kitajske, ki se zadnje čase zelo hitro razpleta, je še seveda vprašanje bodočnosti.

BOJ ZA SKRIVNOST PIRAMID

Ni dolgo tega, kar je prechal biti Egipt pravljíčna dežela prastarih skrivnosti. Zdaj čitamo na prvih straneh vseh časnikov poročila iz Egipta in o Egiptu. Ta dežela, ki nima samo najstarejše kulture, ampak tudi najstarejšo politiko na svetu, je postala iznova pomembna točka najnovejše politike. Že v času abesinske vojne so se zgrinjali nad Nilom in njegovimi pritoki nevarni oblaki. Od tistega časa so vse egiptske meje obdane z verigo vojnih nevarnosti: na jugu in na zapadu stoje motorizirane divizije velike italijanske armade, ki naj ondi drži v šahu Anglijo na njeni najobčutljivejši točki; na severovzhodu je pa prav za prav že vojska v Palestini, ki je še dandanes, kar je vedno bila v svoji tisočletni zgodovini — most in vrata k nilski delti.

In če so tudi vsa pomembna poročila dopolnjena z idiličnimi senzacijami o ljubezni kralja Faruka, kdo bi še mislil na Egipt kot na deželo starodavnih skrivnosti? A vendar se prav zdaj spet odgrinja ena izmed tenčic, ki nam zakrivajo tiste večne uganke. Lopate arheologov so odkopale na vznožju piramid in sfinge v Gizehu nove plasti peska. In ondi je v primeri s prej veliko novega.

Izkopavanja pa ne vodijo Francozi, ki so ondi nekoč pod varstvom Napoleonovih bajonetov iztrgali hieroglifom njih skrivnost, a tudi ne Angleži, ki so naposled z nesrečnim lordom Carnar-

Nedavno odkriti podzemni prekop, ki nam pojasnjuje staroegiptsko vero, da potujejo duše umrlih faraonov od piramid proti jugu.

Del novo odkritih temeljev sfinge, ki so pomogli k pomembnim odkritjem o staroegiptski zgodovini.

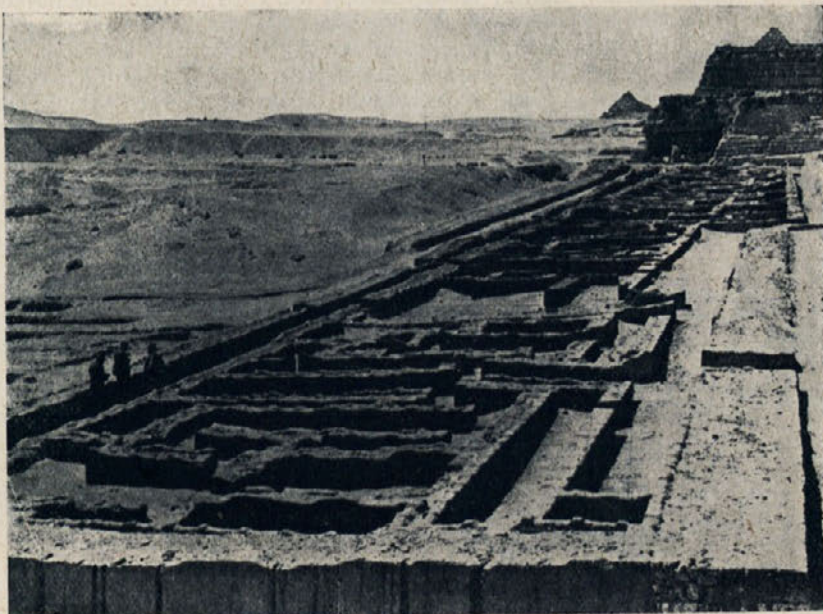
vonom odkrili Tutankamonovo grobnico; zdaj je vzela lopato v roke egiptska znanost sama.

Profesor Selim bej Hasan, ravnatelj egiptskega spomeniškega urada, vodi arheološka dela v okolici velikih piramid. Pod njegovim vodstvom jim je uspelo zadnji čas izkopati v pesku puščave temelje starodavnih hiš, ležečih v senci sfinge. Ugotovili so, da so v njih prebivali njeni duhovniki, ki so služili bogu sonca Harmachisu. Ondi izkopani in razrešeni hieroglifi razodevajo, da so pod imenom Harmachis častili sfingo v času 19. in 20. dinastije; še starejši napisi, ki so jih tudi zdaj odkrili, jo poznajo pod imenom Harna. «Faraoni spodnjega in zgornjega Nila so prihajali tja s preprosto množico vred, da so se poklonili bogu Harna», je zapisano na enem izmed njih.

«Čoln noči» so poznali doslej edinole z nekaterih mest najstarejše egiptске literature. Vedeli smo, da je bil pri-

Arheološka dela v bližini tako imenovane druge piramide s središčem skupine profesorja Selima beja Hasana.

Odkopani temelji starodavnih hiš, v katerih so stanovali »služabniki« piramide.

pravljen za duše mrtvih faraonov, ki so počivali v grobnicah piramid, da bi z njimi lahko še po smrti vzdrževali upravno zvezo med spodnjim in zgornjim Nilom. Zdaj je profesorju Hasanu uspelo, da je izkopal velik prekop, ki se razteza od vznožja piramid proti jugu: to je bila pot za nevidni «čoln noči». Egiptska vlada in njen spomeniški urad sta lahko upravičeno ponosna na dosedanje uspehe dela Selima beja Hasana. In ves svet napeto pričakuje, kaj bodo še odkrile rovnice in lopate, ki odgrinjajo pesek, s katerim je veter puščave v treh tisočletjih pokrival skrivnosti polno zibelko človeške civilizacije.

Z balonom NA SEVERNI TEČAJ

Usoda švedskega inženirja Salomona Andréeya in njegovih dveh tovarišev je tako nenavadna, ker je pogrešance našel šele po 53 letih meseca avgusta 1930. neki lovec na otoku Vitö, vzhodno od Spitzbergov. Andrée je obiskal leta 1876. veliko svetovno razstavo v Filadelfiji. Ondi ga je seznanil neki star in izkušen letalec, ki je imel za seboj več ko 400 poletov, s svojo umetnostjo. Leta 1882. je bil Andrée zelo delaven član švedske postaje na Spitzbergih, ki je proučevala vremenske in naravoslovne razmere polarnega ozemlja. Spomladi leta 1895. je dobil od neke ustanove denar, da je z njim kupil zračni balon, ki mu je dal ime «Swea» (orel). Devetkrat se je dvignil z njim v zrak in znanstveno opazoval vremenske prilike. Petič (dne 7. aprila 1894.) je dosegel višino 4387 m.

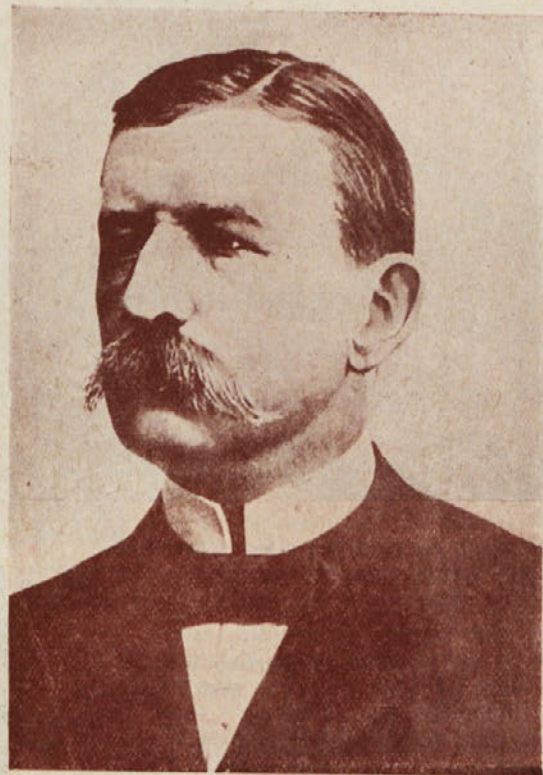
Dne 16. marca 1894. je po neki seji švedske družbe za raziskovanje zemlje in ljudi govoril z znamenitim raziskovalcem Nordenskiöldom, ki je z «Vego» objadral severno obalo Azije. Po tem razgovoru se je Andrée odločil, da preleti z balonom severni tečaj. Odslej je pri vseh svojih poletih zlasti preizkušal, kako bi se dal neprivezan balon z vrvmi in jadri vsaj nekoliko krmariti. Javnosti je izdal svoj drzni načrt februarja 1895. Vse je prej dobro preudaril. Balon naj bi nosil 5000 kg, tri može, priprave, živeža za štiri mesece in pritežek.

Samo Alfred Nobel, veleindustrijec in ustanovitelj Nobelove nagrade, je podpisal polovico vseh stroškov. O božiču leta 1895. je Andrée lahko naročil balon. Drugo leto so se meseca junija odpeljali k Danskemu otoku pred Spitzbergi. Zgradili so shrambo za balon. Toda šele proti koncu meseca julija so lahko napolnili balon s plinom. Nato so zaman čakali na ugoden veter. Dne 14. avgusta je pristala v luki polarna ladja «Fram», ki se je vrnila s svoje slavne polarne vožnje. Drugi dan je Andrée opustil zaradi neugodnega vremena za tisto leto svoj polarni polet, ker se je bil prekasno odpravil iz svoje domovine. Leta 1897. so se odpeljali bolj zgodaj. Balon je bil že dne 22. junija napolnjen s plinom. Nato so ga preizkušali in prevlekli s firnežem, s čimer so izgubili precej dragocenega časa. Potem so se pojavili nevarni viharji, pozneje pa spet neugodni vetrovi. Ko bi bili imeli že takrat tako urejeno vremensko službo kakor dandanašnji, bi bil Andrée vedel, da je prav severovzhodno od Spitzbergov ozemlje, ki ima meseca julija dvajset meglenih dni. Najugodnejša doba za polete na severni tečaj sta torej aprij, maj in prvi dnevi meseca junija.

Dne 11. julija 1897. ob 4. uri zjutraj je jel pihati ugoden veter, ki je gnal oblake naglo proti severu. Po daljšem preudarjanju je dal Andrée povelje za odlet. Balon so spustili nekoliko kvišku, pritrtili gondolo in spravili vanjo vse, kar so potrebovali za polet: živila, šotor, 5 sani, zložljiv platneni čoln (4 m dolg in 1,2 m širok), 3 puške s strelivom, 5 fotografske aparate, golobe pismonoše in znanstvene priprave. Ob 15. uri in 45 minut so zlezli trije raziskovalci Andrée, Strindberg in Fraenkel v gondolo. Vse je bilo slovesno tiho. Z noži so prerezali vrvi, ki so držale balon, in balon se je dvignil. Ljudje na zemlji so vzklikali odpravi v pozdrav. Slišali so še zadnji vzklik letalcev: «Stara Švedska naj živi!»

Balon se je sunkoma dvigal in veter ga je gnal proti severovzhodu. Čez nekaj časa je padel, gondola se je dotaknila vode. Posadka je vrgla iz balona vreče s peskom in tako izgubila dragoceni pritežek. Nato se je dvignil balon 600 m visoko, se spet spustil nekoliko niže ter zašel med oblake. Odslej ga ni videl nihče več. Dan za dnem je svet zaman pričakoval sporočila. Andrée je izginil.

Sredi meseca avgusta leta 1930. se je vračal kapitan Gustav Jensen s svojim lovilem tjulenjev nazaj v Trömse. Na 80. stopinji zemljepisne širine je srečal ladjo «Bratvaag» iz Alesunda, katere kapitan mu je izročil pismo, naslovljeno

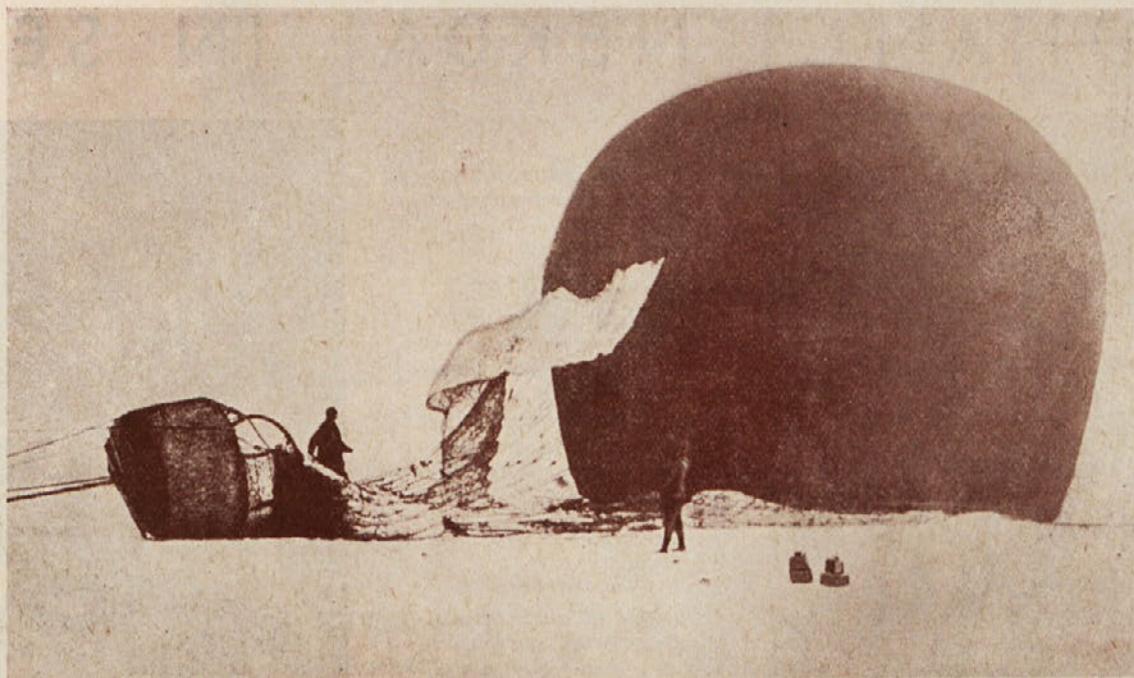

S. A. Andrée.

na norveško družbo za raziskovanje ledenega morja. Ta kapitan mu je razen tega še razodel, kaj je našla posadka «Baatvaga» na otoku Vitöju. Ko se je Jensen vrnil v Tromsö, je sporočil napeto novico, da so Andréeya našli na Vitöju, vzhodno od Spitzbergov. Takoj so vsi listi oznanili svetu to nenavadno vest. Nestrpno so pričakovali nato, kdaj se vrne «Bratvaag». Ta ladja je zadnje dni meseca julija odpuhla proti Franc Jožefovi deželi, da bi ondaj znanstveno raziskovala. Plula je ob vzhodnem obrežju Spitzbergov, kjer je več otokov. Najvzhodnejši otok, ki je zaradi plavajočega ledu nepristopen, je «Vitö s svojo belo ledeniško odejo. Ker je posadka «Bratvaaga» videla, da je zaradi nenavadno toplega poletja voda plovna in brez plavajočega ledu, se je za malo časa ustavila na Vitöju. Pas ob obali je bil malone brez snega. Tako so našli platneni čoln, ki je stal na saneli in molel iz zameta. Več predmetov v čolnu je bilo označenih z napisom: «Andrée pol. exp. 1896». V knjižici, ki je bila popolnoma mokra in težka, so bili zabeleženi astronomični računi, zapiski živil, jedilniki itd. Celo fotografske posnetke odprave so našli, ki jih je uspelo razviti, čeprav so ležali 53 let v ledu. Te slike in zapiski v dnevnikih odprave, ki so jih bili našli, govore pretresljivo o usodi polarnih junakov, ki so se borili s snegom in ledom in v tem boju podlegli. Notranjost šotora je bila vsa zaledenela. Sani so bile globoko v ledu. Deset metrov od čolna je ležalo Andréejevo truplo na goli skali. V Andréejevem plašču so našli 108 strani debel dnevnik, v katerem so bili zapisani podrobni podatki od 11. julija do 1. oktobra. Trideset metrov od Andréeya so dobili Strindbergovo truplo pod gruščem. Vse so spravili na ladjo «Bratvaag», ki je dne 2. septembra pristala v Tromsöju.

Iz najdenih zapiskov je zdaj razvidno, da se je balon dvignil najprej 500 m, potem pa celo 700 m visoko. Sonce, ki je močno pripekalo, je bilo krivo, da je balon izgubil precej plina. Po treh urah je padel balon na 500 m in zašel med oblake. Odvrkli so pritežek, toda brez uspeha. Balon je padel na višino 40 m in izpremenil smer proti zapadu. Kmalu je prišel balon tako nizko, da je gondola zadevala ob led. Drugi dan je zapihal nasprotni veter in gnal balon nekaj časa proti vzhodu, nato pa proti severovzhodu, dokler ni bila vožnja po 65 urah končana.

Andrée in njegova spremljevalca so se ustavili na ledeni plošči. Tri sto dvajset kilometrov proti jugozapadu so bili Spitzbergi, tri sto dvajset kilometrov jugovzhodno pa Franc

Balon «Orel» takoj po pristanku.

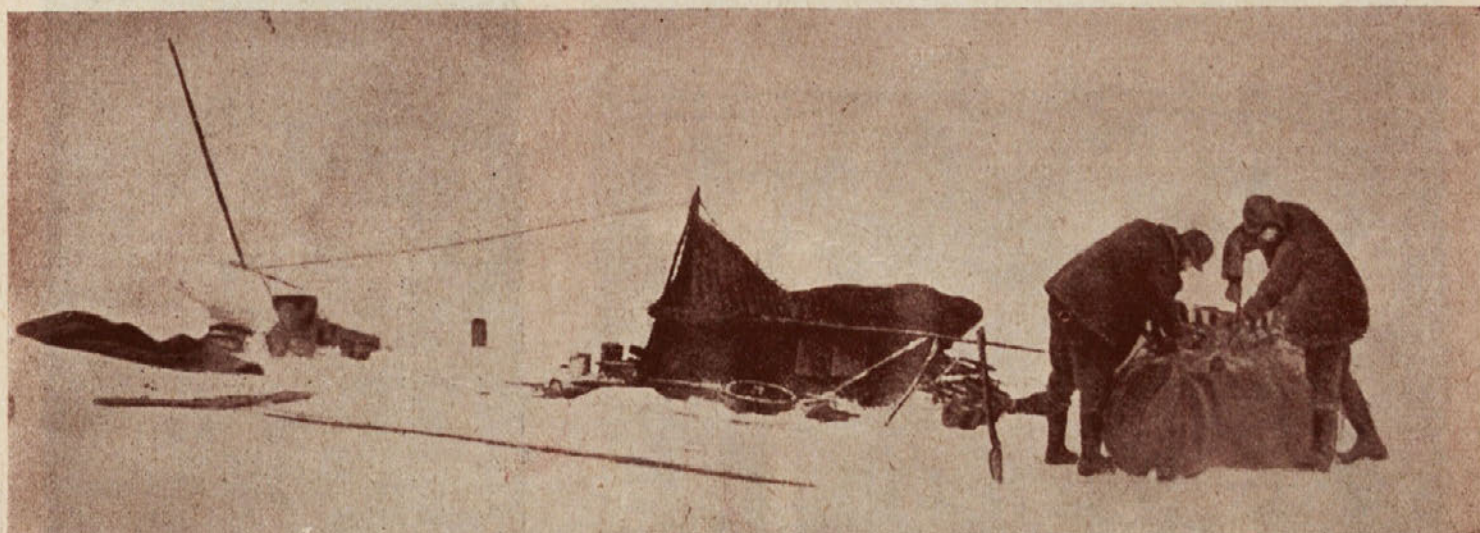
Jožefova dežela. Tja so hoteli priti, zakaj na rtu Flora so bila pripravljena živila zanje. Najpotrebnejše reči so zložili na sani in dne 22. julija ob 18. uri se je pričelo naporno in zamudno potovanje po ledu. Vsi trije možje so zaupali v svoje moči. Spočetka so lahko potovali ob vsakem dnevnem času, kajti sonce sploh ni zašlo. Dne 26. julija je ustrelil Strindberg prvega severnega medveda in odslej so se hranili večinoma z medvedi in tjulenji, tako da niso prehudo stradali. Toda ledene plošče so jih zanašale vedno bolj proti jugovzhodu.

Dne 3. avgusta so spoznali, da navzlic vsem naporom nikdar ne dosežejo Franc Jožefove dežele. Zato so se odločili, da bodo izkušali priti na Spitzberge. Bilo je pa žal že prekasno, kajti njih moči so bile že izčrpane, do Spitzbergov so pa imeli še šest do sedem tednov. Postalo je bolj mrzlo (12. avgusta -8°). Snežni meteži. Tla šotora so tako zmrznila, da so jih zjutraj komaj zvlili. Sonce se je ponoči skrilo. Drug za drugim so bili bolni. Boj z ledeniškimi razpokami, z lužami in polarna jesen je jemala poslednje moči. Vrh vsega jih je v novi smeri oviral še nasproti plavajoči led, ki jih je gnal proti jugovzhodu namesto proti jugo-

zapadu. Nobenega upanja torej, da bi dosegli Spitzberge. Zato so se dne 12. septembra predali na plavajoči ledeni plošči vetru in valovom.

Dne 15. septembra so prvič zagledali zemljo, dva dni pozneje so bili še 10 km oddaljeni od otoka Vitöja. Pričela so jim pohajati živila. Tedaj so ustrelili tri velike tjulenje in enega severnega medveda in so se tako založili za zimo. Videli so, da bodo morali na ledeni plošči prezimiti. Zato so si zgradili iz kosov ledu kočjo. Zaradi milega in deževnega vremena se je pa jela ledena plošča, ki je plavala južno od Vitöja, tajati, dokler se ni dne 2. oktobra zjutraj preklala na kose in je voda vdrla v kočjo. Hitro so spravili vso svojo imovino in živež na otok, ki je bil ob robu obale brez ledu. Toda kočje si ondi niso mogli postaviti, spati so morali v šotoru.

O dnevih na Vitöju ni v najdenih zapiskih skoraj nič ohranjenega. Dne 17. oktobra je zapisal Strindberg svoje poslednje besede: «Domov 7.05 zjutraj.» In tako ne bomo nikdar zvedeli, kaj so pogumni raziskovalci počeli zadnje dni svojega življenja in kako dolgo so še živeli, preden so postali žrtve polarne zime.

Taborišče podirajo. André in Fraenkel ob prevrnjenem čolnu.

INDIJANCI NEKDAJ IN SEDAJ

Dva čistokrvna indijanska tipa s severozapada Združenih držav.

Spodnja leva slika:

Na Haskellovem vseučilišču v mestu Lawrence se pripravljajo indijanski dijaki na svoje poznejše poklice učiteljev, uradnikov itd. med svojimi sorojaki. Na sliki jih vidimo, kako se urijo v lutkovni umetnosti.

Spodnja desna slika:

Tisočletna obrt Indijancev se tudi dandanašnji goji pod pokroviteljstvom javnih činiteljev Združenih držav.

V Ameriki živita dve vrsti Indijancev: umazani reveži iz rezervacij (predeli v Severni Ameriki, odmenjeni za Indijance), ki jedo crknjene pse in se ne zanimajo za kulturo belokožcev, in taki, ki so izpred vsega Američani in šele potem rdečkožci. Najprej so belokožci vzeli rdečkožcem Ameriko in so vso tisto dobo, ko so jo osvajali, Indijance smrtno sovražili. Zdaj je vse sovraštvo izginilo in zvezna vlada je ustanovila celo poseben oddelek, ki prav po materinsko skrbi za Indijance.

Napačna je domneva, da rdečkožci izumirajo. Po štetju iz leta 1954. živi v Ameriki, če ne upoštevamo Aljaskе, 234.792 Indijancev, in sicer 119.724 moških in 115.068 žensk. Izmed teh je pol čistokrvnih Indijancev, drugi so pa mešanci. Zanimivo je, da se je število Indijancev vse do leta 1885. krčilo, od tega leta dalje pa spet počasi narašča. Indijancev je dandanes toliko, kolikor jih je bilo leta 1850. Njih število narašča zato, ker so jih po letu 1880. prenehali iztrebljati in ker so kasnejše rezervacije zajezile slabe učinke ameriške civilizacije, od katere so si Indijanci izbrali zlasti alkohol in

sifilis. Zdaj razsaja sicer po rezervacijah močno jetika, vendar so ukrepi ameriške vlade in njenih zdravnikov že precej izboljšali razmerje med rojstvi in umrljivostjo, tako da se Indijanci spet množe.

Indijanska mladina hodi v ameriške šole, zlasti pa v tiste, ki jih je odprla ameriška vlada po rezervacijah, in dobi takoj, ko dovrši šolo, v rezervacijah državno službo, saj je izobraženih Indijancev še vedno premalo.

Po narečju ločimo v Ameriki 49 raznih plemen. Tudi biološko se Indijanci med seboj zelo razločujejo. So rodovi majhne postave in rodovi z veliko postavo; nekateri imajo rdečkasto, drugi pa črnkasto pobarvano kožo. Edini skupni znak, po katerem se razločujejo skoraj vsi rodovi od belokožcev, so njih črni lasje in posebna oblika glave.

Največ Indijancev živi v Novi Mehiki in v Arizoni. V vsej Ameriki imajo 123 rezervacij. Politika ameriške vlade je dandanašnji čisto drugačna kakor nekdanj. Do leta 1935. so dobivale indijanske družine zemljo samo tedaj, če so bile zadosti prilične. Od tega leta dalje je pa vladna politika

Indijanska mati izdeluje na moderen šivalni stroj lutke, ki jih pokupijo turisti.

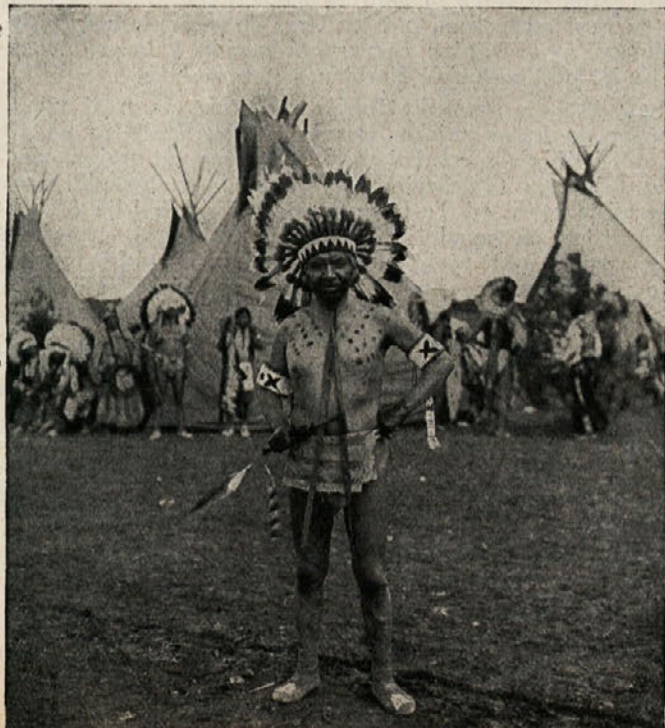
ravno obratna. Rodovi dobivajo vladno podporo in razne samoupravne pravice prav zato, da se odločijo od belokožcev.

Ameriška civilizacija deluje na Indijance prav tako kakor na priseljence. Zaradi trgovskih stikov v prejšnjih stoletjih so se naučili indijanski rodovi od belokožcev boljšega načina življenja. Vzajemni stiki so vplivali tudi sicer na njih življenje. Naučili so se uporabljati orožje, obleko, stroje itd. Najbolj se je pa razširilo pijančevanje. Ženitve belokožcev z Indijankami so vplivale, da so se razširile tudi kulturne pridobitve. Indijanski voditelji so poizkušali, da bi naučili svoj rod po rezervacijah živeti tako, kakor žive belokožci. Večina teh poizkusov pa ni uspela, zlasti zato ne, ker bi moral rdečkožec opustiti lov in bi moral delati na polju. Ker je bil Indijanec dolga stoletja fatalist, se zdaj

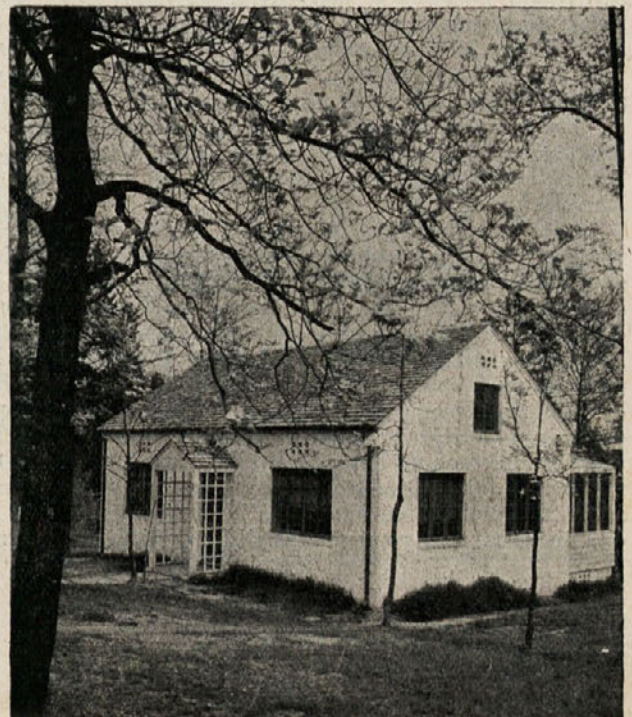
sploh ni potrudil, da bi kljuboval vplivom vročine, dežja, mrčesa itd. Tega so se v šolah naučili šele kasnejši rodovi, in tako opazimo dandanes po rezervacijah marsikje moderne stavbe, avtomobile, radio itd.

Indijanci imajo zdaj največ koristi od tujkega prometa. Po železniških postajah prodajajo svoje domače izdelke, med katerimi je pa seveda največ ponarejenega blaga, izdelanega v tvornicah. Čeprav oblečejo Indijanci svojo pestro bojno opravo samo ob slovesnih prilikah, kadar na primer pošlje indijanski rod svoje odposlanstvo v Belo hišo, ali pa pri slavnostih rodu, so vendar takoj pripravljeni obleči svojo nošo, če hočejo tuje. Tudi fotografirati se dajo v njej, seveda samo za plačilo. Indijanski plesi so še zmerom dobra trgovska špekulacija, in Indijanec se je tudi v tej trgovski spretnosti prilagodil belokožcu.

Košček bojnega tabora ameriških Indijancev, ki so verna slika naših otroških predstav, ko smo prebirali romane Karla Maya. Vendar so to še zgolj maškarade, ki jih prirejajo rdečkožci na željo belokožcev.

Dandanašnji «migmam» v indijanski rezervaciji: moderna higienska hišica z električno kurjavo, s toplo ter mrzlo vodo in z električno ledenico.

Ozadje JAPONSKO

KITAJSKE VOJNE

Za Indijo Kitajska.

To, kar se dandanes dogaja na Kitajskem, je doživela Indija že pred dve sto leti. Takrat so si Angleži v tridesetih letih osvojili cesarstvo velikega mogula in pregnali iz Indije Francoze. Te širne pokrajine so bile in so še zdaj dežela z lastno politično moralo, ki je svojemu narodu počasi, a sistematično jemala narodno zavest in vojaške sposobnosti. Tako se je moglo zgoditi, da je Indija, ki ima približno toliko prebivalstva kakor vsa Evropa, podlegla nekaj desetstisočim dobro discipliniranim in dobro oboroženim vojakov. Za Indijo je prišla na vrsto Turčija, ki je imela svoje meje na južnih obalah Sredozemskega morja, na Balkanu in v Sprednji Aziji.

Naposled je prišla vrsta tudi na največjo državo sveta, ki se je naslanjala na prastare družinske tradicije in na narodne običaje, ki so veljali že tisočletje. V tej državi je svoje čase brnil meje proti vpadom sovražnikov kitajski zid, notranji prepiri pa so bili preprečeni na ta način, da vojaki niso imeli nikakršne besede in imena in da se je vojaški stan štel v isto vrsto kakor krvniki.

Kitajski uradnik je prišel na svoje mesto šele tedaj, ko je napravil izkušnji iz zgodovine in filozofije. Nikoli mu ni bilo treba opasovati sablje. Na Kitajskem dedno plemstvo ni bilo znano. Vodila je to državo civilno izobražena uradniška kasta. Posledica takega vodstva je bila ta, da se je Kitajska povsod slabo odrezala, kjer jo je politika zapletla v vojno. Prav tako kakor Indija. To pa nikakor ne pomeni, da bi bili Kitajci strahopetci. Nasprotno, — nikjer na svetu ne znajo tako mirno gledati smrti v oči, nikjer ne prenašajo nevarnosti s tolikšno žilavostjo kakor na Kitajskem. Toda sukanje meča je bilo že od nekdaj za kitajskega izobraženca prav tako poniževalno kakor za evropskega plemiča oranje s plугоm. Zato je morala Kitajska vselej, kadar je bilo treba zagrabiti za orožje, podleči in se umakniti. Poslednje upanje nacionalnih filozofov je bilo to, da bo Kitajska s svojo žilavostjo vsakega osvojevalca uničila na ta način, da ga bo asimilirala. Kina je asimilirala Džingisa kana, kakor je tudi asimilirala osvojevalce-barbare iz Mandžurije. Toda v dandanašnji dobi železnice in letal je to precej sumljiva strategija.

Rusko-japonsko nasprotstvo.

Azijo predstavljata prav za prav dva velika svetova, ki ju razdvajajo puščave in neprehodne ravnine: ruski sever in indokitajski jug. Azijski jug pomeni skoraj polovico človeštva. Kakor hitro pa začnemo politične možnosti premetrihati z vojaškega stališča, moramo računati s prometnimi sredstvi, s cestami, zlasti pa z železnicami. Od Lenjingrada do Vladivostoka lahko pridete z železnico, a če malo pred koncem te proge prestopite na japonsko železnico (ki je bila prej rusko-kitajska), boste prišli naravnost v Kanton v Južni Kitajski.

Za obvladovanje Kitajske oziroma bolj za njena tržišča sta tekmovali od druge polovice minilega stoletja Anglija in Rusija. Rusija je stala trdno na obalah Tihega oceana in Kitajskega morja, nekaj časa pa je imela celo Aljaska na ameriški celini. Ob koncu devetnajstega stoletja se je postavila na Kitajskem Angliji ob bok prebujena Japonska, ob Rusiji pa se je prav oprezno pokazala Nemčija. Potem si je Rusija osvojila Mandžurijo. Ko je dobila še Port-Arthur v začetku dvajsetega stoletja, je prišla na severno mejo notranje Kitajske. Od Mukdena do Pekinga je bilo z vlakom samo 700 kilometrov. Tedaj je imela Rusija v Mandžuriji štiri armadne zборе. Ob prelomu devetnajstega in dvajsetega stoletja Nemčija še ni marala pomagati Angliji pri njeni kolonialni po-

litiki. Sicer pa je v tistem času imela Anglija dovolj dela z bursko vojno v Transvaalu.

Ta prvi in zelo nevarni strateški pritisk Rusov na severno Kitajsko so Japonci odbili s pomočjo Angležev. Leta 1905. so Japonci premagali Ruse in jim vzeli Port-Arthur. Bilanca tega spopada je bila naslednja: Rusi so izpraznili Mandžurijo, a Japonci so si vzeli nadzorstvo nad južnim delom kitajske železnice, ki drži od Harbina čez Mukden v Port-Arthur. Čez nekaj let so si Japonci osvojili Korejo. V isti dobi so Angleži zasedli Tibet v Južni Kitajski in si na ta način zavarovali hrbet v Indiji, ker so onemogočili ruski pritisk na Indijo čez Kitajski Turkestan.

Angleško-ruska borba za južno Azijo se je najbolj pokazala v boju za železniške zveze. Kakor Anglija ni mogla dovoliti, da bi Nemčija dobila direktno zvezo iz Berlina v Bagdad, tako tudi ni mogla dopustiti zveze Petrograd-Pejpin ali Petrograd-Perzijski zaliv ali pa celo Petrograd-Kalkuta.

V svetovni vojni so Japonci dobili mnogo koncesij, ker so se pridružili antanti. Štiri leta so imeli skoraj proste roke na Kitajskem in so to gospodarsko izkoristili do skrajnih meja. Kitajska je morala takrat skleniti z Japonsko skoraj vazalno trgovsko pogodbo. Toda tudi Rusi niso med svetovno vojno sedeli s prekrižanimi rokami. Svojo železnico so podaljšali do meje Afganistana in si pridobili zunanjo Mongolijo, čez katero drži stara karavanska pot iz Srednje Sibirije v Pejpin. Z eno besedo: kar se jim ni posrečilo preko Mandžurije, se jim je posrečilo preko Mongolije. Za vsako ceno so hoteli priti do Severne Kitajske. Če bi bili takrat premagali Nemce, bi bili najbrže tudi ta svoj namen dosegli.

Toda ruska revolucija je te načrte prekrižala. Japonska je poizkusila položaj izkoristiti in je zavzela Sibirijo do Bajkala za fronto, ki so jo držali češki legionarji. Nazadnje pa je morala na pritisk Anglije in Amerike to področje izprazniti. Zato pa si je zavarovala svoj vpliv v Mandžuriji, kjer je bil gospodar te kitajske pokrajine, general Čangtsolin, v resnici samo poslušen japonski guverner.

Vendar pa je ruska revolucija prevzela mnoge načrte nekdanje carske diplomacije. Dosti »belogvardejev« je pribelžalo v Notranjo Mandžurijo in kot bodoči guverner se je pojavil znani baron Ungern, ki ga je leta 1921. pregnala sovjetska vojska. Potem so postavili sovjeti v Zunanji Mongoliji narodno vlado in tako so obnovili stanje iz leta 1916., ko so Rusi kontrolirali pot čez Urgo do meja stare Kitajske. Približali so se Pejpinu s severnega zapada, kakor so se petnajst let prej približali Harbinu s severovzhoda.

Leta 1927. je sovjetska Rusija zahtevala, da se ji vrnejo pravice do južnokitajske železnice v Mandžuriji in res jih je tudi izsilila z uspešnimi vojnimi operacijami svojega maršala Bljuherja (Blücherja). Hkratu so Rusi dogradili nove železniške zveze od Turkestana do Srednje Sibirije («Turksib») vzdolž ob zapadni kitajski meji. Izboljšanje prometnih zvez v smeri proti Indiji in severozapadni Kitajski, zavzetje Zunanje Mongolije, obnovitev vpliva na mandžurskih železnicah, komunistična propaganda v Indiji in na Kitajskem — vse to so dokazi velike aktivnosti Rusov v Aziji, ki jo je omogočila takratna rusko-nemška prijateljska zveza v Evropi. V tem času je moral japonski agent Čangtsolin izprazniti Pejpin in se umakniti na sever pred armadami nacionalistične Kitajske. Čangtsolin je padel kot žrtev atentata, njegov sin Čangsucljan pa se je približal Čangkajšku, torej nacionalistični Kitajski. Vpliv Rusije na Vzhodu je čedalje bolj rasel. Zvezo Berlin-Moskva-Pejpin-Kanton je prekinjala samo slabotna Poljska.

V tej dobi so se Japonci odločili, da odbijejo Ruse od vrat Kitajske in leta 1931. so začeli zavzemati Mandžurijo, od koder so potisnili kitajske čete na eni strani na rusko ozemlje na drugi pa proti jugu h kitajskemu zidu. Te operacije v Mandžuriji je spremljala velika vojaška demonstracija pri Šanghaju, kjer so se morali Japonci zelo boriti z močnim kitajskimi edinicami, preden so jih mogli odriniti. Leta 1932 so Japonci zavzeli Mandžurijo (1.000.000 km² in 30 milijonov ljudi) in začeli korakati proti severni kitajski pokrajini Džeholu, ki leži med kitajskim zidom, Mandžurijo in Zunanjo Mongolijo. To je bilo samo zavarovanje desnega boka proti Rusom, če bi napredovali v Severno Kitajsko. Džehol se ni mogel dolgo braniti. Že v drugi polovici leta 1933. so Japonci prišli čez kitajski zid in pridrli do vrat Pejpinga. Hkratu so napredovali tudi v Notranji Mongoliji in zavzeli pokrajino Čahar. Tako se jim je posrečilo razdvojiti kitajsko-Notranjo Mongolijo od ruske Zunanje Mongolije na ozemlju puščave Gobi.

Cilj japonskih operacij je bila severnokitajska železnica, ki drži od luke Takuja do Tientsina in Pejpinga. Ta železnica se potem nadaljuje od Pejpinga v Notranjo Mongolijo proti Kalganu in od ondod v Suijan in Pantu v pokrajini Suijuan, ki tvori zapadni del Notranje Mongolije. Leta 1934. so se japonske operacije končale z mirom, ki je bil vsiljen nankinški vladi in ki je v resnici pomenil skupno japonsko-kitajsko nadzorstvo nad to progo, poleg tega pa še močnejši japonski vpliv na severno kitajsko ozemlje, ki leži severno od črte Tientsin-Kalgan.

Pomen prometnih zvez za vojne operacije.

Japonci so izrabili triletni odmor, da so razširili in dogradili bazo, ki jo tvorijo novo osvojena ozemlja. Zlasti so izboljšali prometne zveze s pomočjo surovin, ki so jih dobili na novem ozemlju. V Mandžuriji so ustanovili mnogo industrije, ki je bila vsa preračunana za potrebe bodočih vojev na azijski celini. To je pač metoda «počasnih» operacij, kakršno sta svoje čase uporabljala Aleksander Veliki in Džingiskan, pozneje pa tudi Anglija v Indiji. V letih 1934.—1937. so Japonci izpopolnili v Severni Mandžuriji in Džeholu bazo proti Rusom, v Južnem Džeholu in v Čaharju pa proti Kitajski. To se najbolje vidi na njihovih železniških zvezah. Med petletno okupacijo Mandžurije so Japonci napravili 2800 km novih železnic, tako da je bilo ob koncu lanskega leta v Mandžuriji v prometu 9500 km železnic, nadaljnjih 850 km se pa še gradi. Nadalje so v tej dobi napravili Japonci v Kitajski 17.000 km cest, ki so obrnjene po večini proti ruski meji. Lani je imela Mandžurija 60 aerodromov s hangarji in 150 pomožnih letališč. Na mandžurskih rekah imajo Japonci celo mornarico, ki sestoji iz 30 velikih vojnih ladij, 500 tovornih ladij in 500 motornih čolnov. Leta 1935. so dogradili velike železarne v Siovi, ki dajejo na leto okoli 450.000 ton litega železa in 350.000 ton jekla. Vsako leto izčrpajo iz petrolejskih vrelcev okoli 400.000 ton nafte. Nove mandžurske tvornice cementa dajejo na leto 800.000 ton cementa.

Brez dobrih prometnih sredstev niso mogoče operacije večjih armad. Zato je potrebno, da se v smeri, kamor pojdijo armade, grade železnice. Te grade Japonci zdaj. Proti Rusiji imajo zdaj že tri proge, ki drže iz luk japonskega morja.

Zdaj osvajajo progo Taku-Pejping, tako da bodo imeli najbrže kmalu še četrto zvezo za napad na Rusijo. Toda tudi Rusi na svoji strani ne počivajo. Po japonskih poročilih grade Rusi štiri proge proti Zunanji Mongoliji. Na kratko: japonske proge so obrnjene v smeri od obale do zapada, ruske pa iz Srednje Sibirije čez Zunanjo Mongolijo proti jugovzhodu. Obe strani pa se s svojimi železnicami počasi približujeta puščavi Gobi.

V svoji okupacijski politiki na «notranjih črtah» azijske kopnine je Japonska med dvema mlinskima kamnoma: med Kitajsko in Rusijo. Zabla se je kakor klin med dve največji državi sveta: med Rusijo, ki ima nad 180 milijonov prebivalcev, in Kitajsko, ki šteje okoli 450 milijonov duš. Japonska ekspedicija na azijsko kopnino je precej podobna švedskemu pohodu v Srednjo Evropo za časa tridesetletne vojne. Japonska pa je v mnogočem nedvomno na boljšem položaju. Samo

*Vaša nežna polt
rabi zaščito!*

Katera žena ne bi hotela obvarovati svojo polt od vplivov slabega vremena in prahu? Čeprav je nemogoče popolnoma ustreči tej želji, imamo danes vseeno zanesljivo sredstvo, ki varuje polt -- Elida krema Ideal. Elida krema Ideal, ta izvrstna krema za podnevi, nevidno obdaja Vašo kožo in jo varuje od vremenskih vplivov. Obenem kožo tudi neguje in polepša, ker vsebuje učinkoviti hamamelis.

ELIDA
KREMA
IDEAL

Pomladite kožo!

Privoščite ji tudi ponoči pravilno nego. Elida Citron Cold Cream čisti in hrani kožo ter jo ohrani svežo in čisto.

nevarnega nasprotnika ima: čas! Kakor Rusija, postaja tudi Kitajska od dne do dne močnejša. Če hoče Japonska ohraniti svoje sedanje pozicije, bo morala hitro najti močne zaveznike v boju proti Rusiji in proti Kitajski.

Nedvomno je dandanes Rusija za Japonce dosti nevarnejša kakor Kitajska ali na drugi strani Tihega oceana Združene države. Zato ne smemo pričakovati, da bi se lotila Japonska prave, napovedane vojne, ki bi jo samo še oslabilila in povečala moč Rusije. Prvotni načrt Japoncev je vseboval samo zavzetje Mandžurije in petih severnih kitajskih pokrajin. To je ozemlje, ki leži severno od reke Hoangho in ki se obrne na sever tam, kjer zavije tudi Hoangho na sever.

Rekli smo že, da Japonska brez močnih zaveznikov ne sme in ne more ukreniti ničesar proti Rusiji in Kitajski. Najprirodnejši japonski zaveznik na Daljnem Vzhodu bi bila Anglija. Če bo prisiljena, da izbira med Rusijo in Japonsko, se bo njena kramarska žilica odločila v vsakem primeru za Japonsko, ker bo morala biti prijateljica države, ki bo vladala nad morjem.

Japonsko bi mogla izpametovati in jo prisiliti k umiku samo združena angleška in ameriška mornarica. Te združitve pa nikoli ne bo. In kdo bi mogel ukrotiti Rusijo, ki prihaja s svojimi armadami do meja Kitajske in Indije? Samo Nemčija, ki pa takšni nalogi ne bo nikoli kos.

Morala kitajskega vojaka.

Kako lahko je vojevanje na Kitajskem, nam kažejo Japonci. Navadno se lotijo orožja, ko je zadeva «moralno zrela», to je ob času, ko kupijo v vrstah japonske vojne nekaj vplivnih zaveznikov. Šele če se podkupovanje ne posreči, pripelejo topove. Angleži s ponosom trdijo, da se v svetovni vojni ni posrečilo Nemcem kupiti niti enega Angleža, ki bi bil izdal svojo državo. Proti Angležem je treba iti z orožjem v roki. Toda Vzhod ima čisto drugačne pojme o časti. Med balkansko vojno leta 1912. smo brali o grških operacijah, pri katerih so bili za boje potrebni tudi tuji zlatniki. Operacije s pomočjo železa in zlata so se dobro obnesle tudi pri italijanski zasedbi Abesinije. Čim dalje greste proti Vzhodu, tem večje uspehe ima takšna strategija in tem več železa je mogoče nadomestiti z zlatom. Kitajski vojak ne pozna vojaške časti v tistem zmislu, kakor jo razume evropski Zapad ali Japonska. Japonski vojak je oborožen državljani, ki je vsak trenutek pripravljen žrtvovati življenje za mikado in domovino. Kitajski vojak je najemnik v najslabšem pomenu besede. Na Kitajskem ne poznajo splošne vojne obveznosti in čeprav bi bila uvedena, bi dosti ne povečala kitajske vojne moči. Ko beremo, da je Čangkajšek nedavno mobiliziral pol milijona skavtov, se moramo samo smehljati. Tisti dogodek z zajetjem Čangkajška in z rehabilitacijo njegove-

ga nasprotnika je najboljša ilustracija moralnih kvalitete kitajskih generalov in častnikov. Kitajska ima le malo čet, ki se lahko nanje zanese. To so čete, ki jih vodi sam Čangkajšek in slavna levičarska osma armada, ki je izolana v čisto ruskem duhu in ki je enakovredna najbolj izbranim japonskim četam. Toda kadar bo večina teh čet nesposobna za boj? Kaj bo potem?

Japonski cilj: Rusija, ne Kitajska.

Japonci so doslej zavzeli že ozemlje, ki je trikrat večje od Jugoslavije, saj meri okoli 700.000 km². Padel je Šanghaj, padel je Nanking, sedež Čangkajškove vlade. Od vzhoda Kitajci ne morejo več dobivati vojnega materiala. Ostaja jim samo Rusija, toda tudi to zvezo izkušajo Japonci presekat in se zajesti prav v sredo Azije.

Da se reši izolacije, je sklenila kitajska vlada, zgraditi od meje Francoske Indokine železnico proti severu, ki bo šla skoz najbolj naseljene kitajske predele. Razen tega je tudi med kitajsko prebivalstvo razdelila ogromne množine orožja in organizirala gverilsko vojno za hrbtom napadalcev. Toda to je vse premalo.

Kakor hitro se bodo Japonci trdno vgnedili v zgornjem teku reke Hoangho, bo Rusija v zelo nevarnem položaju. Od Pantua do Urge je dosti bliže kakor od Urge do Mukdena. Od leta 1931. se rusko-japonska fronta čedalje bolj podaljšava proti Srednji Aziji. Na ta način se podaljšavajo tudi zveze Japonske z domovino. Toda če zgrade Japonci še kaj novih železnic čez Urgo proti jugovzhodu, torej proti Pejpinu, bo to spet zelo neugodno za japonski položaj v Mandžuriji. To bi namreč pomenilo okrepitev kitajskega zapadnega krila in obkroženje Mandžurije tudi z juga. Zato morajo Japonci obvarovati progo Taku-Pejpin-Kalgan-Pantua in zavzeti vse kitajsko zemlje, ki leži severno od Hoangha. Sedanji prodor Japonske proti severu je v tesni zvezi z rusko mirno ofenzivo s pomočjo izboljšanja prometnih sredstev.

Moč prebujajoče se Kitajske je pa v tem, da je težišče vseh dogodkov na severnem zapadu, ne pa na jugu. Vse, kar delajo zdaj Japonci, gre za tem, da bi si zavarovali severno-zapadno krilo proti Rusom. Pripravljajo se za končni spopad s Sovjetsko Rusijo, ne s Kitajsko. Japonska ne bo nikoli gospodar Kitajske, dokler bo imela Ruse na hrbtu. Zato morajo Japonci najprej premagati Ruse, preden si bodo mogli za trajno osvojit Kitajsko. S tem računa tudi Čangkajšek. Šele poražena Rusija bo pomenila pokornost Kitajske. In ne samo to: iz Kitajske bodo morali Japonci pregnati tudi Angleže in Američane. Temu pa je bil namenjen napad na Šanghaj in še bolj proti jugu. Toda predaleč si Japonci še dolgo ne bodo upali, ker vedo nekaj: kakor hitro bodo njih moči na jugu preveč vezane, se bodo ob Amurju in v Zapadnem Čin-ganu premaknile ruske čete z Daljnega Vzhoda.

J. Čap:

Zgodbica črnega kosa

V tivolskem parku sem videl kosa pri napornem delu; vlekel je in vlekel nekaj iz zemlje. Radoveden sem bil ter sem stopil bliže. Kos je imel opravka z deževnikom, debelim kakor svinčnik.

Kmalu sem se prepričal, da to ni zabava, temveč da hoče kos zares izvleči deževnika iz zemlje ter ga odnesti svojim mladičem za zajtrk. Izpodbujam kosa: tempo... tempo... Kos se je podvival, toda nekaj je odnehalo, kos je izgubil ravnovesje, se prekopicnil vznak in nekaj časa tako ležal.

Ne vem, kako se je to zgodilo, menim pa, da se je deževnik izmuznil kosu iz kljuna in kos je prevrnil kozolec. Sicer se je kmalu spet pobral, da bi nadaljeval boj z deževnikom, toda deževnika ni več zagledal. Deževnik je zlezal globlje v zemljo in se ni več pri-

kazal. Kosa je jezilo, da je padel, še bolj pa to, da je izginil deževnik. prežal je zdaj na priložnost, da bi si mogel ohladiti svojo jezo.

Priložnost se mu je kmalu ponudila. Kos je izgubil na bojišču nekaj peres, ki jih je hotel vrabec odnesti, da bi si postlal gnezdo. Komaj se je vrabec iztegnil po perju, že je priskočil kos, prijel vrabca za vrat in hajdi z njim k ribniku. Takole je uganjal kos: z vrabcem v vodo, — ven iz vode, spet v vodo — spet iz vode... To ravnanje z vrabcem je spravilo kosa v boljšo voljo.

Potem sem spet opazoval kosa in videl, da si deževnike samo nabira v kljun, in ko jih ima poln kljun, zleti k svojim mladičem ter jih krmi.

Kos je imel štiri mladiče, ki jim je

postalo gnezdo že premajhno. In res čez dva dni sta roditelja že proglasila mlade kose za godne ter jih vrgla iz gnezda.

Ko sem zagledal mlade kose na tleh in nizko na vejah, sem takoj opazil, da je bil eden izmed njih zelo podoben drozgu. Sodil sem, da je bil v to kosovo rodbino zavlečen nezakonec.

Razume se, da sem se še bolj zanimal za ta drobiž; nekega dne pa mi je postalo vse jasno.

Oče kos je spet delal gnezdo za prihodnje pokolenje. Seveda sem se oziral na vse strani, kje je gospa kosulja; šel sem malo dalje in zagledal za grmovjem gospo kosuljo, kako se je kljunčkala z gospodom drozgom... Glej nezvestobo — toda zgodilo se je to v sorodstvu.

Anekdote

Tizian.

Tizian je nekoč priredil gostijo, pri kateri so se njegovi gostje prav dobro zabavali. Ko so pa zvedeli, da je Tiziana pojedina prav malo stala, so začeli svojega gostitelja javno zasmehovati.

Tizian je to zvedel in se je sklenil maščevati. Povabil je iste goste na novo pojedino. Vsi so prišli in so bili prepričani, da bo Tizian poizkusil zamujeno nadomestiti s podvojenim sijajem. V svoje veliko začudenje pa niso videli nikakršnih priprav za gostijo. Njih radovednost je to še povečalo in pripravljeni so bili na imenitno presenečenje.

To presenečenje je tudi prišlo...

Tizian je vstal in rekel:

«Prijatelji, kakor sem zvedel, cenite zabavo po stroških, ki jih povzročijo. «Poglejte zdaj!» — vzela je dragoceno oblačilo, vredno 500 cekinov, ki mu ga je bil podaril kralj Karl V., in svojo najnovejšo sliko, vrgel oboje v peč in dejal: «Tako, gospoda! Upam, da so bili stroški dovolj veliki in da ste zdaj zadovoljni.»

Potem je vstal in šel.

Renoir.

Pariški trgovec z umetninami Durand-Ruel je kupil od slavnega slikarja Renoirja nekaj slik, za katere pa je prišel umetnik pozneje do prepričanja, da jih je dosti pre poceni prodal. Med njimi je bila tudi slika, ki jo je pozabil podpisati. Durand-Ruel je zato nekega dne pisal slikarju, naj pride ob priložnosti k njemu in zaznamenuje sliko s svojim imenom. Renoir mu je vljudno odgovoril, da se to lahko zgodi. Ker pa je za sliko že tako premalo dobil, stane podpis 1000 frankov. Trgovec z umetninami na to pismo sploh ni odgovoril. Kmalu nato se je Renoir pri trgovcu slučajno oglašil in ga pri tej priložnosti spomnil na željo po podpisu.

«Zdaj pa podpisa ne potrebujem več», je dejal Durand-Ruel in se posmejal. Dal je prinesiti sliko: zdaj je bilo prilepljeno Renoirjevo pismo. Na ta način je bila pristnost slike prav tako dobro potrjena, kakor bi bila z umetnikovim podpisom.

Lenbach.

Lenbach ni veljal za preveč pobožnega človeka. Zato so se njegovi prijatelji zelo čudili, ko je nekega dne rekel, da veruje v čudeže. Na vprašanje, kaj ga je prepričalo, da se čudeži dogajajo, je povedal:

«Pomislite na Rubensa! V svojem življenju je naslikal kvečjemu 1000 slik in od teh jih je dandanes še 4000 ohranjenih!»

Bunsen.

Znanega kemika Bunsena je knežnja na nekem nemškem dvoru vprašala, ali solnčni žarki škodujejo kuhani kavi. Učenjaku se je zdelo to vprašanje čudno in je vprašal knežnjo, kako ji je prišlo kaj takega na misel. Ali je morda imela sama slabe izkušnje s kavo v zvezi s solničnimi žarki.

«Tisto ne», je menila knežnja. «Toda vsako jutro opažam, da spusti ena izmed mladih dvornih strežnic zastore na oknih spalnice mojega moža, ko mu prinese kavo v posteljo.»

Spomin.

Kästner, profesor v Göttingenu in znan hudomušnež, si je nekoč v mladosti izposodil od nekega znanca tolar. Po petnajstih letih ga je znanec obiskal in ga takoj spomnil na dolg.

Kästner je poklical svojega slugo, mu velel, naj zleze po lestvi na vrh knjižne omare in pogleda, ali ni tam neka knjiga. Sluga je res odkril od knjižnih moljev in miši razgrizeno knjigo, ki jo je Kästner pomolil znancu in mu rekel:

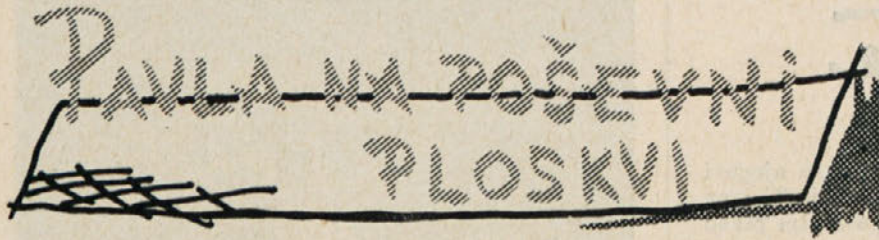
«Tu imaš nagrado, ki sem jo nekoč v šoli dobil za svoj dobri spomin. Vidim, da jo zaslužiš bolj kakor jaz.»

VSE SE PRENAVTLJA v prirodi in tako se prenovi seveda tudi garderoba ali samo ob sebi razumljivo — **Indanthren!** Zakaj prav zaradi

močnih žarkov spomladanskega sonca oblede barve po sebnorade. In zato se mora dati Vaša garderoba dobro prati in mora biti takšna, da ji ne bo sta škodovala ne sonce in ne dež, in to so razne vrste Indanthren barvarena sukna in tkanine, ki jih spoznate po tej **Indanthren varnostni znamki**

«Ta pa zares pretirava. Kaj le misli o meni?»

Ta ogorčeni vzklik je iz Pavle izvalilo pismo, ki je ležalo zdaj zmečkano pred njo na tleh.

«Kaj bi bilo, ko bi ga našel moj mož...»

Pobrala je papir. Preden ga sežge, ga mora še enkrat prebrati.

«Gospa,

ali Vas smem povabiti na skodelico čaja jutri popoldne v hotel Imperial? Imam Vam toliko povedati...

Pridete, kajne?

Vaš

ing. Tomo Rožič.»

«Tomo Rožič... Čeden fant, to je res, rada z njim pokramljam, kadar se srečava v družbi. Ampak da bi sprejela sestanek in še sestanek v takile obliki? ... Res, kaj le misli o meni? Da sem ljubka žena, bi najbrže odgovoril.»

Pavla ni dvomila, da je tako sodil o njej. Tega ji sicer nikoli ni rekel, toda tudi molk je včasih zelo zgovoren.

Dobro, dokazala mu bo, da je sicer ljubka, toda tudi poštena žena. Kako? S subim in odločnim odgovorom na njegovo izzivalno pismo.

In takoj je začela pisati strogo pismo, tako strogo, da ga je raztrgala, preden ga je dopisala. Pri tem je morala sama sebi priznati, da problema, ki ga je zastavil Tomo Rožič v štirih vrsticah, ni tako lahko rešiti, kakor je najprej mislila.

Njena dolžnost je bila, da tega mladega predrzneža za vselej zavrne, toda zaradi tega še ni imela pravice, da mu zlomi srce, zakaj če si je dovolil to pismo, je moral biti gotovo blazno zaljubljen. Zato bi ne bilo prav, ako bi mu poslala po nepotrebnem kruto pismo. Bolje bi bilo, da bi mu pametno in morda tudi obširno razložila, da se je zmotil in da ne sme nanjo misliti drugače kakor na prijatelja — da, tako je to, dobrega prijatelja...

Pavla je vzela pero in začela pisati. Toda kmalu je uvidela, da ji «pametni in resni» stavki ne grejo dobro s peresa. Bili so ali preveč pametni in premalo prijateljski, ali pa preveč prijateljski in prav nič pametni.

Dolgo je o tem premišljala z nagnančenim čelom in utripajočim srcem. Potem pa se je naglo odločila. Če ne zna odgovoriti pismeno, pove Tomu ustno, kar mu gre.

«Da, pojdem v Imperial. In gorje tistemu, ki bi mislil o tem kaj slabega.»

Prav ko se je tako junaško odločila, je začela govorjenje v predsobi. Hitro je skrila pismo, ki ga je bila začela pisati, ter šla v salon. Tam se je njen mož živahno razgovarjal z inženirjem Tomom Rožičem.

Inženir se je zdel nekoliko v zadregi, toda njen mož je bil zelo vesel. Poljubil je svojo ženo ter ji rekel:

«Poslušaj, Pavla, nisem vedel, da si taka skrivnostnica. Nisi mi povedala, da dobivaš pisemca od tegale mladice.»

Tako nenadno napadena, ni Pavla črhnila niti besedice. Zmignila je z rameni, potem pa na pol v smehu, na pol razgorčena dejala:

«Kakšna čudna šala pa je to...?»

Inženir Tomo Rožič je posegel v govor:

1 URA na zemeljski obli

Marsikdo izmed vas si je že mislil: kaj se neki godi na svetu prav v tem trenutku!

To bi bil strašno zanimiv pogled — ko bi hipoma zagledali dve milijardi ljudi, ki živijo na vesoljnem svetu, in videli, kaj se godi z njimi v tem trenutku. V trenutku, ko čitaš ti «Ženo in dom» ali «Prijatelja» pri zajtrku, po obedu, ropočejo pred Nankingom v daljni Kitajski strojne puške, pokajo šrapneli, brnijo motorji letal in umirajo sredi vsega tega vrveža ljudje. Nekateri brez glasu, drugi s strašnimi kiki. In morda učinkuje ta strahota vojne tem bolj, ker je v času našega obeda na kitajskem bojišču še noč. Nekaj sto kilometrov dalje od bojišča ljudje mirno spijo. V eni sami uri se odigrava na vsem svetu dogajanje celega dne, leta. Medtem ko v Moskvi obedujejo, so v Londonu pozajtrkovali in na ladjah, ki plovejo v Ameriko, vstajajo šele natakariji, da pripravijo zajtrk. Če bi stekli po poldnevniku, da bi mogli videti, kaj delajo ob istem času ljudje, bi predvsem opazili razliko v obleki in potem morda v jedi. Laponec se masti s koščkom ribe v času, ko pije Jugoslovan kavo, prebivalec severne Amerike uživa dateljne in zamorec to, kar mu pač nudi narava. Pri nas je zima, toda v Afriki žge sonce, v južni Afriki je pomlad. Mi računamo, kakšna je bila letina, v Avstraliji, južni Afriki in Ameriki pa bodo šele sejali. V nekaj mesecih bodo dozorela jabolka

«Gospa, moram se vam opravičiti. Snoči, ko sem odpošiljal svoje dopise, sem zamenjal dva ovitka. Poslal sem vam pomotoma pismo, v katerem vam bom našo skupno prijateljico, gospo generalovo, v Imperial, kjer smo imeli sejo z nekoliko damami iz predsedstva Rdečega križa, da bi sklepali o nekaterih podrobnostih bližnje slavnosti. In gospa generalova je prejela povabilo na to slavnost, ki se je glasilo na vaše ime. Takoj mi ga je vrnila in tako sem dognal svojo pomoto. Gotovo me imate za človeka brez glave.»

«Dragi gospod inženir, vsakdo od nas je včasih raztresen. Takoj sem spoznala vašo zmoto. Glejte, tu imam ravno ovitek, v katerem sem vam hotela vrniti pismo, ki očitno ni veljalo meni.»

In podala mu je njegovo pismo in ovitek, ki bi bil pet minut pozneje obsegal njen odgovor, da soglaša s sestankom.

Inženir Rožič ni tega nikoli zvedel. Toda razumeti ne more, zakaj ga od tega dogodka Pavla, ki mu je bila zmeraj prijateljsko naklonjena, ne more več trpeti in zakaj mu obrača vedno hrbet, kadar se slučajno srečata v družbi.

v Avstraliji in malo pozneje v Kaliforniji.

Kaj se odigrava v eni uri na vesoljnem svetu? Kakor vidimo, povsod isto. Ljudje jedo, spe, se rode in spet umirajo.

V eni uri prehodi naša zemlja na poti okrog sonca 1776 km, kar je oddaljenost, ki jo moderno letalo preleti v petih urah, brzi vlak v 18 urah in turist približno v dveh mesecih (ako hodi po 8 ur na dan, seveda). V eni uri se rodi 5440 otrok in umre 4650 ljudi, izmed teh je 15 umorjenih. V eni uri je 1200 porok in 85 razporok. V eni uri se zgodi 198 tisoč kazenskih prestopkov.

Kako različne so socialne razmere, dokazuje najbolje primera plače ravnatelja ameriškega industrijskega trsta in plače kitajskega delavca. Prvi zasluži v eni uri 5000 dinarjev, drugi samo okoli 50 par.

Medtem ko delamo, jemo, spimo in se zabavamo, zbirajo novinarji zanimiva poročila in stroji tiskajo, da bomo o pravem času zvedeli, kaj se godi po svetu. Več ko 16 milijonov iztiskov vržejo stroji v eni uri v svet. Seveda so tudi vesti, ki jih iz časopisov ne zvemo. Prejemamo pisma in brzojavke. Na poštnih uradih vsega sveta pojejo brzojavni aparati in prenašajo važna uri 157 tisoč brzojavk. Pošta dostavlja tudi zavitke blaga in daril. V eni uri se dostavi na svetu 1141 milijonov 600 tisoč paketov.

Prozorno Pelikan nalivno pero

Če hočeš
komu kaj pokloniti,
pokloni Pelikan!

M. Georg:

Glas z onstran groba

«Ali je imel vaš oče izgube v trgovini?»

«Pričakoval sem to vprašanje, gospod komisar.»

Mladi Lönnrot se je žalostno nasmehnil. Iz obraza mu je sevala okamenela brezupnost. Še včeraj je spremljal očeta na letališče in videl, kako se je dvignil v megli in odletel proti Rigi. Potem je prišla brzovjavka iz Revala. Sporočala je, da je stari David Lönnrot, lastnik bančnega zavoda, pri letu čez finski zaliv brez sledu izginil. Najbrže je padel iz letala.

«Iz poslovnih razlogov gotovo ne, gospod komisar. Naš računski revizor je v sosedni sobi. Potrdil vam bo, da smo premagali krizo prav tako dobro kakor druge najboljše finske tvrdke. Oče ni igral, ni pil, ni bil ženskar.»

«Torej mislite, da ima revalska policija prav, če trdi, da se je vaš oče zmotil ter odprl namesto straniščnih vrat vrata, ki so držala iz letala?»

«Domnevam to.»

«In njegov sluga, ali je zanesljiv?»

«Mörne je pri nas že trideset let. Bil je z očetom bolj zaupen kakor jaz. Trideset let se je povsod z njim vozil. Da, oče mu je rajši zaupal svoje poslovne

načrte kakor meni. Mörne je bil v kabini, ko se je prigodila nesreča.»

Zdajci so se odprla vrata in Lönnrotov mlajši brat, tudi prokurist banke, je planil v sobo. Bil je bled in razburjen.

«Pomisli, Eno, iz tresorja v očetovi pisarni je izginilo deset tisoč angleških liber v bankovcih po tisoč liber. Imamo zaznamek, ki je bil predvčerajšnjim napisan z očetovo roko.»

«Ali veste čisto zanesljivo, da je imel vaš oče natančne zaznamke?»

Starejši brat je pritrdil:

«V tem pogledu ne poznam bolj pedantnega človeka.»

Komisar je pokazal otožen obraz:

«Potem moram na žalost reči, da ne verjamem v nezgodo. Vaš oče pobere iz blagajne tako velik znesek, ga ne odpiše v zaznamku, si naglo naroči letalo in ne prijavi denarja pri deviznem uradu, ko vendar dobro ve, da ne sme brez dovoljenja izvažati tolikega zneska.»

«Vi torej trdite...»

«Tega se zdaj še ne upam, gospod Lönnrot. Samo opozoriti vas moram, da je logično, če domnevam, da je vaš oče nameraval protizakonito devizno kup-

čijo, da, da je bil k temu iz kakih nam doslej še neznanih razlogov prisiljen. V letalu ga je brzokone premagala nenadna depresija zaradi te nujnosti pa je sklenil, da se reši iz tega položaja s prostovoljno smrtjo.»

«Potem bi pa bilo vendar čudno,» je hitel Eno Lönnrot, «da Mörne, ki je očeta tako dobro poznal, da mu je na obrazu bral, ali hoče toplo ali mrzlo večerjo, in ki se je znal tako živeti v njegovo razpoloženje, da mu je, ne da bi ga bil vprašal, poiskal, preden je zaspal, pravó gramofonsko ploščo...»

«Kaj mu je poiskal?» mu je segel komisar v besedo.

Lönnrota je oblila rdečica zaradi njegove blebetavosti.

«To sem rekel kar tako, ker se tu Mörnova izpoved nič prav ne ujema. Oče si je dal vselej, preden je zaspal, zaigrati gramfon. Temu je rekel «prašek za spanje». Včasih je bil to valček, včasih simfonija, največkrat pa Regerjeva »Uspavanka».

«Tako, tako», je dolgočasno pomrmral komisar. «Vsekako homo Mörna še enkrat zaslišali.»

Stari sluga, ki ga je policija, kakor se samo po sebi razume, že dovolj mučila, je prišel z očmi, ki so mu bile od joka rdeče. Toda na svoji izpovedi ni ničesar izpremenil. On ni nič videl.

Komisar mu je na vse načine prigo-
varjal:

«Nič vas ne sumimo, vemo le, da vam
je pokojnik vse zaupal. Vemo tudi, da
je imel pri sebi brez dovoljenja velik
znesek angleških liber. Ali ste vi to
vedeli?»

Vprašanje je prišlo nepričakovano.

«Jaz — jaz — morem samo še enkrat
ponoviti, da sem postal nemiren, ko se
gospod Lönnrot po desetih minutah še
zmerom ni vrnil; šel sem gledat ter sem
z grozo opazil, da so vrata iz letala od-
prta.»

Komisar mu je položil roko tolažeče
na ramo:

«Mi dobro vemo, da hočete svojega
gospoda ali bolje — njegov dobri glas
braniti. To je prav plemenito, vi ste
zvest služabnik, kakršnih je malo. Am-
pak jaz sem policija.»

Toda Mörne je postal trd. Ničesar več
niso mogli iz njega izvleči. Stari sluga
je stal zvesto na strani svojega gospoda.
Vedel je samo za nezgodo, ne za samo-
mor.

Komisar je zmignil z rameni in pre-
nehal zasliševati.

Čez nekaj dni so naši ribiči ob eston-
skem obrežju truplo bankirja Lönnrota.
Uradni ogled trupla je bil brezuspešen,
in tako je dovolila oblast, da se pokop-
lje. Denarja niso našli.

Pogreb je bil ob veliki udeležbi od-
lične helsinške družbe in igrali so na
pogrebu Regerjevo «Uspavanko». V prvi
vrsti poleg obeh mladih Lönnrotov je
stopal Mörne.

Brata Lönnrota se nista začudila, ko
se je nekako teden dni nato javil pri
njiju pozno zvečer komisar. Hotel je z
njima pretresti poročila, ki jih je raz-
iskal v Londonu o bančnih poslih
tvrdke Lönnrot, Sten et Co. Zdelo se je,
da so njegove domneve potrjene. S tem
je bila zadeva za oba brata razluščena.

Komisar je nehote začel tiše govoriti.
Toda njegov govor je bil čudno brez-
predmeten. Kmalu je spoznal, da to na
oba brata ne vpliva posebno dobro, zato
je pobral svoje spise in vstal. Pri vratih
se je ustavil ter z zanimanjem ogledoval
gramofon starega Lönnrota.

«Krasno je igral Feuerstein na po-
grebu», je dejal. «Kateri umetnik je
neki igral na plošči starega gospoda,
Mörne?»

«Fric Kreisler, gospod komisar.»

«Oh, Kreisler!» se je začudil. »Rad bi
to primerjal.»

«Prosim, le», sta vljudno hitela brata.
Mörne je dodal:

«Zgornja vrsta, prva plošča na levo,
Apollo 3000. Vem številke na pamet. Ali
jo smem poiskati?»

«Hvala, jo že imam», je rekel komisar
in segel v polno skrinjo.

«Denite jo sami na gramofon! S tu-
jimi stroji se nerad ukvarjam.»

Mörne je vse pripravil. Tiho se je za-
čela plošča vrteti.

In namesto nežnega zvoka Kreisler-
jevih gosli je zazvenel divji jekot, ki je
šel človeku do kosti. To so bili kriki
groze in strahu:

«Kaj hočeš, Mörne? Ali si poblaznel?
Za Boga — saj mi boš suknič slekel —
pomagajte — pomagajte — Mörne —
tale vrata — zapri jih, tu je denar —
tu ga imaš — pomagajte... po...»

Stroj je zadrkotal in se ustavil.

Brata sta se prestrašena spogledala
in se ozrla na Mörna, ki se je opotekal
pred strojem in dvigal roke kakor blaz-
nik, potem pa strašno zakričal ter pla-
nil k vratom.

Slišalo se je, kako teče po stopnicah
navzgor. Komisar je stekel v dolgih
skokih za njim. Toda Mörne je prej do-
segel svojo sobo v drugem nadstropju
in se zaklenil, preden je komisar prijel
za kljuko. Nato sta se razlegnila dva
strela. Komisar je slišal, kako je padlo
truplo na tla. Zmignil je z rameni in se
vrnil k presenečenima bratoma.

«Ustrelil se je. Ne zamerita, da sem
vama pripravil to razburjenje. Hotel
sem, da bosta priči Mörnovega prizna-
nja. Plošča na gramofonu ni Apollo
št. 3000, temveč plošča, za katero sem
najel znanega igralca, da je govoril.
Tako nekako se je odigral prizor v le-
talu. Mörne je vedel za denar. On je
vrgel vašega očeta iz letala. Potem pa
ga je začela vest peči in se je znebil
denarja, še preden je letalo pristalo.
Samo da je imel smolo. V megli ni vi-
del, da je letalo že tik nad zemljo. Vče-
raj so mi iz Revala javili, da so našli
listnico.»

Brata sta vprašala oba hkrati:

«Ampak, Mörne — trideset let pri
nas...?»

Komisar se je nasmehnil:

«Kdo pa pozna ljudi?»

L. & C. HARDTMUTH^{OV}

SVINČNIKI

se izdelujejo zdaj v novo osnovani
tovarni svinčnikov

L. & C. HARDTMUTH V ZAGREBU

so torej domač izdelek

Vsakdo,
k d o r
prvega
poskusi,

tudi stalno uporablja odlična

HARDTMUTH^{OVA} PERESA

IN HARDTMUTH^{OVE} R A D I R K E

KI SO TUDI DOMAČI IZDELKI

TOVARNA KOH-I-NOOR SVINČNIKOV
L. & C. HARDTMUTH
ZAGREB

Štiri ure pred smrtjo

Se štiri ure. Oba paznika v moji celici postajata čedalje nestrpnejša in čedalje pogosteje opazujeta moj obraz. Pišem to pismo, ki ga bom nedvomno uničil, brez vsakega naslova in se čutim čudno mirnega, kakor bi sploh ne bil glavni igralec žaloigre, ktere poslednje dejanje pravkar poteka. Vendar pa se tu in tam, vse pogosteje zdim samemu sebi v teh poslednjih urah čudno sam, kakor bi bil poslednje živo bitje na zemlji in obsojen, da bom ostal večno osamljen. Morda je ta groza nečloveške osamljenosti samo slutnja tega, kar me čaka v nekaj urah. Morda blodijo v onstranstvu ljudje, ki so živeli na zemlji, večno sami in izgubljeni, ne da bi drug drugega srečevali. Morda te tam niti ne bom videl, Jolanta! Morda se bova srečala, pa se ne bova spoznala, kakor dva, ki gresta v temi noči drug mimo drugega.

Nikoli več, nikoli več, niti v onstranstvu, Jolanta... Ali je to mogoče?... Če zaprem oči, jo vidim spet pred seboj, kakor sem jo videl prvič, na ma-

Pozor!

Darmol, sredstvo za odvajanje se često potvarja. Radi tega pazite pri nakupu, da nosi vsaka tableta besedo Darmol in zarezo v obliki črke T. Zahtevajte samo originalni Darmol.

DARMOL

Gal. reg. S. Br. 7006/36

lem vrtu njenega doma, vitko, svetlo-laso, belo oblečeno. Bila je resna, a vendar vedra, otrok z zamišljenimi očmi in smejočimi se ustnicami. Dotlej je živela samo v učenju in pričakovanju, jaz pa v delu in iskanju. Bila sva tako različna, a vendar kakor ustvarjena, da izpopolniva drug drugega. Poleg nje sem prvič v življenju čutil željo, da bi obstal na svoji poti in ne šel nikoli več dalje.

Najina poroka je bila določena za konec maja. Takrat smo bili v aprilu, v aprilu minilega leta. Pogosto, kadar je oče ni potreboval, sva hodila sama na majhne izlete... Spominjam se še preproste gostilne, ki je dišala po svežem lesu, in stare ženice, ki nama je ponujala strdenje na prodaj. Čudno, zdaj se mi zdi, kakor bi bila ta starka prav takšna, kakor tista, ki sem jo ubil, toda morda so vsa človeška bitja, ko prežive določeno dobo življenja, drugo drugemu nekoliko podobna. Spo-

minjam se tudi majhnega srebrnega jezera med lesketajoče se zelenimi griči. Časih me je Jolanta pogledala z resnimi in hkrati otroškimi očmi in mi rekla: «Če pomislim, da bi se ne bila s teboj seznanila... Strašno!» Toda že trenutek nato se je posmejala in začebljala kakor vrabec spomladi. Njena mladost je bila v samotni hiši starega učenjaka žalostna in zdaj je oživela kakor čudež poleg ljubezni tudi njena ne preživljena mladost, in njen smeh je bil čist in srebrn kakor smeh otroka.

Bila sva tako srečna, da si nisva ničesar več želela, in nisva slutila, da preži usoda nevoščljivo na naju in da šteje ure najine sreče.

Samo še dva tedna je bilo do najine poroke, ko se je zgodilo tisto strašno. Prebila sva vesel dan v majhnem srednjevelikem mestu, ki je bilo obdano od cvetočih hribov, in čakala na avtobus, ki naj bi naju bil odpeljal domov. Pred nama se je dvigala nad trgom, obrobjenim z razcvetelimi akacijami, stara palača s čudežno romantičnim portalom. Iz tega portala sem videl, kakó je stopila stara ženska, ki sem jo potem ubil. Imela je dolgo črno obleko, ki že najmanj četrstoletja ni bila več v modi. Njen obraz je bil voščen, razrit z nešteti gubami, njene oči, ki so ležale globoko v jamicah, so bile kakor trhle. Opirala se je ob roko mlajše ženske, najbrže svoje strežnice, se s težavo pomikala dalje

in vsak trenutek postala, da se je od-dahnila. Počasi je prišla čez trg in sedla za mizo v najini bližini.

Gostilničar nama je šepnil: «To je grofica! Sto pet let ima in je še zmerom trdna in jasnih misli. Vsako leto po enkrat se pelje v sosednje mesto na grob svojega moža, ki je umrl pred osemdesetimi leti. Odtlej ga obišče za vsako obletnico. Prej je hodila seveda pogosteje tja.»

Avtobus je prišel. Grofica je sedla k vratom, Jolanta njej nasproti, jaz pa sem stal med njima; ker ni bilo nobenega prostora več. Iznenada se je starka obrnila z ubitim glasom k meni: «Tu vleče od vrat... Ali bi ne hoteli prositi gospodične, da zamenja prostor z menoj?» Jolanta je takoj vstala, ji pomagala in sedla potem na prostor, kjer je bila prej starka. To se je morala smrt, ki se je že skrivala za nama, zadovoljno smejati.

Opazoval sem Jolanto. Njene oči so bile velike in jasne, polne življenjskega veselja in ljubezni. Potem se je zgodilo tisto strašno. Zmerom še slišim Jolantin krik, njen poslednji krik. Iznenada sem začutil strašen udarec po glavi in potem ničesar več. Ko sem se spet zavedel, sem zvedel, da je pridruvel drug avtobus z neke stranske ceste in se zaletel v našega. Jolanta je hšla pri tisti priči mrtva, jaz pa le malo ranjen po glavi. Od drugih ni dobil nihče niti praske; tudi grofica je osta-

Zrnce žitne kave je...

... ne vemo pa, kaj je v njem! Lahko ima v sebi navadno žgano škrobovino ali pa tudi dragoceni praženi slad. Če je zrnce Kneippove sladne kave, potem se seveda lahko zanesemo, da ima v sebi praženo sladno jedro, ki je tisto, kar daje kavi iz Kneippove visoko redilno moč, prijeten, zrnat kavi podoben okus in dobro aromo.

Kneippova SLADNA KAVA

**Zjutraj seveda,
posebno pa zvečer:**

Chlorodont-zobna pasta

ZA DAME
Volneno
blago

*Naši
 blagovi
 se odlikujejo
 po izvrstni
 kakovosti
 ter izredno
 nizkih cenah*

- Volneni Georgete v modnih barvah, šir. 110 cm
 Din 42'-
- Volneni frisé, modna tkanina za lepo pomladno obleko, šir. 130 cm . . . Din 58'-
- Crêpe Aranella v krasnih pomladnih barvah, šir. 130 cm Din 68'-
- Crêpe Ondé, modna tkanina, ki vsakomur ugaja, v vseh aktualnih barvah, šir. 130 cm
 Din 72'-
- Crêpe Ramagá, prvovrstno blago, primerno za boljšo popoldansko obleko, velika izbira barv, šir. 130 cm Din 85'-
- Crêpe Treviso, krasna modna tkanina v najlepših modnih niansah, šir. 130 cm
 Din 88'-
- Volneni Rayé za komplet ali plašč v krasnih pastelnih barvah, šir. 140 cm
 Din 95'-
- Modni karo-štof za kostum, plašč ali paletot, šir. 140 cm Din 50'--78'-
- Štofi trpežnih kvalitet v modernih vzorcih in barvah za plašče ali kostume, šir. 140 cm
 Din 52'--59'-
- Gladki in noppen štofi za pomladne plašče v neverjetno lepih barvah, šir. 140 cm
 Din 118'--130'-
- Angleški tweed in Homespuns v krasnih barvnih kombinacijah, moderni in obenem zelo hvaležni štofi za plašče in kostume
 Din 145'--160'-
- Gladki štofi za športne kostume, šir. 140 cm
 Din 34'--100'-

Manufaktura
 komanditna družba
Mestni trg 17

Pripominjamo, da so vse vrste blaga iz fine čiste volne. Na zalogi imamo tudi mnogo vrst volnenega blaga v 70 cm širini. Prosimo Vas, da pridete k nam in si brez vsake obveze ogledate našo zalogo.

la kakor po čudežu nepoškodovana. Samo Jolanta je bila mrtva, mrtva...

Od tistega dne sem začel staro grofico sovražiti. Bilo je stalno, boleče sovražstvo, ki je časih zasenčilo celo mojo neizmerno bolečino. Kajti ona je spravila Jolanto na prostor, kjer jo je doletela smrt, na prostor, ki ga je bila usoda namenila njej, starki. Njej in ne Jolanti, ki še v dvajsetem letu ni bila in ni od življenja še nič imela.

In nekega dne, ko nisem mogel več premagati sovrašstva, ki je rastle v moji duši od ure do ure, sem se odpeljal v mesto, kjer je starica prebivala. Dolgo sem stal nepremično pred starinskim portalom, potem sem šel v palačo. Na desni pod stebriščem so bile široke stopnice. Počasi sem stopal po njih, ne da bi bil koga srečal. Prišel sem na dolg hodnik. Tu so se vrstila vrata za vrati. Druga za drugimi sem odprl, mirno, brez strahu, kakor bi bil doma.

Kakor sem zvedel pozneje pri razpravi, so bil vsi služabniki ob tisti uri v kuhinji pri kosilu in zato nisem nikogar srečal. Naposled sem odprl vrata v majhno sobo, kakršne so imela dekleta iz devetnajstega stoletja. Tu je sedela starica v udobnem naslanjaču in noge je imela vzlic poletni toploti zavite v debelo odejo. Okno je bilo zaprto in vse je dišalo mrtvaško. Morda je tudi ona videla mene pogosto v sanjah, kajti moja navzočnost je očitno ni prav nič presenetila. Spogledala sva se. V njenih malih, prebadajočih očeh sem videl nečloveško sebičnost starcev, strah pred smrtjo, sovražstvo starosti proti mladosti, preteklosti pro-

ti bodočnosti. Tudi okrutno zmago slavno svetlikanje, zadovoljnost zaradi zmage nad Jolanto, ki je umrla namesto nje. Nič sočutja, samo zmago slavno svetlikanje. In ko sem strmel v njene oči, se mi je iznenada zazdelo, da je morala slutiti takrat, kaj se bo zgodilo, in da je zato v poslednjem trenutku zamenjala prostor z Jolanto. Kaj vemo o skrivnih vezeh med smrtjo in bitji, ki so preživela človeku usojeno starost in premagala življenjske zakone? Morda se jim samo zaradi tega posreči spoznati smrt iz daljave in se ji umakniti, ker so z njo v skrivnostni zvezi? Smrt je morda že tisti dan s svojo mrzlo sapo ohladila prekleti sedež. Kdo drug bi bil mislil, da je prepil, stoletnica, ki se je morala že tolikokrat pogovarjati s smrtjo, pa je ta led, ta hlad razumela in se umaknila. Poslala je Jolanto namesto sebe v smrt.

Da bi svoje bedno življenje podaljšala še za kakšen dan, bi se ne bila pomišljala in bi bila poslala mladino vsega sveta v smrt.

Val slepega, divjega, obupanega, neukrotljivega sovrašstva me je potegnil za seboj, hotenje, da bi maščeval Jolanto, Jolanto!

Zdravniki so rekli, da sem bil čisto priseben, in sodišče me je obsodilo na smrt. Prav je storilo. Vendar pa vem, da sem kriv samo po človeških zakonih. Po drugih, nadčloveških, večnih zakonih nad življenjem in smrtjo je ona, stoletnica, kriva, midva, Jolanta in jaz, pa sva njeni žrtvi.

In samo zato, ker vem, da sem proti večnosti, ki me bo kmalu sprejela, ne-

Veramon-ovitek z 2 tabletama

Ta zavojček zmore odslej vsakdo. Prosimo napravite polzkus in prepričali se boste o naglem učinku pri glavobolu, zobobolu in bolečinah zaradi ran.

VERAMON

Schering

Cevke z 10 in 20 tabletami.
Ovitek z 2 tabletama

Oglas reg. pod št. Br. 25.499 od 4/X. 1937

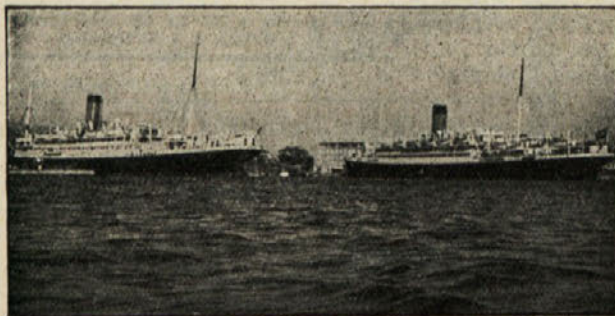
dolžen, lahko tako mirno čakam strašno uro.

*Poseben čar ljulčnosti in svežosti
daje fin, prijetno trpek duh
PRAVE KOLONJSKE VODE
RDEČA-FARINA-ZNAMKA
negovani dami, kultiviranemu gospodu
VEČNO NOVO, DOBRO STARO!*

Mojstrovina

Dr. Oetkerjev
PECILNIM PRAŠKOM

Krožna potovanja

s parnikom „Kraljica Marija“

I. potovanje

od 30. aprila do 17. maja: Dalmacija, Grčija, Tripolis, Tunis, Italija.

II. potovanje

od 19. maja do 7. junija: Dalmacija, Rhodos, Sirija, Palestina, Egipt, Italija.

III. potovanje

od 3. do 18. julija: Dalmacija, Tunis, Francoska riviera, Italija, Malta.

IV. potovanje

od 19. julija do 3. avgusta: Dalmacija, Grčija, Romunija, Bolgarija, Turčija, Italija.

V. potovanje

od 24. septembra do 14. oktobra: Dalmacija, Rhodos, Ciper, Sirija, Palestina, Egipt, Italija.

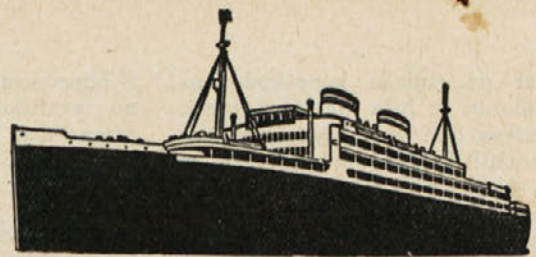
Redna linijska potovanja s parnikom „Princesa Olga“.

Jadran — Grčija — Palestina — Egipt od 29. aprila do 9. novembra vsakih 14 dni.

Kabine rezervirajo in pojebne informacije dajejo: Direkcija Jugoslovenskega Lloydja v Zagrebu (Gundulićeva ul. 3 — telefon 32-52) in vodilni potniški urad.

Informacije za potovanje z ladjami Jugoslovenskega Lloydja daje pisarna Hamburg—Amerika Linie, Ljubljana, Masarykova cesta 12.

«Prijatelj» izhaja vsakega 5. v mesecu. Rokopisi se ne vračajo.
Naročnina je: Letno 12 števil revije «Prijatelj» Din 62.—
Če se plačuje v obrokih, je četrtletna naročnina Din 16.—
polletna naročnina 31.—

Hamburg-Amerika-Linie

Redne proge v vse dele sveta z najmodernejšimi ladjami, udobno in lepo opravo in pozorno postrežbo.

Zabavna potovanja po morju v severne dežele in na Spitzberge, v Sredozemsko morje, na Atlantske otoke in okoli sveta.

Vsakotedenska brza proga v Severno Ameriko v zvezi s cenenimi počitniškimi in študij-skimi potovanji v Združene države Se-verne Amerike.

Z ladjami

Hamburg-Amerika-Linie

se prijetno potuje

Poja:nila, prospekte in vozne listke pošilja:

Nemački Saobračajni Biro - Beograd

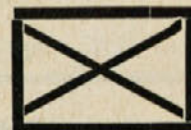
Knežev spomenik 5

Telefon 30-003/27-290

Vladimir Pintar - Ljubljana

Masarykova ulica 12

Telefon 23-67 40-34

Kuverta

konfekcijska tvornica
družba z o. z.

v Ljubljani

izdeluje kuverte vseh vrst,
pisemski papir najmodernejših
oblik, vrečice itd.

Tyrševa cesta št. 67

Telefon

28-07

Odgovorni urednik Emil Podkrajšek v Ljubljani.
Uredništvo in uprava v Ljubljani, Dalmatinova ul. 8/I. Tel. 21-32.
Tisk Delniške tiskarne d. d. Predstavniki: Ivan Ovsenik v Ljubljani.

AURORA
MOUSSELETTE
DOLORES
ALENKA
PHOSPHOR

Dočakajte spomlad v novih čevljih!

15.-

Za lepe dneve najpriladnejši in najcenejši otroški čevlji s podplatom iz gume. Vel. 27-34 DIN 19.—, 35-42 DIN 25.—, v beli in rjavi barvi.

19.-

Otroški čevlji iz gume, na zaponko, praktične za šolske otroke, ki imajo daleč do sole. Vel. 27-30 DIN 25.—, 31-34 DIN 29.—, ženske DIN 35.—

45.-

Zivahnim otrokom za solo in igranje so najpriladnejši ti polčevlji iz močne kože in nerastrgljivim podplatom iz gume. Vel. 31-34 DIN 49.—, 35-38 DIN 53.—.

29.-

Udobni platneni polčevlji na zaponko s podplatom iz gume in nizko peto. Izdelani v drap in sivi barvi.

12.-

69.-

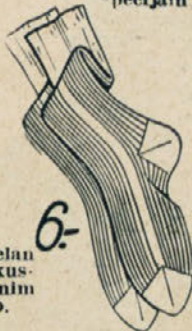
Zelo ugodni in elegantni damski čevlji, izdelani iz črnega ali plavega diftina, s kožnim podplatom. Izdelujemo jih s polpeto ali nizko peto, z različnimi okrasi, a staneje samo DIN 69.—.

79.-

Nov pomladanski model izdelan iz finega rjavega boksa, z okusnim in finim okrasom, kožnim potplatom in lakasto polpeto.

6.-

89.-

Nov pomladanski model. Lahki ženski polčevlji, izdelani iz fine telečje kože, črne in rjave barve, s kožnatim podplatom in polvisoko podpeto.

79.-

Udobni in lahki moški sandali s kožnatim podplatom in gumeno podpeto. Otroški od DIN 45.— do 59.—, ženski od DIN 69.—.

89.-

Za strapac in del, so nenadomestljivi ti moški polčevlji, izdelani iz močnega boksa, v črni in rjavi barvi, z elastičnim, nerastrgljivim podplatom.

Rata